

TIOMILJONERSPOTTEN

Finansiering av lokala miljöprojekt

PROJEKTKATALOG

**Redovisning av ett Miljömiljardsprojekt i Stockholms stad
genomfört 2004-2008**

Sammanfattning	4
Bakgrund	4
Genomförande	5
Erfarenheter och slutsatser	5
Avslutade projekt i kronologisk ordning	7
1 Brännkyrka Hembygdsförening: <i>Kryddträdgård</i>	7
2 Nätverket Bondens Egen: <i>Tvådagarsforum</i>	7
3 Föreningen Aktiva Studier/Studemaskolan: <i>Odlar ekologiskt</i>	8
4 Stadens Eko/Max Goldstein: <i>Ekokartan</i>	9
5 Kyrkhamnsföreningen/ Kyrkhamns fältskola: <i>Informationsbigård</i> ..	11
6 Koloniföreningen Stugängen, Kanaan: <i>Latrinkompostering</i>	12
7 Enskedefältets skola: <i>Natur- och miljöstig</i>	13
8 Kristoffersskolan: <i>Komposttrumma</i>	14
9 Albaeco, Alba Ecological Information Institute: <i>Saving the Planet in Style</i>	15
10 Ekensbergsskolan: <i>Energisparprojekt</i>	17
11 Ekensbergsskolan: <i>Grönare gård</i>	19
12 Långsjö Fastighetsägarförening: <i>Rädda Långsjöns grodor</i>	20
13 Association for Temporary Art: <i>Gör något åt vädret!</i>	21
14 Gröna Bilister: <i>Åtgärder för minskat trafikbuller i storstädernas grönområden</i>	23
15 Föräldrakooperativet Båret: <i>Kretslopp, biologisk mångfald</i>	24
16 Solbergaskolan: <i>Åt smart</i>	26
17 Herrängens skola: <i>Hälsovecka</i>	27
18 Hässelby Villastads skola: <i>Utemiljö</i>	28
19 Blommensbergsskolan: <i>Miljöstation</i>	29
20 Blommensbergsskolan: <i>Energisparprojekt</i>	30
21 Blommensbergsskolan: <i>Miljö och hjärta</i>	31
22 Barnkullens förskola: <i>Naturrum</i>	33
23 Förskolan Lillskogen: <i>Vilda grannar</i>	33
24 Förskolan Sylvestergatan: <i>Växthus/experimenthus</i>	35
25 Kvarnbackaskolan: <i>Kretslopp</i>	36
26 Katarina Norra skola: <i>Det nya skolköket</i>	37
27 Förskolan Skogsglantan: <i>Förbättring av gården</i>	39
28 Slättgårdsskolan: <i>Skolträdgård</i>	40
29 Tekla Teaterförening: <i>"I den bästa av världar"</i>	41
30 Kista Gymnasium: <i>Miljö i fokus</i>	42
31 Förskolan Gärdesbacken: <i>Frukt- och grönsaksgård</i>	44
32 Nybohovsskolan: <i>Energispar</i>	46
33 Södermalmsskolan: <i>Gården</i>	47
34 Banerportsskolan: <i>Projekt skolträdgård</i>	48
35 Stiftelsen Håll Sverige Rent: <i>Grön Flagg i Stockholms skolor och förskolor</i>	50
36 Bandhagens skola: <i>Avfallsåtervinning</i>	52
37 Förskolan Korpen (tidigare Örnerget): <i>Fjärilsrestaurang</i>	53
38 Förskolorna Stora Aspen och Grågåsen: <i>Skapande uterum</i>	55
39 Östermalmsskolan: <i>Fin skolgård</i>	56
40 Förskolan Pytsen: <i>Grön gård</i>	58
41 Fridhemsskolan/Stadshagsskolan: <i>Pedagogiskt uterum</i>	59

42 Förskolan Solstrålen <i>Gör solstrålen grön</i>	61
43 Förskolan Gladan: <i>Utemiljö</i>	62
44 Årstalidens förskola: <i>Skolgården</i>	63
45 Långbrodalsskolan: <i>Hälso- och trafikvecka</i>	64
46 Förskolan Stormhatten: <i>Levande-lekande gård i Tensta</i>	65
47 Nya Elementar skola: <i>Källsortering och kompostering på Nova</i>	67
48 Skärholmens fältskola: <i>Fler "vilda grannar" i Skärholmen</i>	69
49 Förskolan Tallbacken: <i>De fyra elementen</i>	71
50 Sundbyskolan: <i>Sund inomhusmiljö</i>	73
51 Blommensbergsskolan: <i>Plantering</i>	74
53 Hägerstenshamnens skola: <i>Skolgård</i>	75
53 Förskolan Vandrarskon: <i>Känsla för naturen</i>	76
54 Karlbergs skolor: <i>Växthus</i>	77
55 Ekängens skola: <i>Trafik och hälsa</i>	78
56 Infos:datordonation	79
57 Hjorthagen/Karlaplans förskolor: <i>En gård för lek och lärande</i>	82
58 Intresseföreningen Nya Broskolan: <i>Närmiljön</i>	83
59 Stockholms Naturskyddsförening: <i>Upptäck naturen i innerstaden</i>	84
60 KFUM Söder Fryshuset: <i>3-generationsprojektet</i>	86

SAMMANFATTNING

Kommunfullmäktige beslöt under år 2003 att avsätta 1,0 mdkr för miljöinriktade insatser, den så kallade Miljömiljarden. Av dessa beslutades kommunstyrelsen att 1 procent (10 000 000 kr) skulle disponeras så att organisationer och skolklasser kunde söka medel för miljöprojekt. Syftet var att erbjuda organisationer, skol- och förskoleklasser att söka medel för att förverkliga goda idéer som förknippas med ett förebyggande miljöarbete och för att komma tillrätta med stadens miljöskuld.

Miljöförvaltningen fick i uppdrag att bedöma och bevilja ansökningar enligt stadsledningskontorets anvisningar. En referensgrupp bedömde 117 inkomna ansökningar. 67 projektansökningar som uppfyllde satta kriterier beviljades bidrag av Miljö- och hälsoskyddsnämnden. Under åren 2005-2008 genomfördes 60 projekt enligt individuella projektplaner.

Tiomiljonerspotten har möjliggjort för organisationer och skolklasser att förverkliga goda idéer som förknippas med ett förebyggande miljöarbete. Samtliga projekt har tydligt fokus på genomförande av Stockholms Miljöprogram. Erfarenheterna är genomgående positiva. Genomförandet har resulterat i minskad energianvändning, minskade kostnader för belysning, underhåll och avfallshantering. Projekten har bidragit till att öka kunskaperna inom kretslopp och hållbar utveckling, främst hos elever, barn och pedagoger/skolpersonal, samt till att förgröna staden, särskilt barns och elevers närmiljö.

En mängd aktörer har deltagit i genomförandet; miljöorganisationer, stadsdelsförvaltningar andra organisationer samt privata och kommunala skolor, personal, elever och föräldrar. Bidragen från Tiomiljonerspotten har i huvuddelen av projekten matchats med resurser från intressenter i projekten.

Projektet har bidragit till att utveckla goda exempel på replikerbara och kostnadseffektiva miljöprojekt inom staden. Ett flertal av de 60 projekt som genomförts är lämpliga att fungera som modell och goda exempel för andra verksamheter i Stockholm.

BAKGRUND

Kommunfullmäktige beslöt den 2 juni 2003 att i bokslutet för år 2002 avsätta 1,0 mdkr för miljöinriktade insatser, som t ex sanering av miljöföroreningar och för att undvika miljö- och hälsoskyddsproblem i framtiden. Av dessa beslutades i kommunstyrelsen den 2004-10-06 och 2005-06-15 att 1 procent (10 000 000 kr) disponeras så att organisationer och skolklasser kunde söka medel för miljöprojekt. Dessa medel fördelades genom Miljöförvaltningen som fick i uppdrag att bedöma och bevilja ansökningar enligt stadsledningskontorets anvisningar. Avtal ingicks mellan Miljöförvaltningen och stadsledningskontoret för hantering av 12 mnkr, varav 2 mnkr avsattes till lönekostnader för administration och uppföljning av bidragen.

Syftet med Tiomiljonerspotten var att erbjuda organisationer, skol- och förskoleklasser att söka medel för att förverkliga goda idéer som förknippas med ett förebyggande miljöarbete och för att komma tillrätta med stadens miljöskuld. Projekten skulle utveckla den egna verksamhetens miljöarbete, vara av engångskaraktär och inte ersätta den befintliga verksamheten. Projekten skulle också kunna fungera som modeller/ goda exempel för andra verksamheter i Stockholm.

GENOMFÖRANDE

117 organisationer, skol- och förskoleklasser sökte medel ur Tiomiljonerspotten. En referensgrupp bedömde samtliga ansökningar utifrån fem kriterier: kostnadseffektivitet, miljöeffekt, delaktighet, genomförbarhet och fortlevnad. 67 projektansökningar som uppfyllde angivna kriterier valdes ut och beviljades bidrag av Miljö- och hälsoskyddsnämnden. Under åren 2005-2008 genomfördes 60 projekt enligt individuella projektplaner. De övriga sju beviljade projekten startades ej upp på grund av brist på personella resurser eller för att de erhållit finansiering från annat håll. 70% av det beviljade beloppet betalades ut efter att projektbeskrivning och parternas överenskommelse inkommit till förvaltningen. Resterande 30% betalades ut när projektets slutrapport inkommit och godkänts av Miljöförvaltningen. Samtliga projekt har regelbundet lämnat in tertiäl- och årsrapporter till Miljöförvaltningens projektledare, som administrerat, följt upp och innehaft en stödjande funktion till delprojekten. Kortfattade beskrivningar av projekten återfinns på Miljöbarometern <http://www.miljobarometern.stockholm.se/default.asp?mp=10P>

ERFARENHETER OCH SLUTSATSER

Tiomiljonerspotten har möjliggjort för organisationer och skolklasser att kunna förverkliga goda idéer för miljöprojekt och förbättra förutsättningarna för en hållbar utveckling i Stockholm. En mängd aktörer har deltagit i genomförandet, bland annat: Miljöorganisationer, forskningsbaserade aktörer, 17 av stadens stadsdelsförvaltningar, ideella föreningar samt privata och kommunala skolor och förskolor. Delaktigheten i projekten har genomgående varit hög och ofta involverat personal, elever, föräldrar, kringboende eller allmänhet. Bidragen från Tiomiljonerspotten har i huvuddelen av projekten matchats med resurser från intressenter i projekten.

Projektet har bidragit till att utveckla goda exempel på replikerbara och kostnadseffektiva miljöprojekt inom staden. Ett flertal av de 60 projekt som genomförts är lämpliga att fungera som modell och goda exempel för andra verksamheter i Stockholm. Två slutseminarier där flera delprojekt har presenterat sina erfarenheter har genomförts under hösten 2008. En folder med tio goda exempel från projektet har tagits fram och distribuerats såväl digitalt som i tryckt version.

Alla projekt har en tydlig koppling till stadens miljöprogram och dess miljömål. Projekten har ett starkt genomförandefokus och har verkat inom följande områden: Energi, produkter, transporter, biologisk mångfald, effektiv avfallshantering och inomhusmiljö. Flera projekt har fokuserat på kommunikation och kunskapsuppbyggnad och bidragit till att öka medvetenhet och kunskap om miljö, kretslopp, biologisk mångfald, energifrågor, avfallshantering hos elever, barn, pedagoger och övrig skolpersonal. Projektet har bidragit till att förgröna staden, särskilt barns och elevers närmiljö. Genomförandet har resulterat i minskad energianvändning, minskade kostnader för belysning, underhåll och avfallshantering. De allra flesta projektaktiviteterna fortsätter i projektägarnas egen regi efter avslutat projekt.

Erfarenheterna är genomgående positiva. Projekten upplevs av projektägarna ha gett ökad kunskap inom kretslopp och hållbar utveckling samt en tydlig kvalitetsförbättring för de inblandade – även arbetsmiljön har förbättrats i flera projekt. Deltagarna berättar att projekten bidragit till minskad energianvändning, minskade kostnader för belysning, underhåll, avfallshantering, fler växter och djur i omgivningen, ekologiska måltider av hög kvalitet och inte minst att beteendet har blivit mer miljöanpassat, såväl i verksamheterna som därhemma. Projekten har även haft andra värdefulla effekter. När barn, personal och

föräldrar arbetat tillsammans för att nå sina projektmål har engagemanget ökat och känslan av gemenskap vuxit sig stark. Bidragen har satt fart på miljöarbetet i verksamheterna. Citat ”Bidraget från Tiomiljonerspotten har varit en draghjälp. Miljöarbetet har gått snabbare och tack vare bidraget har vi skapat en stabil grund som gör att vi kan fortsätta

AVSLUTADE PROJEKT I KRONOLOGISK ORDNING

1 Brännkyrka Hembygdsförening:

Kryddträdgård

Dnr. 2006-003071-206

Bidrag: 2 000 kr

Annan finansiering: -

Syfte med åtgärden:

Kryddträdgård och iordningställande av område för att ge en mer tilltalande grön miljö i centrala Älvsjö.

Åtgärden består av:

1) Kryddträdgård och iordningställande av Hembygdsgårdens tomtområde med planter och lökväxter. Utökning av den hittills minimala odlingen.

Åtgärdens målsättningar

Kryddträdgård och iordningställande av Hembygdsgårdens tomtområde med planter och lökväxter

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare Bo Samsing, Brännkyrka Hembygdsförening. Diskussioner har fortlöpande skett med föreningens styrelse.

Utvärdering

Miljömål:

Projektet stödjer mål 4 – Ekologisk planering och skötsel.

Resultat: Kryddträdgård och iordningställande av Hembygdsgårdens tomtområde med planter och lökväxter är genomförd, liksom kompostering och uppsättning av fågelholkar.

Projektet har genomförts under projektiden och kommer att fortleva inom ordinarie verksamhet/i hembygdsföreningens egen regi.

Projektet har fungerat bra och anses intressant. Tillgängligheten anses positiv.

2 Nätverket Bondens Egen:

Tvådagarsforum

Dnr. 2006-003102-206

Bidrag: 50 000 kr

Annan finansiering: 87 047 kr

Totalt: 137 047 kr

Syfte med åtgärden:

Underlätta handel och tillgång till ekologiska och lokal odlade livsmedel, samt minskade transporter

Åtgärden - Tvådagarsforum

Åtgärden består av:

- 1) Skapa ett forum för att introducera och förklara användandet av ett webbaserade ordersystemet som sammanlänkar organisationer i Stockholm city direkt till 200 lantbruk i stockholmstrakten

Åtgärdens målsättningar	
(Aktivitet kopplad till det beviljade bidraget) Utbilda och informera minimum 500 nyckelpersoner om det databaserade systemet och dess innebörd för smak, hälsa och miljö. Målet reducerat till 150 beslutsfattare	Uppnått
Att göra verktyget och dess effekt på miljö, smak och hälsa känt i media	Uppnått
Att rekrytera minimum 5 st skolor och ett ålderdomshem som är intresserade av att använda systemet i ett pilotprojekt under 2006. Målet reducerat till 3 skolor och 1 ålderdomshem	Uppnått
Att rekrytera ett företag som vill syssla med leverans av livsmedel i lådor direkt till konsumenten, och som är intresserad av att använda systemet i ett pilotprojekt år 2006.	Uppnått
Att rekrytera ytterligare två kommuner, utöver Malmö, som vill använda systemet	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektet har drivits av 1 st projektledare och 1 st projektassistent. Matlagning har gjorts av STREET in Sweden AB, samt uppriggnig av seminarier.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel.

Resultat: Åtgärden är genomförd. *Fortlevnad:* Projektet har genomförts under projektiden och kommer att fortleva genom de kontakter som skapats i projektet.

Kunskapsspridning/kunskapsuppbyggnad: Kunskap om projektet har spridits genom 2 st genomförda seminarier för beslutsfattare, utskick av informationsmaterial, publicering på webbsidor, tidningsartiklar samt uppföljande kontakter för rekrytering till utbildningsåtgärder i hur man använder det nya webbsystemet.

Samarbete med andra aktörer: Efter genomfört seminarium har samarbete skett med följande aktörer: Grönsakshallen Sorunda, Regional Matkultur i Östergötland, Biodynamiska Produkter, Ekologiska Lantbrukarna, Kalf-Hansens Matateljé, Cajsa Warj, Miljöförvaltningen, Lantbrukare från 108 st gårdar, Bondens butik, STREET restaurang, Gotlands län, roslagslådan, Delikatessbutik Happy Hippo

3 Föreningen Aktiva Studier/Studemaskolan:

Odla ekologiskt

Dnr. 2006-002992-206

Bidrag: 50 000 kr

Annan finansiering: -

Syfte med åtgärden:

Lära barn/ungdomar vad som är ekologiskt och hur det går till att odla ekologiskt. Att ”så ett frö” till ett ekologiskt tänkande som eleverna kan använda i framtiden samt att förgröna och förbättra skolvardagen med nya buskar, blommor och en egen örtagård och kompostering.

Åtgärden består av:

- 1) Ett antal sk. ”Trädgårdsdagar” med viss åldersadekvat teoretisk undervisning i ekologisk odling samt praktiska aktiviteter i form av plantering och skötsel. Elever och lärare har tillsammans skapat en kompost, örtaträdgård och planteringar med blommor och buskar för att göra skolvardagen grönare och trevligare. ”Ett frö” är sått i elevernas medvetande hur ekologisk odling går till och hur man kan kompostera för att inte belasta avfallssystemet. Kompostjorden har använts till nya planteringar och blomlådor.

Åtgärdens målsättningar	
En fungerande kompost	Uppnått
En fungerande örtagård	Uppnått
Att elevgrupperna har planteringslådor så att de kan så och odla och på så sätt se samspelet i naturen.	Uppnått
Att etablera tematisk undervisning för alla elever med fokus på en ökad förståelse för hur grundläggande ekologi fungerar.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Annika Jakobsson – ca 90 tim (100% finansiering av 10-miljonerspotten)

Kari Hautala – 40 tim (egen finansiering), Carita Frykman – 20 tim (egen finansiering), Maj Tapper-Johnson – 40 tim (egen finansiering).

Samarbete har skett med floristen Annika Jakobsson som lett projektet. I övrigt har personal, rektor, vaktmästare och husmor deltagit i projektet och koordinerat med elever och trädgården

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Ekologiskt odlade örter och en ökad medvetenhet hos eleverna om detta

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Målet har främjats genom projektet

mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Genom komposten och kompostering har målet främjats

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att fortleva inom ordinarie verksamhet. Skolan kommer fortsätta med ”Trädgårdsdagar” för att bibehålla skolträdgården, samt fortsätta skapa möjligheter till ett ekologiskt tänkande bland eleverna. Projektet har fungerat bra.

4 Stadens Eko/Max Goldstein:

Ekokartan

Dnr. 2006-003073-206

Projektets namn: Stockholms Ekokarta

Genomförande 1 sept 2005 - 1 juli 2006

Bidrag: 250 000 kr
 Annan finansiering: -

Syfte med åtgärden:

- 1) Fungera som ekologiskt resursguide för stockholmare
- 2) Fungera som en guide för ekoturism i staden (Stockholms innerstad)

Åtgärden består av:

- 1) Möten med olika grupper som är intresserade av Stockholms natur- och kulturliv för att informera om Ekokartan och diskutera dess utveckling
- 2) Sammanställning av Stockholms ekokartsteam
- 3) Skol-/gymnasiekontakt
- 4) Outreach: informera intresserade grupper
- 5) Sammanställning av material
- 6) Layoutarbete och design
- 7) Tryckning och distribuering av kartan

Åtgärdens målsättningar

Stockholms Ekokarta ska göra det lättare för alla som rör sig i staden att leva mer miljövänligt. 50 000 kartor trycks, och den finns också på nätet www.stockholmgreenmap.se. Kartan är gratis och tvåspråkig.

Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Max Goldstein 50%, medarbetare: Therese Kristiansson 25%, samt datakonsult, GIS-konsult, bildredaktör, skolmedarbetare, support och expertrådgivning 1-5%.

Utvärdering
Miljömål:

Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Ekokartan tipsar om cykelaffärer, - reparationsbutiker, -uthyrningsfirmor samt visar kollektivtrafik, gågator och båttrafik. Tankställen för miljöbränslen

Mål 2 – Säkra varor: Ekokartan visar hur man som konsument kan köpa miljövänliga och ekologiska produkter: affärer, restauranger, hotell samt var återanvända produkter kan köpas

Mål 3 – Hållbar energianvändning: Ekokartan visar information om var hur man kan minska sin miljöpåverkan g m t ex att skaffa ”grön” el, energirådgivning mm.

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Ekokartan visar Stockholms grönområden och fria vattenytor

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Information om miljöstation

Mål 6 – Sund inomhusmiljö: Kartan har info om ekoarkitektur

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har genomförts under projektiden och kommer att fortleva på webbplatsen. Kartan har tryckts i 50 000 ex och delats ut sommaren 2006. Dessa har distribuerats till olika ställen i Stockholm och har tagit slut. Följdåtgärder: Projektledarna hoppas kunna göra en interaktiv karta på nätet och en uppdaterad tryckt karta om några år.

Spridning: Artiklar om projektet har funnits i lokaltidningar, kvälls och dagstidningar, lokalradio information på olika platser, hemsida
Samarbete med flera andra aktörer såsom Asfaltsblomman, Ekologiska Lantbrukarna, EkoSTHLM med gemensam PR-kampanj och release. Samarbetet med skolelever där eleverna skulle vara aktiva fungerade mindre bra pga bristande planering av lärarna. Projektet har fungerat bra.

5 Kyrkhamnsföreningen/ Kyrkhamns fältskola: *Informationsbigård*

Dnr. 2006-003078-206

Projektets namn: Biodling och informationsbigård

Genomförande juni 2005 - december 2006

Bidrag: 120 000 kr

Annan finansiering: egen finansiering 35 000 kr

Syfte med åtgärden:

- 1) Förmedla ökad förståelse för betydelsen av en långsiktigt hållbar utveckling. Utveckla en praktisk pedagogik som genom positiva naturupplevelser konkret kan belysa detta. Bin och biodling ger utmärkta möjligheter för tvärvetenskapliga och ämnesövergripande undervisning. Förutom de naturvetenskapliga tillämpningarna kan också biodlingens direkt avgörande inverkan på jordbruk, hushållning och nationalekonomi användas för att förstå samband mellan miljö och samhällsplanering.
- 2) Arbetet med bin ger också positiva naturupplevelser, en förutsättning för att förmedla hopp och möjligheter istället för hinder och hot. Projektet riktar sig i första hand till skolor och förskolor i Stockholm, men även övriga medborgare kommer att inbjudas till att besöka bigården.
- 3) Genom att erbjuda såväl Stockholms elever och lärare som en bredare allmänhet möjligheten att ta del av informationsbigården vill man ge en ökad förståelse för sambandet mellan ekonomi och ekologi.
- 4) Bigården tar emot barngrupper och skolklasser för demonstration och praktiskt arbete i bigården. Besöken kan vara en hel eller halv dag. Fortbildning erbjuds lärare och förskolelärare och visar hur bisamhället kan användas för att exemplifiera naturvetenskapliga processer och sätta dem i ett meningsfullt sammanhang.

Åtgärden består av:

- 1) Upprätta en demonstrationskupa med totalt åtta bisamhällen
- 2) Demonstrationskupa för allmänheten skall ha uppförts på handikappvänlig plats.
- 3) Alla skolor och förskolor i Stockholm ska få information om projektet via riktad marknadsföring i olika media och särskild broschyr.

Åtgärdens målsättningar	
Upprätta en demonstrationskupa med totalt åtta bisamhällen	Uppnått
Demonstrationskupa för allmänheten skall ha uppförts på handikappvänlig plats.	Uppnått
Alla skolor och förskolor i Stockholm ska få information om projektet via riktad marknadsföring i olika media och särskild	Uppnått

broschyr.	
Under 2006 ska mins 400 barn och elever och 200 lärare/förskolelärare ha besökt bigården. * Under 2006 tom september hade bigården besökts av mer än 3800 personer varav: 174 förskolebarn, 3200 skolelever (klass 1-9), 226 lärare, 240 förskolelärare samt andra organisationer, företag, myndigheter och förvaltningar.	Uppnått med råge

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Janne Säaf 50%, Lotta Fabridius 50%, medarbetare: Pelle Holmberg insatser vid undervisning, Lennart Andersson insatser vid undervisning.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Delmål 4.1 skötseln av naturliga och kulturpräglade biotoper ska ge en ökad biologisk mångfald. Skötseln ska vara ekologiskt inriktad och anpassas till skyddsvärda arter enligt ArtArken.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har genomförts under projektiden och kommer att *fortleva* inom den ordinarie verksamheten. Egen delfinansiering.

Följdåtgärder: Efter projektiden kommer särskilt intresserade klasser och förskolegrupper att delta i mer långsiktiga samarbeten där livet i bigården följs över hela året. Här integreras flera områden, som biologi, teknik, matematik, slöjd och hantverk på ett naturligt sätt. I några av dessa kommer även ett samarbete med elevernas föräldrar att inkluderas.

Spridning: En särskild broschyr har tagits fram (5000 ex) och distribuerats till stadens skolor och förskolor.. En hemsida finns som beskriver projektet och det fortsatta arbetet. (www.khamnfs.se). Projektet har beskrivits på stadsdelarnas intranät och i flera personaltidningar. Projektet har presenterats vid personalmöten, nämndmöten och vid särskilda seminarier. Deltagande på Skansen inom LRF:s ”Skog och Land i Storstan”. Bigårdens Skansenfilial besöktes av mer än 4000 elever och 1000 ”vanliga” besökare.

Projektet har fungerat bra.

Upplevelserna i bigården har hos merparten av besökarna inneburit en ändrad inställning till insekter och deras betydelse i det ekologiska nätverket.

6 Koloniföreningen Stugängen, Kanaan: *Latrinkompostering*

Dnr. 2006-002996-206

Projektets namn: Latrinkompostering

Genomförande maj 2006 – oktober 2006

Bidrag: 49 500 kr

Annan finansiering:

Syfte med åtgärden:

- Att få bort hanteringen av latrintunnor som hämtas av renhållningsförvaltningens entreprenör.

Åtgärden består av:

- Inköp av dass, kompostbehållare, tank mm
- Ansökan om bygglov
- Ansökan att gräva ner urintank
- Montering och målning
- Nedgrävning av tank

Åtgärdens målsättningar	
Att fekalier komposteras och kan användas av föreningens medlemmar som gödning till blomrabatter. Urinen måste dock hämtas av slamsugbil, men bara en gång per år. Detta resulterar i att föreningen sparar pengar och miljön sparas genom att ett antal lastbilstransporter till och från området försvinner.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Per Jansson projektleder och föreningens medlemmar bygger och monterar byggnader och utrustning utan ersättning.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer:

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Genom kompostering av fekalier undviks transporter för hämtning av ca 25 tunnor per år. Urinen hämtas av slamsugbil 1 gång per år.

Resultat: Åtgärden är genomförd.

Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att *fortleva* i den ordinarie verksamheten. Åtgärden innebär en besparing på cirka 3 000 kr per år.

Spridning: saknas. Projektet har fungerat bra.

7 Enskedefältets skola:

Natur- och miljöstig

Dnr. 2006-003083-206

Projektets namn: Natur- och miljöstig

Genomförande januari 2006 – augusti 2006

Bidrag: 52 000 kr (45 000 kr initialt + 7 000 kr för fördyrande kostnader)

Annan finansiering: x kr SDF

Syfte med åtgärden:

- Att öka elevernas medvetenhet om naturen och miljön i närområdet. Och ge dem ett långsiktigt miljötänkande. Banen ska tillsammans med personalen kunna ta del av och lära sig mer om miljö, djur och natur på skolgården samt området kring skolan. Naturstigen kan även nyttjas av allmänheten. Information och karta finns att hämtas på skolans hemsida.

Åtgärden består av:

- Anläggning av naturstig - Att anlägga en naturstig med fasta stationer. Det finns stationära skyltar med lättförståelig information och frågor, övningar eller uppgifter.
- Inköp av material
- Involvera villaföreningen
- Framtagande av skyltar mm
- Studiedag för personal

Åtgärdens målsättningar	
<p>Att ge skolans elever djupare kännedom om skolans närmiljö (fördjupning genom de skyltar som skulle finnas i skogen samt de pedagogiska material som skulle finnas till.</p> <p>Att ge personalen ett nytt perspektiv på natur och miljö undervisningen.</p> <p>Att stigen skulle vara lätt tillgänglig eftersom den redan idag används flitigt vid lunchpromenader osv.</p> <p>Initial får alla skolans elever (cirka 500 elever) och lärare delta i aktiviteterna i Natur- och miljöstigen.</p>	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektorganisationen består av rektor – Mats Ohlsson och skolans miljögrupp – Bengt Holmlin, Anna Wigström, Anna Ek. Övriga involverade är: Anita Parsby – Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning, som även delfinansierar skyltar, representanter från Naturskolan/Bergianska trädgården.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer:

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel – Genom ökad insyn i den biologiska mångfalden och ökat naturtänkande.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att *fortleva* i den ordinarie verksamheten.

Spridning: saknas ännu. Projektet har fungerat bra.

8 Kristofferskolan:

Komposttrumma

Dnr. 2006-003097-206

Genomförande: november 2005 – december 2006

Bidrag: 130 000 kr

Annan finansiering: egen finansiering ca 10 000kr + egen nedlagd arbetstid.

Syfte med åtgärden:

- Få odlingsjord, minska sopor och ge billigare sophämtning
- Minskning av transporter
- Kompetenshöjning hos elever och personal

Åtgärden består av:

- Anläggning av kompostering
- Inspirationsdag för personal

- Miljödag för elever

Åtgärdens målsättningar	
Skapa en fungerande kompostering, där resultatet används som jordförbättringsmedel till rabatter Undervisningssyfte - utbildning av 40 personal och 40 elever. Resultat: 120 elever (åk 9 och 11) har haft lektion i kompostering. Bättre källsortering – på sikt miljöcertifierad skola	Uppnått
Minskning av sopor: Mängden avfall har minskat med upp till 150 kg per dag	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektorganisationen består av rektor ,Wilfried Steinbach och ställföreträdare Anders Engqvist. Övriga medverkande: Skolans trädgårdsgrupp, skolans elever.

Utvärdering

Miljömål:

Projektet stödjer:

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Genom kompostering av matrester från 700 portioner undviks transporter till Sophielundstippen (30 km) samt transport och inköp av jordförbättringsmedel. Effekt: Mindre trafikbuller, mindre avgaser, mer plats på vägarna.

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel – Ökad odling av ekologiska livsmedel, näringsämnen tillförs i ett lokalt kretslopp.

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Mer effektiv avfallshantering och ökad sopmedvetenhet, källsortering och minskat sopberg.

Resultat: Åtgärden är genomförd.

Projektet har genomförts under projektiden och kommer att fortleva i den ordinarie verksamheten. Projektet har fungerat bra. Initialt planerades inköp av en komposttrumma, med genom att begagnat köptes in kunde man köpa två st och ta hand om en större del av matavfallet. Sågspånsavfall från snickeriet gick till stor del till soporna. Sedan komposttrumorna kom i drift har mängden avfall minskat med upp till 150 kg/dag och skolan har fått näringsrikt jordförbättringsmedel. I den nya jorden odlas idag. Under VT 06 uppstod luktproblem som åtgärdades genom tillsats av sågspån och hästgödsel. Sophämningskostnaderna har inte minskat. Detta är för närvarande under utredning. Energikostnaden har ökat något (enl. tillverkaren drar komposttrumorna mindre än en kilowattimme per dag tillsammans. Service och underhåll kommer förmodligen att kosta mer än vad sophämningsavgiften bör kunna sänkas. Daglig skötsel tar cirka två timmar per vecka.

Erfarenhetsspridning: Artikel i skolans blad till samtliga föräldrar samt till alla Sveriges Waldorfskolor. Andra skolor har hört av sig när de hört att skolan skaffat kompost.

God potentiell replikerbarhet av projektet.

9 Albaeco, Alba Ecological Information Institute:
Saving the Planet in Style

Dnr. 2006-003112-206

Projektets namn: Saving the Planet in Style
 Genomförande november 2005 – december 2006
 Bidrag: 155 000 kr
 Annan finansiering: 19 875 kr (Albaeco), 40 800 kr (Konstfack)

Syfte med åtgärden:

- Öka kännedom, medvetenhet och kunskap om designs genom gripande roll för hållbar utveckling hos designer. Uppmärksamma möjligheter och begränsningar. På sikt förändra beteende hos designer och konsumenter. Miljöeffekter på medellång till lång sikt genom att designers och i viss mån konsumenter (uppköpare) tar fram och köper produkter eller tjänster som är bättre ur hållbarhetsperspektiv.

Åtgärden består av:

- Genomföra en tävling i hållbar design
- Research – vad finns det för bra produkter
- Utveckling av tävlingskriterier
- Utvärdering och jurybedömning av produkterna -
- Marknadsföring – informera inför och sprida resultatet
- Erkännande/prisutdelning – lyfta fram frågan i media genom prisevent på Future Design Days 2006.

Åtgärdens målsättningar	
Presentera svenskdesignade produkter/tjänster som finns idag. Bedöma minska 50 produkter med hjälp av en jury ur ett hållbarhetsperspektiv.	Uppnått
Designer ska upptäcka nya sätt att möta konsumenternas behov utan att skada miljö eller samhälle. Fem svenska företag ska ta synliga steg mot att utveckla och föra fram hållbar design. Resultat: Målet har ej uppnåtts. Det kan dock ske inom överskådlig tid. Flera av de tävlande företagen rapporterade att de skulle satsa mer på hållbar design.	Ej uppnått
En designorganisation tar ställning och offentligt uttalar att hållbar design är en viktig del av deras verksamhet. Resultat: Swedish Design Awards har integrerat hållbarhet bland sina kriterier.	Uppnått
Konsumenter ska se sig som inflytelserika aktörer med stor möjlighet att gynna hållbar konsumtion.	Svårt att mäta i dagsläget
En stor designskola i Sverige regelbundet erbjuder sina studenter kurser i Eco design. Resultat: Konstfack har utvecklat fyra nya kurser inom hållbar design.	Uppnått
Genomföra seminarium om Sustainable design efter kampanjens slut. Resultat: Konstfack ska genomföra temavecka om hållbar industriell design under 2007	Uppnått
En ökande andel konsumenter frågar efter hur produkter och tjänster har skapats och vilka effekter produktionen har på samhället och miljön. Resultat: Har uppnåtts, men troligen inte enbart tack vare just detta projekt.	Uppnått
Antal förfrågningar till de deltagande organisationerna samt respons på mail. Resultat: Konstfack har fått förfrågningar om hållbar	Uppnått

design. O2nordic har genom tävlingen och kampanjen Saving the Planet in Style fått många nya kontakter som lett till uppdrag och utbyten.	
---	--

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektorganisationen består av styrgrupp, projektledare och arbetsgrupper. Louise Hård af Segerstad, Projektledare Mike Schragger. Övriga medverkande: Albaeco, Konstfack, O2nordic, Nutek, Hållbar Idé. Jury: Astratego, Sveriges Reklamförbund, SNF, Konstfack, Svensk Industridesign, Svanen, SIS, Svensk Form.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer:

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter

Mål 2 – Säkra varor

Mål 3 – Hållbar energianvändning

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering

Genom att göra designers mer medvetna och inriktade på hållbar produktion och konsumtion innebär det att produkterna de utvecklar kommer ge upphov till mindre avfall, lägre energiåtgång, mindre farliga produkter mm.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Tiomiljonerspotten har finansierat 53% av arbetstiden i projektet. Projektet har genomförts under projektiden och kommer att *fortleva*. Svensk form planerar att driva Saving the Planet in Style vidare i tre år.

Följdåtgärder: Nya kurser och seminarier om hållbar design på Konstfack; Swedish Design Awards har lagt in hållbarhet som ett kriterium i sin tävling. Samarbete har skett mellan en mängd aktörer.

Spridning: Seminarium/workshop på Future Design Days 2005; kontinuerlig information på O2nordics webbplats; notiser om tävlingens utlysning i följande tidningar: Form, Miljöaktuellt, Tidskriften RUM; presentation av vinnare och hederspriser på Future Design Days 2006; Artiklar och notiser i följande tidningar efter prisutdelningen: SvD, GP, Stockholms Fria Tidning, Stockholm City samt Råd och Röns webbplats. Projektet har fungerat bra.

10 Ekensbergsskolan:

Energisparprojekt

Dnr. 2006-003011-206

Projektets namn: Energisparprojekt –

Genomförande september 2005 – december 2006

Bidrag: 24 000 kr

Annan finansiering: -

Syfte med åtgärden:

- Minska belastningen på miljön genom att minska enhetens energiförbrukning
- Att engagera barnen/eleverna i energifrågor och ge dem insikt i vilken roll energin har i vårt samhälle, var den kommer ifrån, hur den används, hur den påverkar miljön, hur man själv kan minska sin förbrukning och varför man ska göra det

Åtgärden består av:

- Utbyte av samtliga glödlampor på enheten till lågenergilampor. Antal lampor som byttes var 250st.
- Arbete med energifrågor genom temadagar, utställningar och en julbasar. I arbetet har teori blandats med olika praktiska moment som har resulterat i att barnen/eleverna har orkat ta till sig all kunskap.

Åtgärdens målsättningar	
<ul style="list-style-type: none"> • Minska belastningen på miljön genom att minska enhetens energiförbrukning. Förväntat resultat är att energiförbrukningen minskar med 14700 kWh genom bytet till lågenergilampor. I dagsläget har denna jämförelse mot föregående år ej genomförts, då det inte har gått tillräckligt lång tid. 	Uppnått
<ul style="list-style-type: none"> • Att engagera barnen/eleverna i energifrågor och ge dem insikt i vilken roll energin har i vårt samhälle, var den kommer ifrån, hur den används, hur den påverkar miljön, hur man själv kan minska sin förbrukning och varför man ska göra det. Detta har genomförts. Förväntat resultat är att barnen/eleverna genom eget engagemang lär sig på vilket sätt man själv kan spara energi och på samma sätt minska belastningen på miljön. Denna förväntning har uppfyllts genom att barnen/eleverna arbetade praktiskt och teoretiskt i flera olika ämnen. 	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektorganisationen består av Kristina Billing, rektor; Ann-Marie Lindahl, klasslärare och skolans miljöombud, projektledare; Helena Lundahl, fritidspedagog och vaktmästare, projektarbetare.

Utvärdering

Miljömål:

Projektet stödjer: Mål 3 – Hållbar energianvändning: Har genom projektet bidragit till att minska stadsdelens energianvändning. Genom att öka barnens/elevernas kunskaper och insikter om energianvändningens påverkan på miljön fanns också möjlighet att påverka hushållens energianvändning.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Resultaten över förväntan. Enheten hade energikrävande lampor samt liten kunskap om hur man kunde minska energianvändningen. Detta projekt krävde att personalen uppdaterade sina kunskaper för att i sin tur utbilda barnen i energifrågor. Projektet har fungerat bra. Teori och praktik har varvats (klass 2-3) och man arbetade med kompetensökning i miljökunskap, inte bara inom energiområdet. Samverkan har bland annat skett med ”Lek och prickaffären”. En viss attityd- och beteendeförändring har skett. Barnen är måna om att spara energi och frågar ofta hur man ”ska göra” i olika situationer för att använda så lite energi som möjligt. Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att *fortleva* i den ordinarie verksamheten. Andel minska energiförbrukning ska följas upp. I två klasser kommer två energispanare utses. De ska gå runt och berätta om vad de lärt sig för de andra klasserna. Skolan har även fått miljömaterial från Liljeholmens stadsdel, pussel, böcker, batterihållare som de kommer att arbeta

med kontinuerligt. Enheten kommer att fortsätta arbeta med energifrågor med nya barn/elever.

Erfarenhetsspridning: Erfarenheterna från projektet sprids genom föräldramöten, skolråd, information på skolans hemsida samt i nätverket för miljöombud.

God potentiell replikerbarhet av projektet. Låg kostnad. Varva teori och praktik. Att ha temadagar är ett roligt sätt för barnen att lära sig hur energi fungerar i teorin och praktiken. Detta sätt att arbeta med energi kan genomföras i alla åldrar och ämnen.

11 Ekensbergsskolan:

Grönare gård

Dnr. 2006-003010-206 Start-/slutdatum: 2005-08-22—2006-12-21

Bidrag: 12 000 kr

Annan finansiering: 30 000 + x kr Enheten bekostar Catrin Aldvin, trädgårdsmästare. SISAB har köpt in jord och vissa växter.

Syfte med åtgärden:

Att barn ska kunna studera växters och insekters liv.

Att barn ska vara delaktiga i skötseln av kryddträdgården

Att arbeta med bild och form inom projektets gränser

Åtgärden består av:

- 1) Plantering
- 2) Odlas och skörda
- 3) Bild och form + textilslöjds projekt inom projektet

Åtgärdens målsättningar	
Trivsammare gård	Uppnått
Biologisk mångfald	Uppnått
Lära sig växters namn och användning	Uppnått
Få barnen delaktiga i odlingsprocessen	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Karin Käppe Övrig projektgrupp: Gunnel Hellman, Mona Wängborg

Utvärdering

Miljömål:

Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Har odlat rotfrukter ekologiskt

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Barnen har fått en grönare gård att vistas på, där insekter och fjärilar trivs. Eleverna har blivit mer kunniga om växter och deras användningsområden. De har utökat sitt kunnande om naturen.

Elever, föräldrar och personal har blivit mer medvetna om biologiskt mångfald, ekologisk skötsel och skyddsvärda arter.

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: näringsämnen tillförs i ett lokalt kretslopp. Mer effektiv avfallshantering och ökad sopmedvetenhet, källsortering och minskat sopberg.

Resultat: Eleverna har skapat en bra miljö för fjärilar genom att odla rotfrukter och blommor. Eleverna har blivit mer kunniga om naturen, växter och deras användningsområden. De har planterat örtagård och doftträdgård och lärt sig namnen på många växter. De har en egen växt att sköta om. I bild och form har eleverna skapat namnskyltar till växterna, tecknat av sina växter och haft en utställning. Eleverna har fått undervisning av en trädgårdsmästare. Elever, föräldrar och personal har blivit mer medvetna om biologisk mångfald, ekologisk skötsel och skyddsvärda arter.

Flera elever har börjat källsortera/odla grönsaker och växter i hemmet. Föräldrarna har visat stort intresse för projektet och själva varit delaktiga i vissa delar, t ex. tunga fysiska arbeten såsom att gräva och fylla på jord.

Slutdatum har flyttats fram ett år (pga den kalla vintern 2005/2006).

En förutsättning för projektet är att avsatta medel/resurser har funnits.

Trädgårdsmästarens insats har varit avgörande. Projektet har varit speciellt givande för barnen med behov av särskilt stöd då de kunnat ta till sig kunskaperna på ett helt annat sätt än de gör vid en klassrumssituation

12 Långsjö Fastighetsägarförening:

Rädda Långsjöns grodor

Dnr. 2006-002991-206 Start-/slutdatum: 2006-03-01—2007-06-01

Bidrag: 25000 + 10 000 kr = 35 000 kr

Annan finansiering: cirka 4 000 kr: Falck Security (50 reflexvästar à cirka 75 kr), nedlagd tid av projektledare (200 tim), grodvandrare (10-15st x 2-3 tim x2 år) ca 660 tim.

Syfte med åtgärden:

Att ge kunskap om och väcka intresse för att groddjuren är utsatta och på sikt hotade. Att genom frivilliga insatser (grodvandringar) rädda så många grodor som möjligt under vårens lekperiod.

Att definiera och lokalisera grodornas övervintringsplatser och vandringsvägar för att därefter kunna bevara och utöka/skydda dessa i så stor utsträckning som möjligt.

Åtgärden består av:

- 2) Genom frivilliga insatser (grodvandringar) rädda så många grodor som möjligt under vårens lekperiod.
- 3) Definiera och lokalisera grodornas övervintringsplatser och vandringsvägar för att därefter kunna bevara och utöka/skydda dessa i så stor utsträckning som möjligt.
- 4) Informationsspridning och opinionsbildning

Åtgärdens målsättningar

Informationsspridning och opinionsbildning. Att göra Långsjön känt som en av Stockholms förnämsta grodlokaler och få Älvsjö på kartan som en aktiv miljöstadsdel med grodor som kännetecken. Genomfört:	Uppnått
<ul style="list-style-type: none"> • Informationsmöten i Älvsjö och Huddinge • Utdelning av 2007 års grodbroschyr till samtliga hushåll i 	

Långsjö (ca 800 st)	
<ul style="list-style-type: none"> • Kontakt med grodgruppen (brev, e-post, telefonsamtal) • Korrespondens med vissa externa experter samt löpande kontakt med intresserade i samband med vandringarna 	
Engagera 30 aktiva grodräddare i grodvandringar (Resultat 10-15 grodräddare) Tre grodseminarier	Uppnått delvis (50%)
Räddade grodor (1000-1200st)	Uppnått
Definiera och lokalisera övervintringsplatser och vandringsvägar	Uppnått
Uppnå trafikbegränsningar	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Roland Berndt i samarbete med expertkonsult Björn Möllersten.
Projektgrupp och arbetsgrupper.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Målet har främjats genom projektet

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har genomförts under projektiden och fungerat bra. Arbetet fortsätter i egen regi. God replikerbarhet.

Område: Långsjö/Älvsjö + år 2007 även Huddinge. Projektet har lett till en ökad medvetenhet om vilka miljövärden som finns i Långsjö. Samarbete har skett med stadsdelen. Projektet har kommunicerats i media (DN, Stockholm City, Radio Stockholm). En positiv artikel i DN bidrog till en klar attitydförändring. Ett av målen var att värva 30 grodräddare. Det var svårt att människor att engagera sig ideellt, resultatet blev 15 personer. Trafikbegränsning och minskad bilanvändning var svårt att påverka. Stadsdelen och trafikkontoret var ovilliga att sätta upp varningsskyltar under vandringstiden.

13 Association for Temporary Art:

Gör något åt vädret!

Dnr. 2006-002999-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-04-25

Bidrag: 252 500 kr

Annan finansiering: 0 kr

Syfte med åtgärden:

Att väcka stockholmarnas intresse för klimatförändringar och skapa vilja och handlingskraft för förändring.

Projektet består av flera etapper, där Tiomiljonerspotten stött den första etappen. Pga uteblivet stöd från andra bidragsgivare har resterande etapper ej genomförts.

Åtgärden består av:

- 1) Skissarbete Idéer till konstprojekt tas fram under 2005
- 2) Produktion Produktion sker vintern 2005/2006
- 3) Webbajten byggs upp hösten 2005 och ska vara testad och klar i mars 2006
- 4) Öppning Utställningen kommer att genomföras under våren, sommaren och tidig höst 2006

- 5) Pedagogik En öppen debatt om de aktuella verken kommer att hållas vid varje delprojekts start där de deltagande konstnärerna får svara för sina verk.
- 6) Marknadsföring Fokus ligger på publika relationer. Samarbete görs med PR-byrå. En webbsajt hålls kontinuerligt uppdaterad. Information om projektet ska finnas tillgängligt på platser som SL, gallerierna i stan samt t ex Coop och ICA.
- 7) Dokumentation/uppföljning Projektet kommer löpande att dokumenteras/redovisas på en webbsajt under projektets gång.

Åtgärden består av:	
1) Skissarbete Idéer till konstprojekt tas fram under 2005	Uppnått
2) Webbsajten byggs upp hösten 2005 och ska vara testad och klar i mars 2006	Uppnått
3) Pedagogik En öppen debatt om de aktuella verken kommer att hållas vid varje delprojekts start där de deltagande konstnärerna får svara för sina verk.	Ej uppnått
4) Dokumentation/uppföljning Projektet kommer löpande att dokumenteras/redovisas på en webbsajt under projektets gång.	Delvis uppnått

Åtgärdens målsättningar I och med att enbart etapp 1 av projektet har genomförts, har inte målsättningarna med projektet infriats.	
De platser som väljs har i snitt 30 000 besökare per dag – ej genomfört	-
90% av alla stockholmare kommer att ha kännedom om projektet – ej genomfört	-
30% av stockholmarna kommer aktivt att ta till sig informationen i samband med projektet – ej genomfört	-
Minst en artikel om projektet per månad i lokal och nationell press – ej genomfört	-
Under perioden april-oktober 2006 kommer antalet artiklar på tema klimatförändringar i lokal press att öka med minst 25%. – ej genomfört	-

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Åsa Andersson Broms (1,5 månader) Konstnärlig ledare: Karin Hansson (1 månad) Klimatexpert: Pär Holmgren (0,5 månad)
 Arbetsgruppen projekt: Åsa Andersson Broms, Karin Hansson
 Arbetsgruppen expert: Åsa Andersson Broms, Karin Hansson, Pär Holmgren
 Arbetsgruppen konst: Karin Hansson ansvarar och sammankallar hela konstnärgruppen. I gruppen inräknas samtliga konstnärer; Peter Johansson/Barbro Westling, Marianne Lindberg de Geer, Association for Temporary Art, FA+, Akay/Klisterpete samt Sara Nilsson

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter:

Mål 3 – Hållbar energianvändning:

Resultat: Projektet bestod av flera etapper, där Tiomiljonerspotten stött den första etappen. Pga uteblivet stöd från andra bidragsgivare har resterande etapper ej

genomförts. Projektet har därmed avslutats efter skiss-stadiet. Den planerade utställningen skulle ske under hösten 2006. Vykorten har delats ut vid en annan tillställning där samarbete saknades. Två av de deltagande konstnärerna omkom i en bilolycka i april 2006.

Delar som genomförts: Association for Temporary Art har genomfört sitt projekt (vykortsajt + upptryckta vykort). Dessa finns på Internet minst två år framöver på www.plusfemgrader.se.

Projektet har bidragit till att öka kunskapen om klimatfrågan och ändrad attityd bland projektdeltagarna. Projektledaren anger att de olika delprojekten kommer att genomföras/upprätthållas av respektive konstnär själv. Detta återstår att se.

Vår bedömning är att projektet uppnått målsättningarna för etapp 1, dvs skissarbete och webbsida, som finansierats av Tiomiljonerspotten.

Projektledningen arbetade med en osäker finansiering för de efterkommande etapperna i projektet. Från förvaltningens sida kunde det ha ställts krav på att samtliga etapper genomfördes för att hela bidraget från Tiomiljonerspotten skulle betalas ut.

14 Gröna Bilister:

Åtgärder för minskat trafikbuller i storstädernas grönområden

Dnr. 2006-003005-206 Start-/slutdatum: 2005-10-01—2006-12-01

Bidrag: 75 000 kr

Annan finansiering: Stockholms stad 10 000 kr; Vägverket 110 000 kr; Gröna Bilister – eget bidrag i form av tid; Wolfgang Kropp (Institutionen för teknisk akustik, CTH) finansiering i form av egen tid

Syfte med åtgärden: Minskat trafikbuller och att det förhoppningsvis genomförs pilotprojekt inom området. Mycket lite har gjorts för att reducera ljudet vid källan. Det betyder att en stor del av bullret finns kvar och sprids diffust. Projektets syfte är att öka kunskapen om möjligheterna att reducera trafikbuller vid källan och få till stånd en konstruktiv diskussion om det diffusa storstadsbullret och visa vad forskningen vet om bullrets spridning och möjligheterna att reducera väg- och spårbuller vid källan.

Åtgärden består av:

- 1) Internationell litteraturstudie
- 2) Redovisning av de tekniska möjligheterna att reducera trafikbuller vid källan samt konkreta exempel på de troliga effekterna av sådana åtgärder i några utvalda storstadsområden.
- 3) Skriftlig rapport: Åtgärder för minskat trafikbuller i storstädernas grönområden
- 4) Seminarium

Åtgärdens målsättningar	
Skriftlig rapport: Åtgärder för minskat trafikbuller i storstädernas grönområden	Uppnått
Seminarium (vid VTI:s forskardagar i Linköping den 10-11 jan 2007)	Uppnått
Ökad medvetenhet hos målgrupperna om de faktiska möjligheterna	Uppnått

att reducera trafikbuller vid källan: Två seminarier hålls under 2007. Rapporten har skickats till relevanta aktörer (se nedan)	
Visa några tekniska åtgärder som väghållaren kan utnyttja i syfte att reducera buller från broar och motorvägar: Konkreta förslag lyfts fram i rapport och seminarier.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Per Kågeson (Gröna Bilister) och Wolfgang Kropp (Institutionen för teknisk akustik, CTH). Projektanställda på deltid är Pontus Thorsson (Akustikverkstan AV) och Johanna Hallberg (exjobb).

Referensgrupp: Kjell Strömmer, Vägverket, Magnus Lindqvist, Miljöförvaltningen i Stockholm, Thomas Hamarlund, Miljöförvaltningen i Göteborg.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Projektet bidrar till ökad kunskap kring trafikbuller utomhus

Resultat: Tre månaders försening, annars enligt plan.

Rapporten har utgivits gemensamt av Gröna Bilister, Vägverket, Miljöförvaltningen i Stockholm och Miljöförvaltningen i Göteborg. Rapporten redovisades vid transportforskardagarna i Linköping i januari 2007. Rapporten ligger till grund för ett seminarium som Sveriges kommuner och landsting arrangerar den 30 maj 2007 i Stockholm. Rapporten har skickats till miljö- och gatuförvaltningar i de tre storstäderna samt till alla övriga kommuner med fler än ca 90 000 invånare. Berörda länsstyrelser och regionstyrelser har fått exemplar samt finansiärerna. Rapporten finns även som pdf-fil på aktörernas webbsidor. Projektet ska också redovisas i tidningen Trafik & Miljö.

15 Föräldrakooperativet Båret:

Kretslopp, biologisk mångfald

Dnr. 2006-003069-206 Start-/slutdatum: 2005-08-01—2007-06-30

Bidrag: 35 000 + 10 000 = 45 000 kr

Annan finansiering: egen finansiering ca 20 000 kr + nedlagd arbetstid.

Syfte med åtgärden:

Att tydliggöra kretsloppstänkandet på förskolan och skapa en hälsosammare miljö inomhus och utomhus för barnen. Förskolebarn som växer upp i innerstaden ska ges möjlighet att se hur man odlar/planterar växter, grönsaker och bär. De ska ges möjlighet att ta del av det naturliga kretsloppet och få en ökad förståelse för ekosystemet i naturen.

Åtgärden består av:

- 1) Utbildning av personal

- 2) Förbättring av inomhusmiljön
- 3) Frukträd till gården
- 4) Växter till inomhusmiljön
- 5) Allergirond
- 6) Allergiminimerande åtgärder
- 7) Skapande av naturrum
- 8) Pedagogiskt tema för barnen
- 9) Studiebesök

Åtgärdens målsättningar	
Tydliggöra kretsloppstanken för barnen. Barnen på förskolan skall få en ökad insikt om kretslopp och samspelets betydelse i naturen. - Temasatsning vt 2007; införskaffning av litteratur och pedagogiskt material, odlingsbassänger och växter samt en rad pedagogiska aktiviteter.	Uppnått
Skapa en gård som ger större möjlighet för biologisk mångfald i staden. Familjebostäder har ännu inte genomfört sina planteringar. Barnen har förgrott inomhus, delar av detta har planteras ut i juni.	Uppnått
Skapa en bättre inomhusmiljö med växter och allergirond. Hyllor inköpta. Växter köps in efter sommaruppehållet (egen finansiering). Allergirond genomfört i juni 2007. Införskaffande av hyllor som minskar dammansamling gynnar barn med astmatiska besvär.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Anna Segerpalm; ansvarig i gårdsgruppen: Martin Stenke; ansvarig i lokalgruppen Roy Judd. Personalen har ansvarat för det pedagogiska arbetet med tema natur, miljö och kretslopp.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet har bidragit till ökad miljömedvetenhet och kunskap hos barn och personal samt ökad grönska i närmiljön. Förskolan är ett föräldrakooperativ, och projektet har bidragit till ökad miljömedvetenhet bland barnens föräldrar.

Mål 6 – Sund inomhusmiljö: Införskaffning av hyllor som minskar dammansamling gynnar barn med astmatiska besvär.

Resultat: Resultaten av projektet är bestående och har förstärkt förskolans miljömedvetenhet. Mulle/knytteutbildning av personal bidrar till att förskolebarn kan få utbildning i knytte. Utbildningen har gett personalen ökad kunskap om hur de ska arbeta med barnen för att uppnå naturmedvetenhet. Effekten av utbildningen har gett barnen ökad kunskap om att inte skräpa ned i naturen, vara rädda om natur; blommor, träd och djur. De har fått lära sig att undersöka blommor och djur utan att förstöra eller skada. Planteringar har genomförts i odlingslådor. Naturbibliotek och naturens rum utgör grund för temasatsningar inom miljöområdet. Benförsedda hyllor minskar dammansamling vilket gynnar barn med astmatiska besvär.

Projektet försenades ett år pga att Familjebostäder (FB) grävde upp gården i samband med ett tätningsarbete. Därefter bekostade FB huvuddelen av ombyggnationen av gården. Projektet har trots förseningen kunnat slutföras i tid, dock innebär det att de planerade åtgärderna fick revideras.

Projektet är avhängigt miljö- och pedagogiskt engagemang hos de inblandade.

16 Solbergaskolan:

Åt smart

Dnr. 2006-0030100-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-06-18

Bidrag: 78 000 kr

Utnyttjat bidrag: 74 185 kr

Annan finansiering: Arbetstid för projektledarna, ekonomiansvariga samt husmor.

Matsalen har målats om och fixats till.

Syfte med åtgärden:

Att öka andelen kravmärkta livsmedel i Solbergaskolans kök

Att öka kunskapen och medvetenheten bland elever, föräldrar och personal om sund kosthållning

Att göra Solbergaskolans kök Kravcertifierat

Målsättningen är att gradvis förändra elevers och föräldrars inköp av mat och hushållsprodukter.

Åtgärden består av:

- 1) Öka andelen kravmärkta livsmedel i Solbergaskolans kök
- 2) Föreläsningar för elever, föräldrar
- 3) Föreläsning för personal
- 4) Hälsoveckor med ekologisk frukost och lunch samt föreläsningar (se pkt 2 och 3)

Åtgärdens målsättningar	
Öka andelen kravmärkta livsmedel från 11% (2005) till 15%. Resultat av åtgärderna: jan-maj 2007: 13.6%	Delvis uppnått
Öka medvetenheten hos elever och personal om ekologiska livsmedel	Uppnått
Öka kunskapen och medvetenheten bland elever, föräldrar och personal om sund kosthållning	Delvis uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Thomas Dahl, ersatt av Eva Danielsson; husmor Gerd Hultman; ekonomiansvariga: Åsa Derby, vikarie Maria Wedberg. Initiativtagare: tidigare bitr. rektor Maria Radway. Projektgrupp: Sara Magnusson, Berit S, Daniel Lindstrand. Lärare på skolan deltar i projektet.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Har ökat andelen ekologiska livsmedel

Resultat: Projektdeltagarna har upplevt att det har varit svårt till mer än 12-13%, dels pga att kostnaden för ekologiskt livsmedel är högre och att de ekologiska grönsakerna har hållit sämre standard.

Skolan har jobbat med ekologiska livsmedel i undervisningen.

Projektet har lett till att skolan har lagt fokus på skolmatsalen, målat om och dekorerat den. Skolan kommer att fortsätta arbeta för att öka andelen ekologiska livsmedel.

Projektet har fungerat bra och haft god förankring i ledningen. Projektdeltagarna har bytts ut när personal slutat på skolan. Projektet kunde ha genomsyrat skolan mer om inte initiativtagaren (bitr. rektor) och projektledaren slutat. Överföringen av projektet till ny ansvarig var ej tydlig. I denna situation var stödet från projektledaren för Tiomiljonerspotten viktig för att uppnå ett gott resultat av projektet. Målen har uppfyllts till viss del. Att arbeta med hälsoprojekt är ett ständigt pågående arbete.

17 Herrängens skola:

Hälsovecka

Dnr. 2006-003017-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-06-20

Bidrag: 20 000 kr Utnyttjat belopp: 14 000 kr

Annan finansiering: Egen arbetstid

Syfte med åtgärden:

Att genomföra ”gå till skolan”-aktiviteter som gör elever och föräldrar mer benägna att gå eller cykla till skolan.

Åtgärden består av:

- 1) Hälsovecka
- 2) Seminarium (Brunkeflo) för föräldrar
- 3) Trafikräkning, resebarometer
- 4) Gå med/upptäcka promenadvägar till skolan
- 5) Bättre hälsa
- 6) Minskade utsläpp från bilar

Åtgärdens målsättningar	
Genomföra hälsovecka	Uppnått
Fler elever går till skolan. Gångaktiviteter genomförda. Vandrande skolbuss utökats	Uppnått
Fler föräldrar går eller cyklar vid lämnande av barnen. Trafikräkning genomförd Färre bilar runt skolan – 10% minskning av antalet bilar på morgnarna runt skolan.	Uppnått
Bättre hälsa, kondis hos eleverna	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Inger Braun (rektor). Projektanställd: Lena Hallert 30 timmar under projekttiden (4%). Övrig projektorganisation: lärare och fritidspersonal arbetar med projektet på ordinarie arbetstid.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Minskat trafikbuller utomhus

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel, nyckeltal 4:3:6 – antal besök per m2 park- och naturmark per år inom stadsdelsområdet.

Resultat: Fler elever går till fots till skolan. Fler föräldrar går eller cyklar vid lämnandet av barnen. Färre bilar runt skolan. Bättre hälsa, kondis hos eleverna, ökad medvetenhet hos föräldrar om målet. En bättre trafiksituation och minskade avgaser runt skolan har nåtts. Delar av projektet kommer att fortsätta i egen regi.

18 Hässelby Villastads skola:

Utemiljö

Dnr. 2006-003114-206 Start-/slutdatum: 2005-10-30—2007-06-25

Bidrag: 35 000 + 10 000= 45 000 kr

Annan finansiering: 0 kr + egen arbetstid 1280 tim (320 tim x 4 personal)

Syfte med åtgärden:

Öka den biologiska mångfalden på skolgården.

Göra eleverna uppmärksamma på det ekologiska systemet

Åtgärden består av:

- 1) Inköp av bärbuskar, kompost
- 2) Inköp av jord, gödsel, redskap, vattentunna
- 3) Gräva och plantera
- 4) Skörda och kompostera

Åtgärdens målsättningar

Göra eleverna uppmärksamma på det ekologiska systemet. Ny syn på sophantering genom att lära sig kompostera. Resultat: Projektet har lyckats med att fånga elevernas intresse för kompostering och växtlighet. En kompost har startats upp. Trädgårdsland och planteringar har anlagts och sköts om.

Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Ingrid Forsberg, Marie Selin Projektgrupp: nämnda medarbetare samt Lotta Bollner, Kristina Nordstrand. Ann Lindqvist Lärarförbundet, Anna Entian (förälder) samt Alexander Jansson, Frida Roxell (elever).

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Elever och personal har tillagat de odlade grönsakerna

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Goda resultat. Alla klasser på "Viadukten" jobbade ht-05 och vt-06 med NTA-tema "jord". Projektet har genomfört temadagar i åldersblandade grupper i åldersgruppen F-3 där de har sett det ekologiska systemet på nära håll. Trädgårdsland och planteringar har anlagts och sköts om av elever och personal. Pedagogerna har lyckats med att fånga elevernas intresse för kompostering och växtlighet. Av de odlade grönsakerna har elever och personal lagat grönsaksrätter. Kompostering har startats upp. Genom komposten har förskolan/fritis fått "egen" jord till odlingen. Arbetet fortsätter i egen regi genom återkommande temadagar med eleverna. Pedagoger och elever är mycket nöjda.

Projektet startade inte upp enligt plan pga den sena våren 2006. Planteringarna har utsatts för vandalisering och stöld av växter. Projektet har ansökt om och beviljats ytterligare medel för att ersätta det som stulits.

19 Blommensbergsskolan:

Miljöstation

Dnr. 2006-003009-206 Start-/slutdatum: 2005-10-01—2006-12-31

Bidrag: 15 000 kr

Annan finansiering: Egen finansiering: 4 100 kr samt SISAB bidrog med en miljöstation och stadsdelen med källsorteringskärl.

Syfte med åtgärden:

En effektivare avfallshantering och att varje pedagog får den utbildning som krävs för att i sin tur undervisa eleverna på bästa sätt.

Åtgärden består av:

- 1) Undersökning av behov
- 2) Inköp av litteratur
- 3) Utbildning av lärare - kretslopp, sortering och återvinning av glas.
- 4) Seminarium om källsortering
- 5) Kompletterande utbildning av lärare
- 6) Utbildning av elever genomförs under projektiden

Åtgärdens målsättningar	
Utbilda personal i källsortering senast december 2006. Resultat: 37 av 50 personal deltog. Den låga siffran beror på deltidsarbete och sjukskrivningar.	Uppnått
Utbilda elever i källsortering senast december 2006	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Bengt Olsson, rektor Projektadministratör: Linda Hanna

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer mål i stockholms miljöprogram

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Genom ökad kunskap och förutsättningar för miljöeffektiv avfallshantering.

Resultat: Utbildning av personal i kretslopp, sortering och återvinning av glas genomfördes på Högbytorp. Ragnsells föreläste om källsortering av hushållssopor. Kompletterande utbildning av lärare utfördes och utbildning av elever genomfördes under projektiden. Projektet har medvetandegjort miljö i olika sammanhang för både elever och personal. Enheten har blivit mycket bättre på sortering och pappersinsamling efter att projektet genomförts. Pappersinsamling och källsortering sker kontinuerligt. Ett återkommande miljötema ska säkra projektets fortlevnad. SISAB och stadsdelens miljösamordnare bidrog med miljöstation respektive källsorteringskärl vilket synliggjorde projektet för både personal, elever och föräldrar.

Framgångsfaktorer: Eleverna fick inspiration genom flera pågående miljöprojekt. Att flera aktörer bidrog i projektet gjorde projektet större och mer synligt för alla. Kostnadsfria utbildningar gjorde att budgeten räckte längre.

20 Blommensbergsskolan:

Energisparprojekt

Dnr. 2006-002994-206 Start-/slutdatum: 2005-10-01—2006-11-30

Bidrag: 310 000 kr (280 000 + 30 000 kr)

Total kostnad: 344 700 kr Annan finansiering: 10 900 + x kr SISAB finansierar närvarostyrning samt mätning av elförbrukning (två tillfällen) samt upprustning av akustiktak, väggar samt golvmattor. Enheten tar den överstigande kostnaden på 21 100 kr. Endast elarbetet har finansierats av 10-miljonerspotten.

Syfte med åtgärden:

Att minska belastningen på miljön genom att minska enhetens energiförbrukning. Att engagera barnen/eleverna i energifrågor och ge dem insikt i vilken roll energin har i vårt samhälle, var den kommer ifrån, hur den används, hur den påverkar miljön, hur man själv kan minska sin energiförbrukning och varför man ska göra det.

Åtgärden består av:

- 1) Byta ut lampor/armatur till lågenergi lampor/armatur på plan 3
- 2) Installera tändskydd/rörelsestyrning på plan 3*
- 3) Sätta in akustiktak i fyra klassrum samt två personalrum på plan 3*
- 4) Måla om vissa klassrum samt ett personalrum på plan 3*
- 5) Lägga in nytt golv i vissa klassrum samt i två personalrum på plan 3*
- 6) Elevarbete.: Arbetslagen tar in önskemål från eleverna och utformar en plan med utgångspunkt från syftet.

* Gråmarkerade åtgärder genomfördes och finansierades av SISAB.

Åtgärdens målsättningar	
Att byta ut de lysrör och den armatur som är strömstjälande till mindre strömstjälande armatur samt lågenergilampor senast juni 2007.	Uppnått
Genom åtgärden ovan ska vi kunna påvisa att energiförbrukningen minskar med minst 12.000 kWh på plan 3. Enheten bör spara in minst 12 000 kWh per år fr o m projektavslut. Elmätning har gjorts vid två tillfällen.	Uppnått
Att genomföra ett energiarbete med eleverna i varje årskurs på enheten i energifrågor senast den 5 juni 2006.	

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Bengt Olsson, rektor; projektadministratör: Linda Hanna; Stefan Säverlund, SISAB mfl entreprenörer.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 3 – Hållbar energianvändning: Genom energibesparande belysning och belysningslösningar.

Resultat: En kostsam energisatsning minskar utgifterna i längden. Projektet har bytt ut strömstjälande armatur till mindre strömstjälande samt bytt till lågenergilampor. Genom åtgärden ska de kunna visa att de minskar energianvändningen med minst 12.000 kWh på plan 3. I dagsläget är det för tidigt att säga hur projektet har påverkat energianvändning, underhåll och kostnader. Livslängden på lamporna är dubbelt så lång. Armaturerna är nya och behöver inget underhåll. En mätning har påvisat att energianvändningen är lägre än tidigare. Projektets resultat behöver ytterligare ett år innan ett jämförbart resultat kan tas fram.

Eleverna var tidigare inte medvetna om hur man kan spara energi. De slog på och av strömmen, lämnade toalett-lamporna på och stängde inte fönstren när de lämnade ett klassrum. Inom ramen för projektet har ett energiarbete med elever i varje årskurs genomförts. Projektet har bidragit till att minska verksamhetens energianvändning. Barnen har fått ökade kunskaper och insikter om energianvändningens påverkan på miljön. Både elever och personal har tagit kunskap med sig till sina nätverk samt i flera fall genomfört förbättringar och minskat energianvändningen i hemmen. Då projektet riktar sig till barn och ungdomar finns också möjligheter att påverka hushållens energianvändning. Flera elever har berättat att de gjort förbättringar kring armatur i hemmet efter att de fått arbete med elevprojekten. Fortlevnaden säkerställs genom temadagar med miljöfokus där samtliga ämnen integreras i temat. Projektet anses så bra att det för första gången på enheten diskuteras att det ska finnas ett återkommande miljötema som ska vara gemensamt för alla årskurser.

Framgångsfaktorer var: Kunniga fackmän, bra koordinator, pengar till elevprojekt, engagerad personal, SISAB finansierade delar som inte rymdes inom projektbudgeten.

Projektet kan fungera som ett gott exempel.

21 Blommensbergsskolan:

Miljö och hjärta

Dnr. 2006-003008-206 Start-/slutdatum: 2005-10-31—2007-10-31

Bidrag: 40 000 kr

Annan finansiering: Egen finansiering: 19 104 kr + egen arbetstid; Liljeholmens stadsdelsförvaltning bidrog med tre cyklar att användas i tjänsten för elever och lärare. Cykelställ har ej finansierats av Tiomiljonerspotten.

Syfte med åtgärden:

Miljö och återvinning ska inte kännas främmande för barnen. Att efter projektets genomförande ha utvecklat barnens miljötänkande. Projektet ville synliggöra på ett konkret sätt hur färdssätt påverkar buller, utsläpp och hälsa.

Åtgärden består av:

- 1) Undersökning om cykelvanor 1
- 2) Inköp av material, installation, cykelställ
- 3) Nattorientering
- 4) Triathlontävling
- 5) Cykelorientering
- 6) Undersökning om cykelvanor 2

- 7) Presentation av elevdokumentationer
- 8) Första hjälpen paket på vaktmästeriet
- 9) Designtävling – målning av cykelhjälm

Åtgärdens målsättningar	
Undersökning om cykelvanor 1	Uppnått
Nattorientering (4-5 maj)	Uppnått
Triathlontävling sköts upp till ht07	Görs ht 07
Cykelorientering (1/2 friluftsdag vår 2005 alt höst 2006)	Uppnått
Att hundra personer alt 20% av eleverna samt personal cyklar minst 3 ggr i veckan under perioden april-september 2006. En mätning är genomförd. Undersökning om cykelvanor 2En andra mätning förs ht07.	Mäts ht07
Första hjälpen paket på vaktmästeriet	Uppnått
Designtävling	Höst 2007

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Ola Dyrén, bitr. rektor Projektadministratör: Linda Hanna Elevgrupp samt lärare.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Minskade transporter bidrar till minskade utsläpp och buller.

Resultat:

Många elever skjutsas av sina föräldrar trots cykelavstånd till skolan och flertalet av personalen tar bil trots att det många gånger är gångavstånd till arbetet. Projektet startade upp våren 2005 och avslutades hösten 2007. Eleverna lade verkligen märke till projektet då det var så konkret. Cykelhjälm, cykelställ, lånecyklar, temavecka med miljö, cykelaktiviteter etc. Under miljötemaveckan arbetade eleverna med miljöfrågor och dokumenterade arbetet. Införskaffandet av säkra cykelställ gjorde att fler vågade ta cykel till skolan. Att enheten haft möjlighet att låna ut cyklar har bidragit till att elever och personal lättare kunnat tänka miljövänligt när de genomfört ärenden i närområdet. Eleverna har tyckt att projektet varit intressant och därför tyckt att det var med intressant att vistas utomhus. Alla genomförda aktiviteter har varit uppskattade och haft stor närvaro bland eleverna. MÄTNING KOMMER SKE HÖSTEN 2007.

Enheten kommer att fortsätta med nattorientering på cykel, triathlon-tävling samt friluftsdag med cykelorientering. Dessutom kommer ett årligt miljötema hållas för samtliga årskurser.

Erfarenheter. I och med att enheten drev flera miljöprojekt gick det ena projektet in i det andra. Detta gjorde att projektet i sig inte glömdes bort eller blev för litet i skolans informationsflöde. Projektet var så bra att man anser att fler enheter bör göra liknande projekt. De skulle då vara bra att anställa en person som aktivt kan driva projektet framåt och ansvara för dokumentation samt projektadministration.

22 Barnkullens förskola:

Naturrum

Dnr. 2006-003003-206 Start-/slutdatum: 2006-04-30—2007-06-30

Bidrag: 30 000 kr

Annan finansiering: Egen finansiering: 15 000 kr (stort träd, ny kompost, stenplattor runt odlingslådor)

Syfte med åtgärden:

Projektets syfte är att öka medvetenheten om samspelet mellan natur/miljö bland barn och personal samt en ökad biologisk mångfald/grönare gård.

Genom att medverka vid planteringen på gården lär sig barnen att vara rädda om miljön, och att ta hand om vår natur

Åtgärden består av:

- 1) Markberedning
- 2) Plantering
- 3) Inköp
- 4) Pedagogiska aktiviteter

Åtgärdens målsättningar	
Plantering	Uppnått
Kompostering	Uppnått
Ge barn och personal kunskap om kretsloppet och växtlivet genom att lära barnen växtlivet från frö till planta och skörd.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Eva Stehlin, Projektmedarbetare: Amy Cardinali, Helene Bergsmark, Annelie Murad, samt Anne Udén (förskolechef)

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Ekologiska livsmedel odlas i odlingslådorna

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: En ökad grönska bidrar till ökad biologisk mångfald.

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Trädgårdskomposten bidrar till att minska skolans avfallsmängd och att tillföra näring till den jord man odlar i.

Resultat:

Förskolan startade upp kompost, planterade syrenberså, pilkojor. Odlingslådor beställdes, och i dessa har barn och vuxna planterat sallad, rädisor, morot, dill, potatis och div. blommor. Med egen finansiering kompletterade man med ett stort träd, ny kompost och betongplattor runt odlingslådan. Många har deltagit i aktiviteterna – cirka 75 barn och 20 personal.

Förskolan är ansluten till Grön Flagg och har en miljöstuga med källsortering.

23 Förskolan Lillskogen:

Vilda grannar

Dnr. 2006-003013-206 Start-/slutdatum: höst 2005—sommar 2007

Bidrag: 40 000 kr

Utnyttjat bidrag: 38 545 kr

Annan finansiering: x kr (Egen tid + ideellt arbete av föräldrar) Organisationen har skett på förskolan och tid till projektet har tagits del på helger och dels på arbetstid. Denna kostnad har förskolan tagit. Konsulttiden har bekostats av projektpengarna.

Syfte med åtgärden:

Att öka medvetenheten om naturvärden och miljöfrågor hos personal, barn och föräldrar.

Genom att snickra och sätta upp holkar hoppas vi att fler djur hittar till gården.

Plantering av växter som gynnar fjärilar bidrar till också till att öka den biologiska mångfalden. Inspirationskvällar på gården där föräldrar bjuds in och alla får gräva och lära sig mer om djur och natur hoppas vi kunna öka intresset för naturen.

Skapande verksamhet i utemiljön på temat biologisk mångfald ger tillsammans med regelbundna besök i Älvsjöskogen barnen kunskap om och känsla för naturen.

Åtgärden består av:

- 1) Inledande information och utbildning för samtliga elever.
- 2) Landskapsarkitekt
- 3) Grävning av gropar

Åtgärdens målsättningar	
Snickra och sätta upp fågelholkar	Uppnått
Gräva och plantera – skapa en förskolegård med biologisk mångfald	Uppnått
Låta barnen upptäcka naturen på nära håll	Uppnått
Ordna inspirationsmöte för barn, personal och föräldrar	Uppnått
Följa upp, sprida information om projektet i stadsdelen	Delvis uppnått
Antal uppsatta holkar	Iu
Antal planterade växter och träd	Iu
Antal barn, personal och föräldrar som deltagit i projektet	iu
Antal inspirationsträffar inom ramen för projektet	iu

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Louise Waller, Ylva Nilsson Arbetsgrupp: Mullegruppen (förskolans 5-åringar) samt föräldrar. Konsult anlitas för planering och för att inspirera barn, personal och föräldrar.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald.

Resultat:

Hela förskolans personal, barn och föräldrar har deltagit i projektet och hjälpt till att snickra holkar, gräva, plantera, gjuta fågelbad, får del av information, har aktiviteter i anknytning till projektet. Skogs- och gårdsaktivitet har genomförts med fältbiolog.

Genom projektet har följande uppnåtts:

- Den biologiska mångfalden har ökat på förskolegården. Fåglar har flyttat in i egenhändigt snickrade holkar. Det finns fler ekorrar och insekter.
- Barnen har upptäckt naturen på nära håll. De öppna komposterna har varit bra källor till småkryp. Barnen har även vänt på alla stenar och stockar de sett och utforskat och lärt sig mycket om alla småkryp de hittat.
- Inspirationsträffar för barn, personal och föräldrar har anordnats. Träffarna har varit i form av arbetsdagar på helger.

Mål om informationsspridning har delvis uppnåtts. Informationsspridning av projektet har gjorts på ett offentligt vernissage våren 2007. I övrigt har ingen spridning av projektet skett.

Projektet har haft ett lyckat resultat. Stort intresse från föräldrar, barn och pedagoger samt synliga resultat har dessutom stärkt gemensamhetskänslan. Samverkan med föräldrar har varit mycket god. Alla familjer har vid något tillfälle deltagit i projektarbetet. En kall vinter försenade projektet. Projektmedarbetarna upplevde vissa svårigheter att få tag på konsulter, vilket också bidrog till en försening av projektet.

Skolan hade redan en friluftslivsprofil och planerar att genomföra ytterligare plantering av växter.

24 Förskolan Sylvestergatan:

Växthus/experimenthus

Dnr. 2006-003110-206 Start-/slutdatum: 2006-04-19—2007-09-30

Bidrag: 70 000 kr

Annan finansiering: 30 000 kr finansieras av Älvsjö Stadsdel. Bidraget från Tiomiljonerspotten har finansierat inköp och bygge av växthuset.

Syfte med åtgärden:

Att bygga upp ett miljömedvetet förhållningssätt hos barnen, dels genom att synliggöra kretsloppet och dels genom att värna och tycka om naturen. Genom att skapa en gård med möjlighet till odling kommer barnen få en ökad förståelse för miljön. I växthuset och odlingslotterna kan barn, föräldrar och personal tillsammans arbeta med hela kretsloppet och lära sig omsorg om miljön.

Åtgärden består av:

- 1) Anläggning av växthus
- 2) Inköp av växter, fröer, jord
- 3) Odling
- 4) Dokumentation, kunskapsspridning
- 5) Slutrapportering

Åtgärdens målsättningar	
Anläggning av växthus	Uppnått
Synliggöra kretsloppet – använda egen kompostjord	Uppnått
Öka den ekologiska odlingen – grönsaker, örter	Uppnått
Öka den biologiska mångfalden – plantera fjärilsrestaurang	iu
Nyckeltal:	iu

Antal fjärilar	
Antal kg ekologiskt odlade livsmedel	
Antal pedagoger, barn, föräldrar som ingår i aktiviteterna	

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Ett antal av medarbetarna har under året lämnat förskolan och ersatts av andra medarbetare. Arbetsgruppen består av: Ali Öztürk, miljöansvarig samt miljöombuden Inga-Lill Dahlberg, Tanja Grach, Elisabeth Isaksson och Britt Serra. Dessa personer tillsammans med trädgårdsmästaren Tuija Hartikainen har det övergripande ansvaret för skolans miljöarbete. Övrig personal deltar i det pedagogiska arbetet med samtliga barn.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter – minskade transporter pga egen, lokal odling av livsmedel till verksamheten

Mål 2 – Säkra varor – odling av ekologiska livsmedel

Mål 4 – Hållbar användning av mark och vatten – anläggning av fjärilsrestaurang ökning av biologisk mångfald

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering – kompostering och jordförbättring av/med det egna avfallet.

Resultat: All personal har deltagit i projektet. Projektet har dokumenterats i bild.

Andra förskolor har gjort studiebesök på förskolan. Förskolans mångåriga miljöarbete har bidragit till att resultatet blivit lyckat. Intresset har varit stort bland alla medarbetare. Miljöarbetet är en del i arbetet på förskolan.

Arbetet kommer drivas vidare i egen regi och byggas på. Odlingslotterna kommer utökas och växthuset kommer användas som tidigare. Trädgårdsmästarens kunskaper har varit till stor nytta. Miljöarbetet fortsätter som tidigare. I februari -07 startar ett samarbete med en förskola i Riga, med fokus på miljöarbetet.

25 Kvarnbackaskolan

Kretslopp

Dnr. 2006-002997-206 Start-/slutdatum: 2005-10-01—2007-06-20

Bidrag: 300 000 kr (utnyttjat bidrag: 297 566 kr)

Annan finansiering: 78 710 kr Entreprenören har utfört en del arbeten utan extra kostnad. Kvarnbackaskolan har bekostat bla målning av sitt höns hus. Ägaren, BRF Fanö, har bekostat målning av förrådet samt markis.

Syfte med åtgärden:

Anläggning av miljögård. Ge barnen kunskap för livet. Skapa en utemiljö som inspirerar och ger barnen möjlighet att lära sig miljötankandet genom att använda alla sina sinnen. Att barnen ska känna ansvar och få hopp om att kunna påverka deras framtida miljö.

Åtgärden består av:

- 1) Byggnad av miljögård
- 2) Kurs för barn och vuxna
- 3) Byggnad av odlingslådor för odling/plantering

- 4) Kompostering
- 5) Iordningställande av verktygsskjul
- 6) Matning av fåglar

Åtgärdens målsättningar	
Byggnad av miljögård	Uppnått
Kurs för barn och vuxna. Egna ansvarsområden för barn och vuxna	Uppnått
Kompostering komma igång	Uppnått
Verktygsskjul iordningsställas	Uppnått
Odling/plantering ska börja användas	Uppnått
Odlingar och växter ska ge fler djur/insekter.	Uppnått
Fågelholkar och fågelmatningsstation	Uppnått
Stubbklassrum	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare Linda-Marie Johansson, Berit Karlsson
 Arne Brovig, vice ordförande i BRF Fanö som är ägare till gården. BRF's fastighetsförvaltare KFF deltar i underhåll och trädfällning

Utvärdering

Miljömål: Mål 2 – Säkra varor: Ökad medvetenhet hos eleverna om detta.

Ekologiska varor används så långt det är möjligt. Lek o Prick-affär.

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Målet har främjats genom projektet

mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Genom komposten och kompostering har målet främjats

Resultat: Projektets målsättningar har uppnåtts. ”Miljö” har införts på lektionstid. Fågelmatning, kompost, odling av grönsaker, fruktträd (ger ekologisk och närodlad grönsaker och frukt), odlingar, fjärilsrabatt fungerar mycket bra. Barnen är delaktiga i hela kretsloppsprocessen. Ett stort antal deltagande elever, personal och föräldrar. Samtliga personal som arbetar på Fyngatan 2 har varit delaktiga i projektet. Ledningen är i högsta grad delaktig och stödjer projektet. Förskolan är också certifierad enl. Grön Flagg.

Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att *fortleva* inom ordinarie verksamhet. Projektet har fungerat bra och anses intressant. Projektet har dokumenterats genom bilder, Grön Flagg dokumentet samt en miljöanslagstavla i hallen. Tidningen Mitt i Kista har gjort ett reportage om projektet. Samarbete har skett med flera aktörer – miljösamordnare Yvonne Tegnér i Kista stadsdel; bostadsrättsföreningen som äger fastigheten, KFF, samt BEAB som utfört arbete.

26 Katarina Norra skola:

Det nya skolköket

Dnr. 2006-003109-206 Start-/slutdatum: höst 2006—vår 2007

Bidrag: 100 000 kr

Annan finansiering: x kr egen finansiering + egen nedlagd tid

Syfte med åtgärden:

Att skolans kök skall utveckla de ekologiska möjligheterna till miljöinriktat arbete. Att erbjuda personal en "hälso-kick off" med inriktning på kost-hälsa-miljö. Att öka kunskaperna och skapa medvetenhet kring miljöfrågor kopplat till livsmedel.

Åtgärden består av:

- 1) Studiedag/seminarium för personal
- 2) Kompetensutveckling för nyckelpersoner
- 3) Föreläsningar för elever och föräldrar

Åtgärdens målsättningar	
Mer kunskap och ökad kompetens kring hälsa-mat-miljö. Kompetensutveckling för personalen i köket, hemkunskapslärare samt skolhälsovård. Hälso-kick-off för övrig personal, elever och föräldrar.	Uppnått
Tillaga och servera mat utifrån ekologiska råvaror med mål kring 30%. Målsättningen har överträffats. Andelen ekologiska livsmedel ligger på 60-70%. Det som inte är ekologiskt är: pasta, bregott och ost samt vissa köttprodukter. Utöver målet har även säsongsanpassning av råvaror uppnåtts.	Uppnått
Implementera kunskaperna och erfarenheterna i projektet i den dagliga undervisningen, och utveckla det till en bestående del i verksamheten. Utveckla skolans hälso- och miljömål utifrån det ekologiska perspektivet.	Delvis uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Kerstin Andersson, bitr. rektor.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Färre avfallstransporter av dagligt avfall

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Ekologiskt framställd mat

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Avfallet har minskat och det komposterbara avfallet skickas till rötning

Resultat:

En inventering av kökets utrustning gjordes för att möta upp nya tillagningsmoment. Inom projektet har vidare genomförts: Kompetensutveckling av personalen i skolans kök, med fokus på säsongsanpassning, rena ekologiska råvaror, återvinning och kompostering. Information/föreläsningar till eleverna kring inköp av produkter, produkternas ursprung (t ex hur råvaran är odlad, djuret uppfött, fisksortens ursprung, minimering av transporter). Föräldrar bjöds in för att medvetandegöra dem om skollunchen. Andelen ekologiska produkter har utökats till 60-70%.

Projektet har genomförts under projekttiden och kommer att *fortleva* inom ordinarie verksamhet. Carolas Eko har upphandlas av Katarina Sofia stadsdelsförvaltning gällande tillagning och servering av skollunch vid skolan. Carolas Eko har idag ansvar för köket och har ett samarbete med skolans personal, elever och föräldrar. Projektet har fungerat bra och anses intressant. Projektet har dokumenterats genom bilder och uppmärksammats i media. Utbildningsradion har gjort ett inslag som visas under hösten 2007 i utbildningsprogrammet Skolfront. Skolan har fått förfrågningar

från andra skolor och föräldrar som vill komma och se hur skolan arbetar kring mat, miljö och hälsa.

27 Förskolan Skogsgläntan: *Förbättring av gården*

Dnr. 2006-003084-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-06-04

Bidrag: 8 500 kr

Annan finansiering: x kr SISAB har finansierat och levererat all jord till projektet.

Syfte med åtgärden:

Att barnen skall lära sig att förstå samband i naturen genom att aktivt delta i odling och skörd, och därmed värna om vår miljö. Projektet fokuserar på att plantera träd, buskar samt odla grönsaker tillsammans med barnen.

Åtgärden består av:

- 1) Inköp
- 2) Plantering, sådd
- 3) Informationsspridning (seminarium)

Åtgärdens målsättningar	
Att få en ökad medvetenhet om miljön runt omkring oss samt att använda gården i undervisningen.	Uppnått
Mäta antalet inflyttade fåglar och fjärilar ur undervisningsperspektiv.	Ej uppnått
Mäta antalet planterade träd och buskar	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Magdalena Göth. Trädgårdsgruppen deltar och förmedlar hur projektet fortlöper. Pedagogiska utvecklaren ansvarar för administration.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel. Ekologisk odling i projektet.

Resultat: På grund av byte till ny projektledare har projektet försenats ett halvt år. Samarbete har skett med SISAB, som har tillhandahållit all jord som använts vid plantering. Samtliga parter i verksamheten har varit delaktiga i arbetet med att förbättra gården. Barn och personal har ritat kartor över utformningen av gården. I förskolans gemensamma temaarbete har plantering och skörd infogats. Under vår och sommar har förskolan köpt in och tillsammans med barnen planterat äppleträd, vinbärbuskar, kryddor, potatis, rabarber och perenner. Dessa har sedan skördats och tillagats.

Projektet upplevs ha varit mycket framgångsrikt. Pedagogerna har uppmärksammat att barnen i sina handlingar fått en ökad medvetenhet kring vikten av att vara aktsam om naturen. Arbetsprocessen har kontinuerligt dokumenterats via foto med tillhörande text. Dokumentation har verkat som reflektionsunderlag i syfte att synliggöra sambanden i naturen för barnen. Uterummet används idag i avsevärt

högre grad som en naturlig del i den pedagogiska verksamheten. Detta kommer att fördjupas ytterligare framgent.

Delaktigheten hos övrig personal och bland barnen har varit den starkaste framgångsfaktorn i projektet. En annan framgångsfaktor var trädgårdsgruppen som skapades inför projektet och dess avstämningsmöten. Trädgårdsgruppen förankrade projektets syfte och ramar grundligt för övrig personalgrupp och bland barnen. En svaghet var att syftet för projektet bestämdes innan en inventering av barnens intresseområde gjordes. Föräldrarnas delaktighet i projektet var under perioden bristande. Detta planerar förskolan att arbeta aktivt med vid nästa projektstart.

Kunskapsspridning: Trädgårdsgruppen har under projekttiden ingått i ett nätverk med två andra förskolor.

Projektet integreras i verksamheten och framgent kommer det matematiska arbetet kopplat till odlingen att utvecklas.

Ej uppnådda målsättningar: Huvudmålen i projektet var att plantera, odla och mäta. Vidare att även mäta antal inflyttade fåglar och fjärilar. Pedagogerna har lagt tonvikt vid vad barnen har visat intresse för, nämligen att följa växtlighet samt studera sambanden i naturen. Att föra in den matematiska aspekten i projektet kommer bli ett utvecklingsområde framledes.

28 Slättgårdsskolan

Skolträdgård

Dnr. 2006-003002-206 Start-/slutdatum: höst 2005—2007-06-30

Utnyttjat bidrag: 78 526 kr (beviljat bidrag: 100 000 kr)

Annan finansiering: x kr SISAB har byggt ett uteklassrum med tak i anslutning till skolträdgården. Skolans deltagande personal har arbetat cirka 200 timmar med skolträdgården.

Syfte med åtgärden:

Att främja lärandet inom miljö och kretsloppstänkande. Lära eleverna att ta ansvar och få en medvetenhet för naturen. Eleverna ska se sambandet mellan arbete och resultat. Vi vill föra ett kulturarv vidare.

Åtgärden består av:

- 1) Miljöbarnen diskuterar på sina möten hur trädgården ska se ut, vilka växter, träd och buskar som ska planteras mm.
- 2) Miljögruppen utarbetar en årsplan
- 3) Anläggning, plantering av växter och fröer
- 4) Bygge av förråd, odlingslådor
- 5) Invigning av trädgården

Åtgärdens målsättningar	
Att få en fungerande skolträdgård där vi ska bedriva en inspirerande och pedagogisk verksamhet	Uppnått
Att eleverna får både kunskaper och upplevelser på ett miljövänligt sätt	Uppnått
Ekologisk odling	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Miljögruppen består av Christel Alneskog, Mia Högländer och Ing-Britt Lindqvist. I miljørådet finns en elev från varje klass.

Rektor, Hans Wiktorsson har det övergripande ansvaret.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald samt ökad kunskap hos elever.

Resultat: Två lärare har varit huvudansvariga för den pedagogiska verksamheten. Elevgrupper har tagits emot i skolträdgården, där de fått göra olika praktiska och konkreta aktiviteter. Skolträdgården har blivit en viktig del av skolan och används som en naturlig del i undervisningen. Barnen har fått ett utökat ordförråd och större förståelse för varifrån grönsakerna vi äter kommer ifrån. Eleverna tycker mycket om att arbeta och vistas i trädgården. Projektet har bidragit till att påverka eleverna att bli mer ansvarstagande när det gäller miljö, kretslopp och hållbar utveckling. Eleverna är positiva till skolträdgården och arbetet där har gett dem större förståelse för deras roll när det gäller miljöpåverkan.

Projektet upplevs ha varit framgångsrikt. Tack vare engagerade och pådrivande lärare, med intresse och kunskap har projektet genomförts trots en hög arbetsbörda. Ledningen har stått bakom och lärargruppen har gett projektet stöd. Alla på skolan, även elever och övrig personal är positiva. Det pedagogiska arbetet har gått över förväntan. Alla elevgrupper har varit delaktiga i processen. Projektmedarbetarna känner starkt stöd för att fortsätta arbetet.

Projektet drivs vidare i den ordinarie verksamheten. Två lärare har schemalagd verksamhet (10% av tjänsten) i trädgården. Trädgården och uteklassrummet har även använt av andra pedagoger på skolan, t ex med bild och NO.

Kunskapsspridning: Kunskap om projektet har spridits på skolan via skoltidningen. En intervju har även gjorts av radio.

Samarbete har skett med SISAB som har finansierat bygget av ett uteklassrum. Projektet försenades pga att SISABs byggnad försenades.

29 Tekla Teaterförening:

"I den bästa av världar"

Dnr. 2006-003006-206 Start-/slutdatum: 2005-06-15—2007-10-30

Bidrag: 90 000 kr (70 000 + 20 000)

Annan finansiering: 390 000 + 50 000 = 440 000 kr

Produktionsstöd från Svenska Filminstitutet på 390 000 kr. Egen ideell arbetsinsats 400 timmar (cirka 50 000 kr)

Syfte med åtgärden:

Att göra en rolig och allvarlig kvalitetsfilm som berör publiken genom att gestalta några av livets stora frågor som i högsta grad har med miljö att göra. I filmens undertext ligger frågan; Hur lever vi? Och, vad får det för konsekvenser för miljön

och andra människor? Känslor och bilder manar till eftertanke. Tanke föder förhoppningsvis handling och medvetenhet.

Åtgärden består av:

- 1) Filmproduktion
- 2) Premiär, visning, bio
- 3) Ytterligare visningsfönster

Åtgärdens målsättningar	
Framtagning av film	Uppnått
Premiär, visning, bio	Uppnått
Utveckla lärarhandledningsmaterial	Uppnått
Tillgängliggöra filmen för skolor via Mediateket	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Nina Holst (Tekla), Jesper Bergom Larsson (Saltfilm). Filmprojektet är ett samarbete där Tekla teaterförening står för idéarbetet och Saltfilm organiserar utförandet.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter:

Mål 2 – Säkra varor:

Mål 3 – Hållbar energianvändning:

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering:

Mål 6 – Sund inomhusmiljö:

Resultat:

Målet var att göra en kvalitetsfilm i syfte att beröra publiken. Det uppnådda resultatet är gott. Filmen har setts av cirka 10 000 personer vid offentliga visningar. Den har varit mycket uppskattad där den har visats. Det finns en lärarhandledning till filmen och Mediateket har filmen tillgänglig för utlånning till skolor. Filmen hade premiär hösten 2005 och blev nominerad till kortfilmspriset på Stockholms och Göteborgs Filmfestival.

Filmen tar särskilt upp mål 5 i Stockholms miljöprogram – miljöeffektiv avfallshantering. Avfall och sopor är resurser på fel plats. Producenten uppfattar på publikens reaktioner att budskapet har nått fram och väckt tankar. Producenten upplever att filmen bidragit till att påverka människor inom områdena konsumtionssamhällets ansvar för sopberget och individens eget ansvar för sin/vår miljö. Publiken vill inte att deras stad ska vara lika skräpig som i filmen.

30 Kista Gymnasium:

Miljö i fokus

Dnr. 2006-003108-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-06-30

Bidrag: 450 000 kr

Annan finansiering: 25 000 kr egen finansiering

Syfte med åtgärden:

Skolan skall i alla sina utbildningar och övriga arbete ständigt ha en hållbar utveckling i fokus. Miljöarbetet ska syfta till en långsiktigt god livsmiljö både ur fysisk och psykisk synvinkel samt att förhindra framtida miljö- och hälsoproblem. Eleverna får ett konkret praktikprojekt i sin utbildning.

Åtgärden består av:

- 1) Modernisering av komposteringsanläggningen. Utbyte av komposteringsmaskinen
- 2) I egen regi bygga växthus med tillhörande förrådsutrymmen
- 3) Bygga ett övningsområde där elever från MF har möjlighet att anlägga grönytor: gräsmattor, platsättning, buskage, träd, trädgårdsväxter mm. Underhåll av närmiljön
- 4) Upprätta odlingssängar och krukor för odling samt krukor för växter i den inre miljön.

Åtgärdens målsättningar	
Våra elever får en helhetssyn på avfall och en upplevelse av hur det kan vara en del av en hållbar utveckling	Uppnått
På ett effektivt sätt ta hand om vårt komposterbara avfall. Vi minskar vårt avfall och får en miljöeffektiv avfallshantering	Uppnått
Bygga upp ett system för ekologisk planering och skötsel	Uppnått
Vi får en yttre skolmiljö som stimulerar eleverna och skapar trivsel. En miljö de själva byggt upp och förvaltar.	Uppnått
Vi får en sund inomhusmiljö	Uppnått
Kontinuerlig dokumentation på webbsidan: www.kistagymnasium.stockholm.se/kigTemplates/kigPage_____1708.aspx	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Bo Borgström, Miljö- och fastighetsprogrammet 5%

Styrgrupp: Magnus Gren, ekonom, Britt-Inger Lindgren, Biträdande rektor, Tf. rektor Lennart Walles. (Rektor Eije Lagesson), Helene Lindman, Stockholms miljöförvaltning

Projektgrupp: Bo Borgström, Miljö- och fastighetsprogrammet; Lennart Larsson, Fastighetsansvarig, 5%; Jonas Sandberg, Lärare miljö och trädgård, 5%; Mattias Berg, Lärare miljö och fastighet, 5%; elever.

Övrig projektorganisation: Johanna Fröberg, trädgårdsingenjör – enl. ök.

Utvärdering**Miljömål:**

Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Bygger system för ekologisk planering och skötsel

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Minskning av avfall och miljöeffektiv avfallshantering

Mål 6 – Sund inomhusmiljö: Sundare inomhusmiljö gm luftrenande växter inomhus

Resultat:

En avgränsad trädgårdsanläggning på 150 kvm har ställts i ordning och eleverna lär sig att sköta den i sin undervisning. Trädgården har iordningställts med; växthus, förråd, odlingslotter, fruktträd, perenna växter och buskar.

Gymnasiesärskolans årskurs 3 har ägnat en hel dag per vecka åt projektet. Övriga klasser har deltagit viss tid både teoretiskt och praktiskt. Eleverna har fått förståelse för vad som krävs för att växter ska trivas, såsom rätt jordkvalitet, jordmängd och skötsel. Elever har sått/satt och skördat potatis, lök, grönkål och äpplen. Dessa produkter har använts av eleverna i kursen Boende, där matlagning ingår. Blommor som såtts i växthuset har smyckat inre och yttre allmänna områden på skolan.

Skolan har minskat sitt avfall och fått en miljöeffektiv avfallshantering. Komposteringsanläggning har inköpts, installerats och tagits i drift. Personal har fått kompetensutveckling och specialist har anlitats. Eleverna har fått en helhetssyn på hur skolans avfall hanteras och används i ett eget kretslopp. De har lärt sig sköta den nya komposteringsanläggningen.

All personal har påverkats och blivit mer miljömedvetna när de tillsammans med eleverna strukturerat sin och skolans miljö. Spridning av denna kunskap till övriga program och klasser är ett pågående projekt. Samtlig personal har fortlöpande fått information om projektets framskridande via redovisningar. Elever och personal har redovisat om projektet på föräldramöten, för lärarstudenter och för andra klasser på gymnasiesärskolans Handelsprogram. Projektet har även presenterats för andra naturbruksgymnasier (särskola).

Projektet fortsätter och utvecklas i skolans regi. Dammen ska färdigställas. En pergola ska byggas och växter ska planteras. Ett kaféhus håller på att byggas av elever i årskurs två. Kafét kommer drivas av elever i Handelsprogrammet.

Påverkan på kostnader: Ökade energi- och driftskostnaderna pga drift av växthuset. Ökade kostnader för underhåll av trädgården.

31 Förskolan Gärdesbacken:

Frukt- och grönsaksgård

Dnr. 2006-003082-206 Start-/slutdatum: 2006-09-01—2007-10-31

Bidrag: 75 000 kronor (65 000 + 10 000 kr)

Annan finansiering: x kr egen finansiering av arbetstiden i projektet.

Syfte med åtgärden:

Att få barnen delaktiga i arbetet med en levande grönskande gård och att öka förståelsen och kunskapen om det ekologiska sambandet i naturen.

Med ökad kunskap ska personalen vägleda barnen för att ge barnen en större förståelse och ökad insikt om det ekologiska sambandet i naturen och att ge dem ett intresse för miljö och natur. Det finns även ett långsiktigt syfte att få barnen att påverka sina föräldrar till ett ökat miljöintresse och att barnen ska få med sig ett natur- och miljöintresse som ska vara även efter att de har slutet på förskolan.

Åtgärden består av:

- 1) Inköp och plantering
- 2) Plantera

- 3) Skörda
- 4) Kompostera
- 5) Utbildning av personal - kurser och handledning
- 6) Skördefest

Åtgärdens målsättningar	
Skapa en frukt- och grönsaksgård på förskolan som kan användas och utvecklas i framtiden.	Uppnått
Ställa i ordning växthuset Förskolan och delar av gården har byggts om pga en vattenskada. Ett växthus kunde därför inte ställas i ordning. Förskolan har istället skapat en grönsaksträdgård.	Ej uppnått
Plantera fruktträd och bärbuskar.	Uppnått
Sköta om trädgården, kompostera	Uppnått
Skörda och ha en skördefest	Uppnått
Utbildning av personal	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Lola Bodin, bitr. förskolechef. Projektledningsgrupp: Lola Bodin samt miljöombuden. Referensgrupp: En representant från varje avdelning – total fem personer.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har varit lyckat. Projektet senarelades 1 år pga att förskolan byggdes om efter en vattenskada.

Förskolan har sedan tidigare ett stort miljömedvetande. En stor del av arbetet på förskolan utgår från natur- och miljötankande. Många föräldrar söker sina barn till förskolan för att den har ett aktivt miljöarbete. Förskolan har nu lagt upp en plan med utvärderingsposter för natur- och miljöarbetet med barnen från 1-5 år.

Förskolan har anlagt en frukt- och grönsaksgård, ställt i ordning odlingsbänkar, planterat en fjärilsträdgård och skapat ”gröna rum” på gården. Den personal på förskolan som inte hade friluftsförskolans utbildning sedan tidigare har gått på den, och föreläsare har tagits in på personalkonferenser.

Målet att göra barnen mer miljömedvetna har uppnåtts genom aktiviteterna i de naturgrupper som alla barn är indelade i. Synlig *dokumentation* av aktiviteterna är en viktig del i pedagogiken, vilket gör att barnen kan ta del av sitt eget lärande.

Personalen för en ständig dialog med barnen och kan därför se att de har fått en större förståelse och kunskap.

Natur- och miljöarbetet fortsätter i egen regi. Arbetsgrupperna (miljön, gården och sophantering) som bildades under projektet kommer bestå efter projektidens slut.

Projektet har lett till en ökad medvetenhet och att förskolan nu har en egen sopsortering och matavfallshämtning. Våren 2008 ska kompostering komma igång. Förskolan räknar med att minska kostnaderna för sophämtning.

Förskolan anger att den viktigaste framgångsfaktorn är den utbildning personalen har fått. Engagemang hos personalen och att förskolan redan har miljöprofil har varit bidragande till det lyckade resultatet.

32 Nybohovsskolan:

Energispar

Dnr. 2006-003012-206 Start-/slutdatum: 2006-01-01—2006-12-31

Bidrag: 180 000 kr

Annan finansiering: 23 700 kr (Sisab) + x kr. Egen arbetstid av projektägaren.

Syfte med åtgärden:

Att minska elförbrukningen och öka miljömedvetenheten hos barn, föräldrar och personal.

Åtgärden består av:

- 1) Inventering och planering
- 2) Förberedelse för och installation av armatur
- 3) Tematiskt arbete med barnen
- 4) Studiebesök, utbildningar och seminarier
- 5) Information till föräldrar

Åtgärdens målsättningar	
Minska elförbrukningen	Uppnått
Öka miljömedvetenheten hos barn, föräldrar och personal	Uppnått
Arbetsmiljömässig förbättring	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Pia Brockman (miljöombud)

Övriga deltaganden, Luis Lema (vaktmästare), Rita Hemmälén (rektor), samt personal och elever.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Färre lysrör och lampor används samtidigt som skolan har bättre ljus.

Mål 3 – Hållbar energianvändning: Färre armaturer och lågenergialternativ ger en lägre elanvändning.

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Det har blivit mindre farligt avfall i och med installationen av den nya armaturen. Projektägaren har även arbetat med att effektivisera sin avfallshantering.

Resultat:

Ny lågenergiarmatur har installerats på nedre plan. Armaturbytet har gjort att det har blivit bättre ljus samt mycket lugnare och tystare arbetsmiljö. Tidigare blinkade lamporna ofta och ljuset upplevdes tröttsamt.

Hösten 2006 genomfördes energi- och miljötema med lågstadieleverna. Syftet var att göra barnen medvetna om elförbrukning, var elen kommer ifrån osv. 7 personal och 47 elever har deltagit i aktiviteterna.

Påverkan på kostnader: Elförbrukningen och elkostnaden har minskat. Kostnaden för lysrör och lampor har minskat då det nu förbrukas färre. Vaktmästarens arbetstid för att byta lampor i armaturen har minskat. Sedan projektet startade ska kostnaderna för elförbrukningen tas av skolan.

Andra skolor har gjort studiebesök på skolan och föräldrar har fått information i veckobrev.

Slutsatser: Den här typen av projekt där entreprenörer ska upphandlas är betungande för projektledarna. Arbetet skulle effektiviseras om det finns en avsatt projektledare som leder hela processen och redan upphandlade entreprenörer. Skolorna som har genomfört belyningsprojekt anser att energi- och miljötema har fungerat bra när det på ett konkret sätt har kunnat kopplas till deras vardag.

33 Södermalmsskolan: *Gården*

Dnr. 2006-003030-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-09-01

Utnyttjat bidrag: 83 225 kr (beviljat bidrag: 100 000 kr)

Annan finansiering: Egen finansiering x kr. Arbetstid för trädgårdsgruppen – 4 tim/månad samt övertidsarbete för personalen har bekostats av skolan. Ritning av gård har utförts av studenter till Anna Linninger, trädgårdsarkitekt.

Syfte med åtgärden:

Stimulera eleverna till ökat miljötänkande och förbättra lärmiljön utomhus. Höja medvetenheten och kunskapen kring en hållbar miljö hos elever och personal. Detta är ett led i att vi vill förbättra vårt lokala miljöarbete, förbättra utemiljön, utveckla miljötänkandet och miljömedvetenheten hos elever och personal.

Åtgärden består av

- 1) Ställa ordning odlingsplatser
- 2) Plantera växter, odla örter
- 3) Renovera odlingsbassänger och staket
- 4) Genomföra utbildningar och studiebesök
- 5) Informationsspridning

Åtgärdens målsättningar	
Vara en miljötänkande skola. Skapa en stimulerande utemiljö	Uppnått
Ställa ordning odlingsplatser Plantera växter, odla örter Renovera odlingsbassänger och staket Genomföra utbildningar och studiebesök	Uppnått
Nyckeltal: 70% av eleverna ska känna sig bättre rustade att leva ekologiskt hållbart Det är svårt att mäta i vilken utsträckning miljöeffekter uppnåtts på så kort tid.	Delvis uppnått
Nyckeltal: Samtliga klasser ska ha möjlighet att odla växter och örter i skolträdgården	Uppnått
Nyckeltal: 70% av de vuxna ska ha bättre kunskaper om miljöarbete	Delvis uppnått

Det är svårt att mäta i vilken utsträckning miljöeffekter uppnåtts på så kort tid.	
--	--

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Gunilla Serrander, Helene Nielsen. Elisabeth Ahrenkrantz, bitr rektor, Arbetsgrupp träffas 1 gång /månad. Sammanlagd arbetstid 160 tim.
Övrig projektorganisation: SISAB, Anna Linninger, trädgårdsarkitekt, Stockholm Entreprenad.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms miljöprogram

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har varit lyckat.

Projektet har drivits av två projektledare som är med i skolans trädgårdsgrupp. Skolträdgårdarna har iordningställts. Barnen har varit med och planterat växter och sköter om odlingsplatserna. Växtavfallet komposteras och barnen blir medvetna om kretsloppet. Barnen tycker om att vistas i skolträdgårdarna. Under tiden som anläggningsarbetet fortskred gjordes en enkät för att i framtiden inventera vad eleverna har för kunskaper om växter. Under hösten planterade barnen lökar och under våren odlade de fjärilar.

Slutsatser: För ett effektivt genomförande av den här typen av projekt som inkluderar anläggningsarbetet skulle tillgång till en projektledare som leder hela processen. För att öka effektiviteten är det fördel om entreprenörer redan har upphandlats.

Det är svårt att redan nu mäta i vilken utsträckning miljöengagemanget ökat hos elever och personal.

34 Banerportsskolan:

Projekt skolträdgård

Dnr. 2006-003091-206 Start-/slutdatum: 2005-10-10—2007-11-30

Bidrag: 115 000 kr (90 000+25 000)

Annan finansiering: Egen finansiering (arbetstid) 120 timmar à x kr.

Syfte med åtgärden:

Syftet är att bygga en väl fungerande skolträdgård/växthusanläggning. Vårt miljöarbete/miljöfostran skall ha sin utgångspunkt i skolans odlingar. Odlingsarbetet skall konkretisera tankarna om odling-kostvanor-hälsa samt skapa respekt och väcka intresse för naturens villkor och vårt beroende av växterna för år hälsa mm. Vårt miljöarbete utgår från våra odlingar.

Åtgärden består av

1. Projektering, planering
2. Anläggning
3. Jordberedning, odlingsarbete, undervisning – återkoppling till hälsa, kost, miljö
4. Utvärdering

Åtgärdens målsättningar	
Eleverna ska utveckla en förståelse för odlingen/växandets villkor och respekt för livets villkor.	Uppnått
Eleverna ska utveckla en förståelse för kopplingen växter/fotosyntes – människans förbränning och tillväxt.	Uppnått
Eleverna ska skaffa sig kunskaper som ligger till grund för en miljömedvetenhet och hjälper dem att utveckla en sund livsstil och respekt för miljöfrågorna. Det är svårt att mäta i vilken utsträckning miljöeffekter uppnåtts på så kort tid. Kunskaper, insikter och engagemang hos eleverna har ökat, men ingen enkät är genomförd för att utvärdera i vilken grad målen har uppnåtts av eleverna. Skolan ser det som ett bra sätt att skapa miljöengagemang och hoppas på positiva resultat över tid. Målsättningarna betraktas som strävansmål.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Görans Söderstam, rektor samt Åsa Soxbo, lärare.

Växthusgrupp: projektansvariga + 2 föräldrar + 2 elever. Alla elever och all personal är delaktiga i projektet. Utfört arbete exkl. entreprenörer beräknas till 120 tim (projektledning+personal) Detta har finansierats av skolan. Beviljade medel har uteslutande använts till byggnation och utrustning.

Samarbete har skett med Markkontoret Stockholms Stad, SDN 10. Markkontoret har utfört markarbete och SDN har upplåtit mark och tagit hänsyn till växthus och friland i samband med upprustning av parken.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms miljöprogram

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har varit mycket lyckat. Resultaten överträffar de förväntade. Projektet blev något försenat då det samordnades med rustningen av parkleken som genomfördes år 2006. Projektet är väl förankrat hos personal, elever och föräldrar. Även förskoleavdelningarna har bjudits in att odla och besöka växthuset. Stadsdelens invånare har också hört av sig med mycket positiv respons. Skolträdgården/ växthuset kommer att fortgå som ett fortlöpande årligt odlingsarbete. Skoltidningen kommer att innehålla en spalt om trädgård och odlingar. Kostnaderna för att projektet ska leva vidare är inte större än att skolan klarar av det, genom att anläggningskostnaderna finansierats med stöd av Tiomiljonerspotten. Under odlingssäsongen har eleverna odlat och skördat bl.a. ringblomma, blomsterkrasse, persilja, dill rädisor, mangold, tomater, squash, pumpa, gurka och ärtor. Gurka och tomater har serverats i skolmatsalen.

Uppföljning av arbetet sker terminsvis i skolans arbetslag och projektgrupp samt i klassråd och elevråd. Löpande samt terminsvis rapporteras till skolrådet (föräldrar, lärare och skolläda). Projektet har ingått i utvärderingen av läsåret (juni -07).

Intresset bland eleverna för odling och trädgård är stort. Odlingarna har bidragit med undervisningsmaterial i form av blommor och grönsaker och har använts i såväl undervisning om miljöfrågor som bild och skapande verksamhet. Det är svårt att

redan nu mäta i vilken utsträckning miljöengagemanget ökat hos elever, personal och föräldrar.

Följdåtgärder: Då allt miljöarbete tänks utgå från skolans odlingsarbete avser skolan att successivt utveckla övriga insatser, såväl pedagogiska som rent praktiska, i deras samlade verksamhet.

35 Stiftelsen Håll Sverige Rent: *Grön Flagg i Stockholms skolor och förskolor*

Dnr. 2006-003104-206 Start-/slutdatum: 2006-01-01—2007-11-30

Bidrag: 1 500 000 kr

Annan finansiering: 65 000 kr Stiftelsen HSR står för den anmälningsavgift som skolor och förskolor i vanliga fall skulle debiteras, dvs 500 kr*130 = 65 000 kr

Syfte med åtgärden:

Att förstärka det lokala arbetet med att förebygga Stockholms stads miljöskuld genom att utbilda och inspirera pedagoger i Stockholms skolor och förskolor i ett handlingsinriktat och strukturerat miljöarbete kopplat till Stockholms stads miljöprogram.

Att minska individens nedskräpning, främja återvinning och öka miljömedvetenheten i syfte att bidra till en hållbar utveckling.

Åtgärden består av:

- 8) Framtagning av utbildningskoncept
- 9) Marknadsföring samt lokaler och resor
- 10) Övergripande utbildningstillfällen i samtliga stadsdelar i Stockholms stad
- 11) Enskilda utbildningstillfällen i resp. skola/förskola (130 st)
- 12) Sammanställning, uppföljning och utvärdering samt erfarenhetsspridning.
- 13) Förankring av projektet i Stockholms stads skolor å 100 klasser

Åtgärdens målsättningar	
Målet med projektet är att ge metoder och ett konkret verktyg till Stockholms skolor och förskolor för att kunna bidra till att uppnå Stockholms Miljöprogram.	Uppnått
Framtagande av utbildningsmaterial	Uppnått
Samarbete med stadens Agenda 21-samordnare för samarbete kring informationsspridning om erbjudandet.	Uppnått
Skolgruppen besöker skolklasser	Uppnått
Utbildningstillfällen i resp. stadsdel (totalt 18 st `4 tim) Resultat: 36 utbildningstillfällen. 840 pedagoger genomgick 4 tim utbildning	Uppnått
Miljørådsutbildningar på resp. skola och förskola (å 2 tim) Minimalt intresse pga svårigheter att missa lektioner. Elever har varit med på ordinarie utbildningar.	Delvis uppnått.
Uppföljning och slutrapportering samt informationsspridning av resultatet	Uppnått
Löpande möten med referensgruppen	
Ge eventuellt stöd till anmälda skolor och förskolor Genomförts löpande: medverkan på APT, stöd via telefon, mail.	Uppnått
130st nyanmälda skolor till Grön Flagg	66+33=99 st

1000st pedagoger har genomfört Grön Flagg utbildning	840 st
--	--------

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Petra Schagerholm 100%. Tillsatt referensgrupp med personer från Skolverket och Utbildningsförvaltningen. Ytterligare utbildare på HSR Anna Normann 20%, Jan-Erik Fogström 15%, Johan Gyberg 15%.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer samtliga 6 mål i Stockholms miljöprogram och Växthusgasprogrammet. I Grön Flagg finns fem teman som skolan eller förskolan kan välja att arbeta med; skog, vatten, energi, kretslopp samt livsstil och hälsa. Samtliga teman har stöd i Stockholms miljöprogram och Växthusgasprogrammet.

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter

Mål 2 – Säkra varor

Mål 3 – Hållbar energianvändning

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering

Mål 6 – Sund inomhusmiljö

Resultat:

Åtgärden är genomförd med gott resultat.

Syftet med projektet var att stärka det lokala arbetet med att förebygga Stockholms stads miljöskuld genom att utbilda och inspirera pedagoger i Stockholms skolor och förskolor i ett handlingsinriktat och strukturerat miljöarbete. Målet var att 1 000 pedagoger skulle genomgå en 4-timmars miljöutbildning samt att 130 skolor skulle börja arbeta med miljöutmärkelsen Grön Flagg under projekttiden.

Projektet inleddes med framtagande av utbildningsmaterial i form av en power point-presentation. Ett informationsmaterial om projektet togs fram och skickades till samtliga Agenda 21-samordnare som distribuerade informationen vidare till samtliga skolor och förskolor. Stiftelsen Håll Sverige Rents call center ringde till majoriteten av Stockholms skolor och förskolor för att säkerställa att informationen om projektet nått fram samt för att ta upp anmälningar till utbildningen. Stiftelsens skolgrupp besökte samtliga 5-klassare i Stockholm och informerade om projektet.

Resultat av projektet är att 840 pedagoger genomgått en 4-timmars miljöutbildning vid 36 utbildningstillfällen samt att 66 skolor startade upp ett Grön Flagg-arbete under projekttiden. 25 av de 66 skolor och förskolor som anmälde sitt intresse till Grön Flagg blev certifierade under projekttiden.

I slutet av oktober 2007 fattade Rinkeby stadsdels förvaltning beslut om att samtliga förskolor, 33 stycken, ska starta upp ett Grön Flagg-arbete. 48 förskolelärare från samtliga förskolor i Rinkeby genomgick en 4-timmars miljöutbildning i början av november 2007.

Erfarenheter av projektet har kommunicerats till andra kommuner bl.a. i förhoppning att kunna starta liknande projekt på andra orter i Sverige. Projektet har också kommunicerats under övriga miljöutbildningar i Sverige som stiftelsen har genomfört.

En möjlig bidragande orsak till att de uppsatta målen idag inte har uppnåtts är de förväxlingar mellan Stockholms stads miljöutbildningar och projektets utbildningar som skedde i början av projekttiden. Att antalet Agenda 21-samordnare började minska i antal under projekttiden påverkade också arbetet negativt.

Eftersom Grön Flagg kräver att alla – såväl elever som skolpersonal – är överens om hur man skall arbeta med Grön Flagg innan anmälan sänds in kan det dröja innan skolan eller förskolan anmäler sig. Projektet förväntas dock fortsätta generera intresseanmälningar till Grön Flagg under vårterminen 2008. Håll Sverige Rent har stora förhoppningar om målet att 130 skolor och förskolor skall starta upp ett Grön Flagg arbete kommer att uppnås under 2008. Det är en markant ökning av anmälade skolor och förskolor jämfört med situationen innan projektet startade.

Förvaltning av projektet: De skolor och förskolor som har startat upp ett Grön Flagg-arbete kommer att följas upp och uppmuntras till att fortsätta sitt miljöarbete med ständiga förbättringar.

Slutsatser

Enbart miljökunskap leder sällan till beteendeförändringar. Håll Sverige Rents erfarenhet säger att det beror på att de attityder och värderingar som vi alla bär på bildar effektiva filter som bara släpper igenom sådan kunskap som stärker den egna uppfattningen. För att påverka beteenden mer långsiktigt krävs ett systematiskt pedagogiskt arbete med attityder och värderingar.

Målet med projektet var att ge metoder och konkreta verktyg till Stockholms skolor och förskolor – Grön Flagg. Det verkliga resultatet – huruvida projektet har påverkat beteendeförändringar eller ej – är för tidigt att utläsa. Stiftelsen vet dock av erfarenhet att Grön Flagg påverkar beteenden och miljö positivt.

Håll Sverige Rent planerar att uppvakta andra kommuner för att starta upp liknande projekt. Deras erfarenhet är att projekttiden bör utökas.

36 Bandhagens skola:

Avfallsåtervinning

Dnr. 2006-003007-206 Start-/slutdatum: 2005-08-11—2007-06-08

Bidrag: 130 000 kr Utnyttjat belopp: 79 900 kr

Annan finansiering: x kr . Skolan har bekostat projektmedarbetarnas arbetstid.

Syfte med åtgärden:

Vi vill ge eleverna en livslång kunskap om ett ekologiskt hållbart samhälle genom att lära dem om sopsortering och ett ekologiskt kretslopp.

Åtgärden består av:

- 1) Inventering av skolans sophantering, inköp av komposter mm.
- 2) Kurs i kompostering, påbörjande kompostering och sopsortering
- 3) Studiebesök till bla. Käppala reningsverk, Högdalens återvinning och förbränning mfl.

Åtgärdens målsättningar	
Inventering av skolans sopsortering	Uppnådd
Aktiv sopsortering i hela skolan	Ej uppnådd
Installation av komposter	Uppnådd
Återvinna 50% av skolans avfall	Ej uppnådd
Producera bra kompostjord att dels använda i skolans rabatter, dels ha till försäljning. Resultat: Kompostjord användes vid uppdragning av fröer inom skolans Linnétema våren 2007	Delvis uppnått
Genomgå kurs i kompostering	Uppnådd
Genomföra studiebesök	Uppnådd

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektorganisationen består av skolledning Gunilla Olsson, Miljöombud Mia Lagerhem och Eva Laag.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel och Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Varmkompost och trädgårdskompost minskar skolans avfallsmängd samt ger eleverna insikt om effektiva sätt att minska sopmängden och att tillföra näring till den jord som man odlar.

Resultat:

Eleverna fick genomgå en komposterings- och sopsorteringskurs. Ett studiebesök gjordes på Käppalaverket. Elevernas medvetande ökades markant och de är idag mer medvetna om betydelsen av att källsortera sopor. Ett delmål var att eleverna själva skulle ta hand om komposthanteringen och gå med komposthinkarna till komposten. Detta delmål har inte lyckats. Projektet är för närvarande vilande och projektledningen ämnar att återuppta det senare efter att en bredare förankring har gjorts.

Projektet har beskrivits på skolans hemsida och i en tidningsartikel.

Projektmålet har inte uppnåtts och projektet är för närvarande vilande.

37 Förskolan Korpen (tidigare Örnberget):

Fjärilsrestaurang

Dnr. 2006-003090-206 Start-/slutdatum: 2006-01-01—2007-11-30

Bidrag: 20 000 kr Utnyttjat belopp: 16 013 kr

Annan finansiering: x kr Föräldrarna har finansierat ett Magnoliaträd. Enheten har bekostat arbetstid i projektet. Personalen har bidragit med egen fritid.

Syfte med åtgärden:

- Att barnen ska lära sig att värna om miljön och få ett miljövänligt tänkande.
- Att förändra inne- och utemiljön till ett medvetet och kontinuerligt lärande om natur, ekologisk förda, avfall och energi – hela kretsloppet.
- Att utemiljön blir mer levande och mer tilltalande rent estetiskt och därmed mer rogivande för alla parter.
- Att vårt arbete ska synas och väcka intresse och inspiration för föräldrar liksom för övriga besökare.

Åtgärden består av:

- 1) Anlägga odlingslotter, placerat ut krukor för odling utomhus och gjort om en gammal sandlåda till ett odlingsrum.
- 2) Odlar och plantera: Grönsaker, rotfrukter, kryddväxter, blommor, bärbuskar och gräsmatta.
- 3) Så en fjärilsrestaurang och föda upp fjärilslarver till fjärilar
- 4) Sätta upp en kompost och starta källsortering
- 5) Genomföra en arbetsdag med föräldrar

Åtgärdens målsättningar

Anlagt odlingslotter, placerat ut krukor för odling utomhus och gjort om en gammal sandlåda till ett odlingsrum. Odlat och planterat: Grönsaker, rotfrukter, kryddväxter, blommor, bärbuskar och gräsmatta.	Uppnådd
---	---------

Så en fjärilsrestaurang och fött upp fjärilslarver till fjärilar	Uppnådd
Sätta upp en kompost och starta återvinning av glas, plast, metall mm	Uppnådd
Genomföra arbetsdag med föräldrar	Uppnådd

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Pga två omorganisationer har personal, ledning och stadsdelsförvaltning bytts ut under projektets gång. Den första januari 2006 organiserades förskolorna i Liljeholmens stadsdelsförvaltning om enligt plan. Örnbergets förskoleenhet löstes då upp och Förskolan Korpen fick en ny chef – Erja Morell. Stadsdelen har organiserats om och förskolan Korpen har pga ombyggnad evakuerats till andra lokaler.

Projektet har letts av Marie Ljusberg (har slutat), därefter Moa Bergman samt av Erja Morell, fsk.chef. Tidigare projektledare Inga-Lill Järpe Lindgren har ersatts av Erja Morell.

All personal har deltagit i projektet. Projektet har ingått som en del i de ordinarie arbetsuppgifterna. Samtliga 39 barn har deltagit i projektet.

Under projektets gång har olika grupper bildats beroende på vilka uppgifter som skulle genomföras.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel och Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Varmkompost och trädgårdskompost minskar skolans avfallsmängd samt ger eleverna insikt om effektiva sätt att minska sopmängden och att tillföra näring till den jord som man odlar.

Resultat: Projektet har genomförts hösten 2005-2007. Den första januari 2006 organiserades förskolorna i Liljeholmens stadsdelsförvaltning om enligt plan. Örnbergets förskoleenhet löstes då upp och Förskolan Korpen fick en ny chef. Stadsdelen har organiserats om och förskolan Korpen har pga ombyggnad evakuerats till andra lokaler.

Gården bestod tidigare mest av betong och asfalt. Nu är det en inspirerande, grön oas som är till glädje för såväl barn, personal och föräldrar. Förskolan har genomfört de planerade aktiviteterna och lite till. Personal och föräldrar har ställt upp på sin fritid för att göra det ännu finare. Fjärilsuppfödningen var populär, och fjärilar har beställts i två omgångar.

Barn, föräldrar och personal är mycket engagerade. Personalen har bidragit med stort engagemang och glädje. Intresset har växt och smittat av sig på föräldrarna. Allihop har fått ökad medvetenhet om vårt ansvar och alla har bidragit till att förgröna gården. Gården har blivit så trivsamt att föräldrarna tar med sig fika vid hämtning och gärna stannar kvar en stund. För barnen har det varit en spännande process, särskilt när fjärilarna har utvecklats från larv till puppa till fjäril. Förodling har genomförts inomhus på vårkanten. Plantorna planteras därefter ut i trädgården. Förskolan har fått mycket beröm för sin fina gård.

Förskolan har en miljögrupp som kontinuerligt följer upp målen som vi sedan arbetar vidare med i hela personalgruppen på arbetsplatsträffar.

Förskolan har gjort en fotodokumentation av de arbeten som vi har genomfört

När förskolan är tillbaka i sina lokaler efter evakueringen fortsätter det uppstartade arbetet. Det har skapats en tradition av gårds- och miljöarbete. Det förskolan har börjat med och förstärkt kommer att fortleva.

Det projekt som har genomförts handlar till 100% om engagemang. På förskolan finns en glädje för att skapa en bättre utemiljö. Personalen har gett varandra tid att jobba i projektet.

Under projektiden har förskolan genomgått två omorganisationer och en sammanslagning av två stadsdelsförvaltningar. Trots dessa har miljöarbetet kunnat överleva. Miljögruppen fanns innan detta projekt startades upp. Nya aktörer har kommit in i verksamheten och åtagande har därför ändrats.

38 Förskolorna Stora Aspen och Grågåsen:

Skapande uterum

Dnr. 2006-003085-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2007-06-30

Bidrag: 46 000 kr Utnyttjat belopp: 23 362 kr

Annan finansiering: 0 kr

Syfte med åtgärden:

Den pedagogiska vinsten är att barnen lär sig namn på djur och växter samt ett bra förhållningssätt till miljön. Barnen får vara med om att källsortera i vardagen vilket ger en inblick i hur kretsloppet fungerar. Stimulera föräldrar, barn och personal att cykla. Ökad kunskap hos personalen för att bättre kunna förverkliga de miljökrav som staden satt upp.

Åtgärden består av:

- 1) Deltagande i konferens – skapande uterum
- 2) Inköp
- 3) Anläggning av komposter
- 4) Plantera växter på arbetsdagar tillsammans med barn och föräldrar
- 5) Sätta upp fågelmatare tillsammans med barnen
- 6) Miljöombuden informerar och engagerar övrig personal kring det de lärt sig

Åtgärdens målsättningar	
Alla sopor källsorteras och barnen är delaktiga i detta	Uppnått
Anlägga växter, komposter med barnen	Uppnått
Hänga upp fågelmatare med barnen	Uppnått
Inspiration och idéer inför planteringar (gm deltagande i kurs)	Uppnått
Tillsammans med föräldrarna ha en arbetsdag där fsk miljöarbete synliggörs	Uppnått
Samtala med barnen och öka deras kunskaper och intresse för natur och miljö. Lägga grunden för ett miljötänkande hos barnen och varför man måste vara aktsam och ta hand om vår natur	Uppnått
Att fler ska cykla	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Erja Morell. Projektet leds av två miljöombud, Marita Kalén fsk. Grågåsen och Madeleine Hedlund fsk. Stora Aspen samt Erja Morell förskolechef. All personal på resp. förskola deltar i projektet. Miljögruppen arbetar med projektet samt hela personalgruppen på apt.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 1 – Miljöeffektiva transporter:

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering:

Resultat: x

År 2005 deltog projektledarna i en kurs: Skapande uterum i Arvika 8-9 september. Kursen var inspirerande och gav många kreativa idéer gällande planteringar, målning och uppbrytning av asfalt och formande av en utmanande lekmiljö för barnen. Projektledarna har därefter informerat och engagerat övrig personal. Detta projekt har bidragit till att skapa ett gemensamt fokus på arbetsplatsen kring miljöfrågor. Projektet har bidragit till att förskolan startat en miljögrupp, arbetat fram en miljöplan och ett miljötema med barnen. Förskolorna har fått källsorteringsskåp från stadsdelen

Stora Aspen

Slutdatumet för projektet förlängdes pga ombyggnation av gården på förskolan Stora Aspen. I projektet har förskolan anlagt komposter, köpt jord samt köpt och planterat en del växter tillsammans med barn och föräldrar på en arbetsdag. Ombyggnation av gården skulle ske sommaren 2006 men blev inte av. Fågel mataren blev ett hett ämne för föräldrar då rapporter om fågelinfluensan härjade. De resterande aktiviteterna i projektet genomfördes under 2007.

Grågåsen

Beslut fattades att förskolan Grågåsen skulle rivas och byggas nytt. Detta beslut drogs senare upp och det genomförs istället en ombyggnation. Förskolan Grågåsen väntade med inköp en del inköp eftersom förskolan skulle rivas och en nybyggnation genomföras. Förskolan har anlagt komposter och de har blivit en efterfrågad och etablerad aktivitet i vardagen. En pedagogisk vinst är att barnen varit delaktiga i komposter och källsortering där vi på ett naturligt sätt har kunnat prata om kretsloppet. Personalen har också pratat om hur källsorterat gods blir till till exempel nya tidningar. Planteringen av växter med barn och föräldrar har förskönat gården, varit inspirerande och skapat ett gemensamt intresse. Intresset kring gårdsarbete och plantering har fortlevt och blivit till en tradition.

39 Östermalmsskolan:

Fin skolgård

Dnr. 2006-003099-206 Start-/slutdatum: 2005-09-15—2007-09-15

Bidrag: 3 500 kr Utnyttjat bidrag: 1531 kr

Annan finansiering: x kr Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att få en vacker och grönskande skolgård och skolträdgård, som både barn, vuxna, fjärilar, humlor och andra trivs med. Skolträdgården ska också vara en resurs för pedagoger för exempelvis bild- och biologilektioner samt miljöundervisning. Planera och sköta trädgården på ett ekologiskt vis och att främja en rik biologisk mångfald ska genomsyra projektet.

Åtgärden består av:

- 1) Plantera vårlökar
- 2) Utfodra fåglar
- 3) Plantera nya kryddväxter
- 4) Förbättra längdhoppsgropen och fotbollsplanen
- 5) Städa skolgården
- 6) Jordförbättring
- 7) Baka pajer till Öppet Hus
- 8) Plantera bärträd och rosbuske

Åtgärdens målsättningar	
Fler barn och vuxna ska tycka att skolträdgården är fin och välskött efter projektet än före projektet.	Uppnått
Plantera minst ett fruktträd, fem olika kryddväxter, fem olika växter uppdrivna från frön.	Uppnått
Iordningställa en fågelmatplats och öka antalet besökande fåglar vintertid.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Anders Uddbom har ca 5% av arbetstiden avsatt för miljöarbete med miljörådet och miljöprojektet. I miljörådet ingår en representant från varje klass 3-6. Miljörådet träffas varannan vecka. Dessutom är alla elever i åk 2 och 3 delaktiga.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Resultat: Byggnadsställningar har stått uppställda under hela hösten 2006. Fasaden har putsats. Skolträdgården låg i träda under renoveringen.

Nytt fågelbord har inköpts för projektpengar och hänger i skolträdgården.

Jordförbättring har skett med inköpt torvmull och löv från parken nedvänd i jorden.

Elever i olika klasser och Miljörådet har planterat tulpaner, hyacinter och krokusar under hösten. Elever i årskurs 2 har planterat och skördat potatis. Ogrärensning, jordförbättring och vattning gör miljörådet under säsongen.

Miljöarbetet är en del av Östermalmsskolans profil och att de har haft ett fungerande miljöråd sedan 1998, och ett utbildat miljöombud. Östermalmsskolan är sedan 2004 miljöcertifierad enligt Grön Flagg, där tonvikten har legat på inre miljöarbete (fungerande källsortering, minska pappers- och elförbrukningen mm.).

Östermalmsskolan har under sedan hösten 2005 varit som en byggarbetsplats under långa perioder. Reparationer pga vattenskada, fasadrenovering, ombyggnad av fotbollsplan samt tillbyggnad av en brandtrappa ner i skolträdgården. Att arbeta för

en blomstrande trädgård under förhållanden där höga metallstaket gjort det omöjligt att ens komma in i trädgården, har inte varit så lätt.

40 Förskolan Pytsen:

Grön gård

Dnr. 2006-003001-206 Start-/slutdatum: 2005-09-12—2005-12-30

Bidrag: 56 000 kr + 20 000 kr

Utnyttjat bidrag: 41 000 kr

Annan finansiering: x kr Ideellt arbete av föräldrar. Samtliga i personalen har arbetat cirka 15 % i projektet.

Syfte med åtgärden:

Projektet syftar främst till att skapa en levande gård för många aktiviteter.

Åtgärden består av:

- 1) Utformning av gården
- 2) Miljöutredningen
- 3) Plantering av växter
- 4) Miljömöten med barn, personal, biologen
- 5) Planeringsmöten
- 6) Snickeri och anläggning tillsammans med barnen

Åtgärdens målsättningar	
Miljöutredning	Uppnått
Utformning av gården	Uppnått
Anläggning av gården	Uppnått
Minska kemikalieanvändningen	Uppnått
Delaktighet i grön trädgård	Uppnått
Dokumentation	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Christina Adelöw Projektledare personal: Miriam Projektutförare:

Samtliga personal cirka 15 %. Föräldraansvarig: Peter Durkfeldt, ideellt arbete

Etern personal: Jan Fällgren, biolog/snickare

Utvärdering

Miljömål:Projektet stödjer

Mål 3 – Hållbar energianvändning: Kan komma att uppnås som ett resultat av en genomförd miljöutredning.

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Bland annat genom att barnen förstår kretsloppet

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Kompostering

Resultat: Projektet har lett till en mer levande och grön gård för många aktiviteter.

Fokus har lagts på en pedagogisk miljöträdgård. Växter har planterats, snickeri och anläggning har genomförts tillsammans med barnen. Odlingsplatser har skapats och det befintliga trädgårdslandet har förlängts. Förskolans barn och personal har lärt sig mer om miljö och natur. Personalen har vävt in tillägnade kunskaper i den dagliga

verksamheten, diskussion med barnen och skötsel av gården. Förskolan har börjat med källsortering och utökat inhandling av ekologiska varor. All personal har blivit mer medvetna om miljön, källsorterar och inhandlar mer ekologiska varor. Inom projektet har samarbete skett med föräldrar som har bidragit med ideellt arbete.

Målet att kompostera har inte uppnåtts pga. personalbyten mm.

41 Fridhemsskolan/Stadshagsskolan:

Pedagogiskt uterum

Dnr. 2006-003105-206 Start-/slutdatum: 2006-03-04—2007-08-30

Bidrag: 160 500 kr

Annan finansiering: x kr Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att kunna väcka skolans elevers intresse för matematik och miljöfrågor och fördjupa deras kunskaper samt skapa en grönskande skolgård.

Åtgärden består av:

- 1) Markberedning
- 2) Inköp av växter, träd, lökar mm
- 3) Anläggning av gräsmatta, grävning av trädgropar samt plantering
- 4) Plantering tillsammans med barnen
- 5) Integrera miljö i pedagogiken
- 6) Följa naturens kretslopp genom kompostering
- 7) Studier av växter och djurarter
- 8) Bildundervisning – teckna, måla och fotografera
- 9) Uterummet används inom matematiken till att mäta, planera, beräkna mm.
- 10) Eleverna lär sig ansvarstagande genom att ansvara för olika platser/sysslor i uterummet

Åtgärdens målsättningar	
En stimulerande miljö med ekologisk planering och skötsel som grund.	Uppnått
Väcka elevernas lust att lära sig om matematik och miljö	Delvis uppnått
Pedagogisk användning av uterummet	Delvis uppnått
Ämnesövergripande arbete i uterummet	Delvis uppnått
Fortbildning av all personal på Fridhemsskolan – arbete i uterummet	Delvis uppnått
Ökat samarbete med skolans föräldrar och med föräldraföreningen	Uppnått
Minska skolans avfallsmängd med ca 10-15 kg/vecka. Resultat: ca. 3 kg/vecka.	Delvis uppnått
Öka den biologiska mångfalden genom en fjärlsträdgård	Uppnåtts

Åtgärdens nyckeltal	
(Antal planterade träd)	3
Antal genomförda pedagogiska aktiviteter med personal och elever med tydlig miljökoppling	4-5 klasser
Antal genomförda aktiviteter med familjer	2 st
Antal personal, elever, föräldrar som deltagit i aktiviteter	10 personal, 30 föräldrar

Antal kg minskad avfallsmängd/vecka	3
-------------------------------------	---

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Åke Hallin I projektgruppen ingår rektor Ann-Marie Nystedt (ny rektor Lena Fontin). Personal, föräldrar och barn deltar i projektet liksom Jan Lundqvist, skolans vaktmästare.

Övrig projektorganisation: Agenda 21-samordnare Kungsholmens SDF, Lisa Enarsson, bollplank samt SISAB

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 2 – Säkra varor: Uppbyggnaden av uterummet sker genomgående med miljöhänsyn. Skötseln av uterummet sker med miljöhänsyn (ekologisk)

Mål 4 och 5 – Ekologisk planering och skötsel, Miljöeffektiv avfallshantering:

Projektet bidrar till ökade grönytor och biologisk mångfald. Varmkompost och trädgårdskompost minskar skolans avfallsmängd samt ger eleverna insikt om effektiva sätt att minska sopmängden och att tillföra näring till den jord som man odlar.

Resultat: Projektet har bidragit till ökad grönska genom plantering av fjärilsträdgård samt växter, frön och lökar, bärbuskar, rabarber, träd och gräsmatta.

Arbetet med skolträdgården påbörjades våren 2006 med anläggning av gräsmatta, blomlådor och träd. Vid en skolträdgårdsdag deltog skolans trädgårdsgrupp tillsammans med elever och föräldrar, och planterade inköpta växter och fräschade upp skolträdgården. Under tiden innan sommarlovet användes skolträdgården till ett lugnt rum för skolans elever. Personalen i förskoleklasserna tillsammans med barnen planterade och hade olika miljö- och naturdagar.

I maj 2007 var det dags för en ny trädgårdsdag. I samband med skolträdgårdsdagen anlades en fjärilsträdgård och maskar planterades in i våra blomlådor.

Under hösten 2007 har elever med personal haft lektionstid i trädgården för olika aktiviteter som utematematik. Under hösten 2007 har några år 4-5 klasser arbetat med vattenexperiment, stadsmiljö och närmiljö. Förskoleklasserna har haft många aktiviteter i uterummet/skolträdgården, odlat, fjärilsodling, t ex utedagar med natur i fokus. Under den tid skolträdgården var ”fin” var ett antal personal och elever engagerade och använde sig av skolträdgården i olika syften som lära sig om växter, räkna blommor, maskar mm. På skolan ser man skolträdgården som en oas för alla barn som ger närhet till en miljö som tidigare inte fanns på skolgården.

Uterummet har ökat barnens intresse för natur och miljö och gett möjlighet att följa växters och djurs beteende. Skolan har fått en grupp som engagerar sig i uterummet och skolträdgården.

Hinder: Skolan ligger centralt på Kungsholmen. Under sommaren 2006 blev delar av skolträdgården vandaliserade. Gräsmattor, blomlådor, plexiglasen sparkades sönder mm av utomstående. Under året har vi också haft ett stort problem när det gäller kaniner som använt uterummet/skolträdgården som ”matbord”. Detta innebar att arbetet fick börja om från början. Arbetet påbörjades under senvintern och våren 2007.

Arbetet integreras allt mer i den ordinarie verksamheten och fortsätter i skolans regi.

42 Förskolan Solstrålen

Gör solstrålen grön

Dnr. 2006-003095-206 Start-/slutdatum: februari 2006 t.o.m. juli 2007

Bidrag: 20 000 kr (10 000 kr+ 10 000 kr)

Annan finansiering: 5000 kr Egen finansiering av växter. Även eget arbete.

Syfte med åtgärden:

- Att stimulera barnen att intressera sig för ekologisk plantering och bevarande av den gröna miljön.
- Att barnen ska vara delaktiga i skötseln av trädgården och att de ska kunna studera växters och insekters liv.
- Att barnen ska få en grönare gård.

Åtgärden består av:

- 1) Anlägga pilkoja
- 2) Anlägga en berså
- 3) Aktiviteter tillsammans med barnen

Åtgärdens målsättningar	
Anlägga pilkoja	Ej uppnått
Anlägga berså	Uppnått
Aktiviteter tillsammans med barnen	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Proj. Leds av Lisa Palmell och Inger Söderqvist , fsk.chef

I projektgruppen ingår även Marita Nilsson. All personal på förskolan deltar i projektet.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Mål 4 –Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Pilkoja är ej anlagd pga att arbetet i gården genomfördes vid fel årstid för plantering av pilkoja. Detta kommer eventuellt istället att genomföras våren 2008. Bersån består av tujor för att den ska vara grön året runt. Förskolan har en ”uteprofil” och håller sina samlingar i bersån. Barnen har varit delaktiga i skötseln av trädgården. Efter projektets genomförande finns ett ökat intresse för gården bland personal, barn och föräldrar. Personalen utförde en stor del av arbetet med gården.

Samarbetet med Stockholmshem fungerade bra. Dock har det tagit lång tid att få arbetet utfört, då Stockholmshem har utfört det när det har passat dem i tidplaneringen. Det skulle ha förmodligen gått snabbare med en annan konsult/entreprenör. Förskolan ansåg att det var komplicerat med stora grävskopor som skulle in på gården.

Förskolan har varit utsatt för ett flertal omorganisationer under projektets löptid, vilket försvårat genomförandet. Arbetet med gården fortsätter i egen regi.

43 Förskolan Gladan:

Utemiljö

Dnr. 2006-003077-206 Start-/slutdatum: februari 2006 t.o.m. juli 2007

Bidrag: 50 000 + 10 000 = 60 000 kr Utnyttjat bidrag: 60 000 kronor

Annan finansiering: x kr Stockholmshem samt egen finansiering 1 700 kr samt egen arbetstid.

Syfte med åtgärden:

Att tillsammans med barnen utveckla en pedagogisk, miljövänlig och kreativ utemiljö enl. miljömål 4. Se saker spira och förstå hur vi alla genom ett vårdande arbete är delaktiga i att skapa en hållbar utveckling

Åtgärden består av:

- 1) Anlägga pilkoja, fjärlsträdgård, kompost
- 2) Plantera växter, fruktträd och odla med barnen
- 3) Så och skörda med barnen och använda det i matlagningen

Åtgärdens målsättningar	
Anlägga växter, fjärlsträdgård och kompost tillsammans med barnen	
Genomföra odlingsaktiviteter med barnen	
Samtala med barnen och öka deras kunskap och intresse för natur och miljö	

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Gunilla Lidholm/Förskolechef Inger Söderqvist. All personal deltar i projektet (10 pers).

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat: Förskolan har varit utsatt för ett flertal omorganisationer samt en flytt under projektets löptid, vilket försvårat genomförandet.

En berså har planterats istället för pilkoja. Fjärlsträdgården har ej färdigställts. Björnbär, smultron och andra växter har planterats. Utöver satta projektmål har sedumtak har lagts på ett förråd. Kompost har ej anlagts. Plantering av växter, träd och odling har genomförts tillsammans med barnen. Personal och barn uppskattar gården mycket. De anser att gården blev väldigt bra.

Stockholmshem har tagit hand om hela arbetet med anläggning och inköp av plantor etc. och därefter fakturerat förskolan. Förskolan har bekostat en del av projektet med egna medel.

Samarbetet med Stockholmshem fungerade bra. Det har underlättat att Stockholmshem har tagit hand om hela arbetet med anläggning och inköp av plantor etc. och därefter fakturerat förskolan. Dock har det tagit lång tid att få arbetet utfört, då Stockholmshem har utfört det när det har passat dem i tidplaneringen. Det skulle ha gått snabbare med en annan konsult/entreprenör.

Personalen på förskolan tyckte det var komplicerat när stora grävskopor skulle in på gården.

44 Årstalidens förskola: *Skolgården*

Dnr. 2006-002998-206 Start-/slutdatum: 2005-09-20—2006-05-31

Bidrag: 56 050 kr

Annan finansiering: 6 241 kr har Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning bidragit med för bla blomlådor, jord, blommor, frön och trädgårdsverktyg. Förskolan har gjort egna inköp av frön och vårlok (egen budget). Egen tid ca 10 timmar per person. Idéellt arbete: föräldrar 3 tim x 6 personer

Syfte med åtgärden:

Huvudsakligt syfte med trädplanteringen är att få skydd mot solen och att öka trivselen på gården. Pilkoja och –tunnel ger också skydd mot solen och ger stimulering för barnen i deras lek. Grönsakslandet – genom odling ger vi förståelse för barnen om naturens kretslopp som är ett bra läromedel i miljöuppfostran.

Åtgärden består av:

- 1) Grönsakslandet: plantera, sköta, skörda
- 2) Tre träd planteras, pilplantor till koja och tunnel

Åtgärdens målsättningar	
Barnen får kännedom om ekologisk odling och blir delaktiga i hela processen kring grönsaksodlingen	Uppnått
Plantering av tre träd	Uppnått
Gräva trädgropar och plantera med föräldrar och barn	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Joanna Kufner, Raija Armanto

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har fungerat bra och målen har uppnåtts. Projektet har haft god förankring och involverat och engagerat såväl barn, personal som föräldrar. Arbetet fortsätter i egen regi. God replikerbarhet – kräver dock engagemang av personalen.

Förskolan har i många år arbetat för att öka barnens miljömedvetenhet och barnen på förskolan har sedan länge aktivt deltagit i miljöarbetet genom att bl a källsortera, kompostera och odla. Redan nu har vi märkt hur föräldrarna pratar om gården sinsemellan. Gården har blivit hemtrevlig och fått skugga. Föräldrar hjälpte till att gräva trädgropar. Alla var glada och arbetade gärna för oss och deras barn.

Under våren drivs tomatplantor och blommor inomhus. Barnen skriver sina namn och markerar plantorna. I grönsakslandet har barn och personal sått, planterat grönsaker och rensat ogräs. De har cyklat med vattenhinkar på baksätet för att vattna

plantorna under sommaren. På hösten har förskolan haft en ”skördedag” då de har plockat alla grönsaker, tvättat och tillagat dem.

Tillsammans med barnen har alla matrester komposterats. På det viset har alla barn möjlighet att delta i komposteringen och se hur matrester förvandlas till jord. Vi använder jorden när vi planterar utomhus.

45 Långbrodalsskolan: *Hälso- och trafikvecka*

Dnr. 2006-003019-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2006-09-01?

Bidrag: 20 000 kr Utnyttjat belopp: 5 606 kronor

Annan finansiering: 0 kr

Syfte med åtgärden:

Att långsiktigt minska biltrafiken runt skolan samt bidra till ökad fysisk aktivitet och bättre hälsa. Vi hoppas att skolvägen ska bli en del av den vardagliga fysiska aktiviteten för barn och föräldrar. På det sättet kan vi bidra till ett minskat bilåkande, bättre luft i våra lokaler och en säkrare trafikmiljö för alla.

Åtgärden består av:

- 1) Hälsovecka
 - Fysisk aktivitet på schemat
 - Ekologisk frukost
 - Skoljoggen, heldag
 - Information om Vandrande skolbuss
 - Trafikkontorets tävling ”Gå och cykla till skolan”
- 2) Seminarium (Åsa Lindgren, trafikpedagog bjuds in till skolan för att informera och inspirera till ett arbete med trafik i skolan)
- 3) Karta i hallen där den sammanlagda sträckan skolans elever gått kan markeras
- 4) Friskis & Sveltis Röris
- 5) Sammanställa en resepolicy för skolans elever och personal

Åtgärdens målsättningar	
Genomföra hälsovecka med aktiviteter för barn och personal, föreläsningar, tävlingar mm. Resultat: Genomförs årligen	Uppnått
Fler elever går till skolan. Uppmuntra till daglig fysisk aktivitet. Nyckeltal: Andel resor med cykel el. till fots av totalt antal resor. Mäta: Resvanor före och efter projektet.	Uppnått
Initiera vandrande skolbussar Resultat: Flera vandrande skolbussar är aktiva	Uppnått
Skapa en resepolicy	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: bitr rektor Lena Nagle (har slutat) samt hälsogruppen.

Kontaktperson: Rickard Åkerlund. Övrig projektorganisation: Samarbete sker med stadsdelsförvaltningens miljösekreterare, trafikkontorets pedagog, övrig skolpersonal och anlitade föreläsare

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram samt Växthusgasprogrammet Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Minskat trafikbuller utomhus

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har fungerat bra och målen har uppnåtts. Projektet har haft god förankring och involverat och engagerat såväl barn, personal som föräldrar. Arbetet fortsätter i egen regi. God replikerbarhet – kräver dock engagemang av personalen. Samtliga målsättningar har ej uppnåtts. Ev. pga personalbyte.

Projektet har bestått av en Hälsovecka med fysisk aktivitet på schemat, ekologisk frukost, skoljoggen i Älvsjöskogen, trafikundervisning, information om vandrande skolbuss och trafikkontorets tävling ”Gå och cykla till skolan”.

Målet har varit att motivera personal och elever till att långsiktigt välja goda hälsovanor., uppmärksamma skolvägen som en möjlighet till fysisk aktivitet och därigenom förbättra miljön kring skolan och i närområdet.

Hälso- och trafikvecka har genomförts i slutet av september 2005 och 2006. Under dessa veckor har elever och personal uppmuntrats att ta sig till skolan med cykel eller till fots. Aktivitetstävlingar med syfte att inspirera till daglig fysisk aktivitet har genomförts bland eleverna med aktivitetsfrämjande material som priser. För att uppmuntra till daglig fysisk aktivitet på fritiden har klasserna fyllt i en aktivitetsdagbok. När klassen har uppnått ett förutbestämt mål har de fått belöning i form av priser (bollar, hopprep och twistband).

Det har bildats fler vandrande skolbussar tack vare den information som lämnats på föräldramöten och föräldraråd.

46 Förskolan Stormhatten:

Levande-lekande gård i Tensta

Dnr. 2006-003088-206 Start-/slutdatum: sept 2005—feb 2008

Bidrag: 55 000 kr Utnyttjat belopp: 50 000 kronor

Annan finansiering: totalt 60 000 kr SISAB finansierar vissa gårdsförbättringar; x kr Spånga-Tensta Sdf, tekniska avd finansierar en del gårdsförbättringskostnader.

Syfte med åtgärden:

Att barnen ska ha möjlighet att ta ansvar för den egna miljön. Att barnen ska få positiva erfarenheter av orsakssammanhang och systemtänkande också inom natur och miljö. Att förskolan, som en del av det omgivande samhället, ska verka för hållbar utveckling och arbeta medvetet med ett kretsloppstänkande. Att barnens föräldrar ska ha möjlighet att bidra med insatser för en bättre miljö för barnen.

Åtgärden består av:

- 1) De äldre barnen följer en fjärils väg från ägg till fjäril (larver föds upp av barnen)
- 2) Föräldrar, barn och pedagoger anlägger en fjärilsrestaurang och tar ansvar för att den sköts på bästa sätt.
- 3) Buskar och blommor planteras och sköts av barn och pedagoger
- 4) Föräldrar inspireras att delta i odlandet, kanske med något från några föräldrars hemländer.
- 5) Projektarbete kring insekter och småkryp, grodor och fåglar.

- 6) Kompostjord används vid plantering.
- 7) Vattenexperiment med hjälp av vattentunnor. Resonemang om vatten i världen, vatten som källa till liv, rent/smutsigt vatten.
- 8) Källsortering och inblick i kretsloppstänkande med de äldre barnen.
- 9) Skräpplockning på och runt gården. Gemensamt ansvarstagande för att erhålla och behålla en fin gård.

Åtgärdens målsättningar	
Att barnen uppnår miljömedvetenhet och tar ansvar och värnar om sin miljö.	Uppnått
Komposterandet har skapat nyfikenhet och intresse hos de större barnen inför kretsloppet och olika ekosystem fungerar.	
En ökad biologisk mångfald på gården.	Uppnått
En gård som inbjuder till inspirerande lek och utforskande men också till ro och viss avskildhet.	Uppnått
Att verka för hållbar utveckling och ett medvetet kretsloppstänkande.	Uppnått
Om idéerna i projektet, med ökad miljömedvetenhet, ökat ansvarstagande för närmiljön, arbetet för att öka den biologiska mångfalden mm, kan leva vidare, hos pedagoger och barnen, framför allt, - de kommande uppväxande vuxna , tror vi att projektet har bidragit till att påverka samhällsutvecklingen.	

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Karin Danielsson, förskolechef. Miljögruppen (Ingrid Andersson, Agneta Lindkvist, Sergio Burov, Inger Andersson, Lisbeth Havernäs, Karin Danielsson. Samverkan med SISAB Anders Brännström och SDF Kenneth Eriksson.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Resultat: Hela förskolan, samtliga 82 barn och 20 personal, har deltagit i projektet. Aktiviteterna har sett olika ut utifrån barnens ålder och intresse. Förskolan har idag en välskött gård som blomstrar och lever. Det är en stor skillnad mot tidigare. Ett 20-tal buskar, 5 klätterväxter, 2 träd har planterats. Många växter och örter har planterats av barn – och föräldrar. Barnen har också drivit upp fröer och satt potatis (och skördat, och ätit, och satt nya), och satt ut det förodlade. Blommor och örter har gjort att barn och personal har kunnat iakta fler fåglar och insekter på gården, fjärilsrestaurangen är uppskattad. Barnen och pedagogerna har blivit mer medvetna om att djurliv existerar på gården och uppmärksammar detta på olika sätt. Flera föräldrar har hjälpt till med odlingslotterna och med vattnandet av rabatter och odlingslotter under sommaren då förskolan är stängd. Många föräldrar har imponerats av barnens kunskaper och intresse.

Samarbete med andra aktörer: Gården fick en välbehövlig upprustning. Även andra saker, såsom renovering av staket, balustrad och trappa skedde. De växter/buskar och träd som Sisab, fastighetsägaren har stått för har betytt mycket för det fina resultatet. Sisab har tagit ett stort ansvar, vilket säkert inte skett om inte förskolan tagit initiativ till projektet och också tagit en del av kostnaderna (tack vare

projektpengarna). Även stadsdelsförvaltningens medverkan har varit viktig. Förskolan fick en flaggstång och flagga av stadsdelsförvaltningen, vilket har höjt statusen på gården avsevärt.

Påverkan på kostnader: Den fina gård som blev resultatet av upprustning och projektsatsning gör att förskolan har väldigt liten skadegörelse och förstörelse på gården. Blommor, kryddor och grönsaker får nu växa ifred på ett helt annat sätt än tidigare. Föräldrars engagemang i barnens arbeten är också en bidragande orsak till detta. Förskolan slipper köpa nytt och ställa i ordning, dvs sänkta underhållskostnader.

Erfarenheter: Det har varit bra att projektet sträckt sig över flera år. Förskolan har haft möjlighet att arbeta långsiktigt och det de inte hunnit med under ett år har de kunnat fortsätta under kommande år. Arbetet avstannar inte.

Nyckeltal har i det pedagogiska arbetet samlats in och följts upp, men i mindre grad och bara där det varit förenligt med det pedagogiska arbetet. Eftersom hela förskolan under 2007/2008 haft temat Matematik har det till en del varit möjligt.

Den organisation förskolan har gör att alla pedagoger är delaktiga och tar ansvar. Det gör också att förskolan kan tillvara på alla idéer från barn, pedagoger och föräldrar. Barnens nyfikenhet och intresse har gjort att de kunnat lägga arbetet i samklang med barnen. Föräldrars intresse och aktivitet har även det bidragit till det framgångsrika resultatet

En slutsats är att samarbete med andra intressenter kan ge mycket mer än förväntat, att en målmedveten ledning behövs och att en strävan i en tydlig riktning är ett måste.

Fortsatt arbete: Det arbete förskolan har påbörjat kommer inte att avstanna trots att projektiden tagit slut. De ekonomiska möjligheterna projektet har förskolan haft stor nytta av. Förskolan har fördjupat sitt miljöarbete, det pedagogiska miljöarbetet och övrigt miljöarbete, under de senaste åren, vilket starkt bidragit till deras verksamhetsutveckling.

Förskolan går vidare med ett nytt målområde inom Grön Flagg – kretslopp, och kommer att arbeta vidare med kompetensutveckling och fortsatt verksamhetsutveckling.

47 Nya Elementar skola:

Källsortering och kompostering på Nova

Dnr. 2006-003076-206 Start-/slutdatum: 2005-10-10—2007-06-30

Bidrag: 10 000 kr Utnyttjat belopp: 9 718 kronor

Annan finansiering: 0 kr Projektet har utförts på skoltid, 2,5 timmar per vecka under sex månader. Flera föreläsare har engagerats, varav ett flertal från stadsdelen.

Syfte med åtgärden:

Att lära eleverna att bli miljömedvetna och få ett kretsloppstänkande genom att praktiskt börja kompostera och källsortera på skolan samt att använda kompostjorden till odling i ett trädgårdsland

Åtgärden består av:

- 1) Inköp av kompost, litteratur, redskap och material, fröer och plantor.
- 2) Studiebesök på källsorterande och komposterande i ur och skur skola
- 3) Lektioner cirka 1 termin, 2,5 timmar/vecka
- 4) Hyra av odlingslott

5) Odling

Åtgärdens målsättningar	
Få igång källsortering, minska sopmängden	Uppnått
Få igång kompostering och jordförbättring till odlingslotten	Uppnått
Odling av frukt, grönsaker och odling – mäta resultat	Uppnått
Få våra elever att se kretslopps fördelarna	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Yvonne Jonsson. 48 barn, 5 ledare

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering. Minskar sopberget genom källsortering och kompostering. Projektet har varit kompetenshöjande för såväl elever som personal och föräldrar.

Resultat: I Ur och Skur är Friluftsförbundets alternativa form av barnomsorg och skola. I Ur och Skur är känd för sin natur-, miljö och friluftsinriktning. År 2005 skickade I Ur och Skur Nova på Nya Elementar ut en föräldraenkät om I Ur och Skurs verksamhet. I denna enkät kunde de se att föräldrarna inte var helt nöjda med det miljömedvetande som deras barn hade. Det fick ledarna att fundera på hur de skulle få eleverna mer miljömedvetna. Tack vare att ledarna ansökte och fick medel ur 10-miljonerspotten tog deras miljötankande fart. Det var då de kom på att eleverna skulle få ett miljöprojekt under höstterminen 2005 och vårterminen 2006.

Miljöprojektet startade i oktober 2005 och avslutades i april 2006. Under den perioden har 5 ledare haft projektundervisning varje onsdag i 2,5 timmar. 48 barn från förskoleklass till år 5 har deltagit i projektet.

Genom miljöprojektet har eleverna fått vetskap om hur viktig miljön är för oss på jorden. De har lärt sig om kretslopp och man kan se att de reagerar när det ligger skräp i vår närmiljö. Eleverna vill plocka upp skräpet så naturen blir orörd. Genom att starta detta projekt har både elever, föräldrar och pedagogerna fått upp ögonen för miljöproblematiken och har lättare att förstå vad man behandlar i media och har till viss del ändrat livsstil till att bli mer miljömedveten.

I början av projektet var förhoppningen att eleverna löpande skulle sköta tömning i komposten och tömning av källsorteringskärlen. Ett bygge nära skolan påverkade så att återvinningsstationen flyttades och de hade svårt att praktiskt genomföra bortforsling av metall-, papp- och plastförpackningar samt glas. Numer sorterar eleverna ej dessa avfallstyper utan ombesörjer endast att returpapper lämnas till skolans pappersåtervinning. Projektledningen anser att ett gemensamt beslut på skolan kanske skulle underlätta så att alla arbetslag har samma ambitionsnivå.

Trädgårdslandet har fångat många elevers odlingsintresse. Det färdigställda trädgårdslandet på skolan kommer att i framtiden göra det möjligt att ta tillvara kompostjorden och få fram många årskullar med intresserade odlare som förstår vad kretslopp betyder.

Fortlevnad, följdåtgärder och kommunikation: Varje läsår har skolan ett stort projekt för alla deras elever (F-5). De teman som rullar är forntiden, rymden, människokroppen, medeltiden. Här vill Nova även ha in miljö och fortsätta att var femte år köra ett miljöprojekt en dag i veckan mellan oktober till april. I elevens val i år F-5 kommer naturspanarna att finnas med som ett valbart alternativ i framtiden. Där kan pedagogerna lägga in aktiviteter som rör både natur och miljö. En följdåtgärd var att skolan fick andra pris (25 000 kr) i tävlingen Skolornas miljöpris för arbetet med miljöprojektet som pågick höstterminen 2005 och vårterminen 2006.

En följdåtgärd av miljöprojektet är att skolan fått bra kontakt med de enheter inom kommunen som arbetar med miljö. Skolan fick medverka med sång och tal när salamanderdammen i Judarn invigdes under försommaren 2007. I samband med det fick skolan förfrågan av Sverker Lovén, fiskerikonsulent på Stockholms idrottsförvaltning. Det är ett utmärkt exempel på undersökande arbetssätt där man med hjälp av naturen kan integrera olika ämnen såsom biologi, ekologi och matematik.

När klimatförhandlingarna hölls på Bali i december 2007 ville SVT:s nyhetsprogram höra barnens syn på det framtida miljöhotet. Aktuellt's reportageteam valde att besöka klassen år 4-5 på Nova i Ur och Skur. De hade förstått att klassen hade arbetat med miljöfrågor eftersom vi fick andra pris skolornas miljöpris för vår miljöundervisning.

Skolan har genom sitt arbete och miljöpriset fått upp intresset för miljöfrågor bland personalen på skolan. En miljögrupp är bildad och några av dess deltagare har varit på information om Grön flagg. Skolan har två miljögrupper för intresserade pedagoger. En för år F-5 och en för 6-9. Tyvärr är det svårt att få tid för miljöarbetet och de båda grupperna har svårt att finna en tid som passar alla.

Dokumentation: Projektet har dokumenterats och sparats i skolans databas. Skolan räknar med att kunna använda den dokumentationen som idébank när de kör projektet nästa gång. Eleverna fick utvärdera hur de upplevt miljöprojektet. När projektet var färdigt fick varje elev en projektmapp som innehöll all dokumentation som de gjort och fått under projektet. Den innehöll även uppnåendemål och arbetsplaner.

Erfarenhetsspridning: 10-miljonerspottens projektledare besökte klasserna och miljöprojektet blev omskrivet på 10-miljonerspottens hemsida. Även när skolan fick andra pris i skolornas miljöpris var klasserna omskrivna i DN och SVD. I somras när salamanderdammen invigdes i Judarn var skolan omskrivna i DN och SVD och även ABC tv filmade. Slutligen så var skolans elever i år 4-5 med på Aktuellt kl 21.00 den 14 december 2007 och gav sin syn på miljön i framtiden. Detta var i samband med att klimatkonferensen på Bali hölls.

48 Skärholmens fältskola:

Fler "vilda grannar" i Skärholmen

Dnr. 2006-003087-206 Start-/slutdatum: år 2006—2007

Bidrag: 50 000 kr

Annan finansiering: x kr – Fältskolan i Skärholmen har stått för pedagogernas tid.

Vid övriga skolor har aktiviteterna gjorts på ordinarie skoltid och därmed bekostats av resp. skola.

Syfte med åtgärden:

Projektet syftar till att få fler ”vilda grannar” i Skärholmen. Vi vill få möjlighet att bygga bon till fåglar, fladdermöss, igelkottar, humlor mm och ev en fjärilsrestaurang med växter som ger föda åt fjärilar.

Kunskap: Ett annat syfte är att elevernas medvetenhet om de lokala miljövärdena som finns i stadsdelen ska öka, och att det ska leda till att fler av stadsdelens invånare går ut och vistas i natur. Mer kunskap ger en större ansvarskänsla för naturen.

Åtgärden består av:

- 1) Konstruktion och byggande av fågelholkar och andra bon
Deltagande är alla Skärholmens skolor (se sid 9 i slutrapporten)
- 2) Fågelstudier/skådning: före och efter byggandet av holkar
- 3) Uppsättning av holkar
- 4) Uppföljning gm koll av ev. häckning i holkarna

Åtgärdens målsättningar	
Ökade häckningsmöjligheter för fler ”vilka grannar”. Tot. Ca 250 holkar/bon. Målet 250 holkar är inte nått. Fler holkar sätts upp inför kommande häckningssäsong är 2008.	Delvis uppnått
Uppsättning/utsättning av holkar/bon	Uppnått
Ökad kunskap om natur, miljö, djur, biologisk mångfald i den tätortsnära naturen i Skärholmen hos de engagerade eleverna i stadsdelen.	Uppnått
Uteupplevelser	Uppnått
Bra koll på häckande arter i Skärholmen	Uppnått
Intresse för fåglar. Intresse och engagemang gör att många elever använder kikare, fågelböcker, anteckningshäften etc. för att kontinuerligt göra observationer i naturen och använda ArtArken för rapportering.	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Birgitta Sang

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald.

Resultat: Inbjudan att delta i projektet gick ut till alla skolor i stadsdelen. Projektet tillät införskaffande av ändamålsenlig litteratur, likaså kikare och byggmaterial, som distribuerats till de klasser som enl. överenskommelse utförde holkbyggande, uppsättning och andra aktiviteter som ökar fågelintresset och kunskaper kring fåglar och biologiskt mångfald. Bidraget utnyttjades enbart till införskaffande av material till projektet.

Fältskolan har haft ett stort fågelexkursioner och även andra typer av fågelstudier. Ett stort antal klasser har varit ute i fält och skådat fågel vilket troligtvis har varit det mest effektiva sättet att öka kunskapen och den biologiska mångfalden och dess betydelse. Hos de deltagande skolorna har intresset varit stort. De klasser som engagerades handplockades och hade redan i starten ett stort intresse av att delta och få chansen till ökat fågelintresse. Klasserna/grupperna har kunnat enas om vilka

fåglar de skulle bygga bon för i detta första skede. Enligt planerna kom skolor i gång med tillverkning av fågelholkar. Skolorna Söderholm, Lillholm, Slättgård och Österholms utrustades med virke, bygginstruktioner, fågelböcker, inspirationsmaterial bla från SNF om Vilda Bon och annat som behövs för att komma igång och förstå vitsen av de ger fåglarna flera häcknings möjligheter. Utställning/exempel på holkar lämpliga att bygga har funnits i anslutning till fältskolan i Skärholmen och lånats ut.

De involverade och engagerade elevernas och lärarnas medvetenhet om de lokala miljövärdena som finns i stadsdelen ökar. Kunskapen om den unika natur- och kulturvärdena i området är bidragande faktorer till att stärka deras stolthet över sitt bostadsområde. Förhoppningsvis kommer detta på både kort- och långsikt leda till att fler av stadsdelens invånare går ut och vistas i natur. Att främja biologiskt mångfald och kunskapen därom fann sig väl i praktiska studier och aktiviteter kring fåglar. Kontakterna mellan fältskolan och skolorna har förbättrats vilket kan bidra till ökade samarbeten i framtiden.

Fågelinfluensen har kunnat diskuteras och bli förstådd och inte medfört mer komplikationer än en försenad uppstart.

Fortlevnad: Varje enskild enhet har fått i uppgift att förvalta och se till att byggda bon/holkar kontrolleras och underhålls. Dessa aktiviteter som påbörjas har skapat ringar på vattnet att fortsätta bobyggandet. Material som införskaffats, såsom fågelböcker, fågelskivor m läten, kikare etc kommer att framöver användas inom ordinarie verksamhet i linje med projektets syfte.

Replikerbarhet: Projektet är nästan i sin helhet replikerbart. Det är viktigt att projektet är lokalt förankrat och att genomförandet anpassas efter de förutsättningar och behov som finns på plats för utförandet. Bidragande till det lyckade resultatet var att en väl förankrad verksamhet i Skärholmen, Fältskolan i Skärholmen, var basen för projektet. Aktiviteter har samordnats och funnits med i en pågående verksamhet med aktörer och medverkande som finns i Fältskolans ordinarie verksamhets- och kontaktnät.

Kunskapsspridning: Inbjudan har gått ut till alla skolor i stadsdelen, även erbjudande om fågelexkursioner. Ett stort antal klasser har varit ute i fält och skådat fågel vilket troligtvis har varit det mest effektiva sättet att öka kunskapen och den biologiska mångfalden och dess betydelse. Deltagande enheter har fått relevant information. Alla deltagande klasser/grupper har fått kikare, fågelböcker, annan bestämningslitteratur, mm.

Skärholmens sdf vill ej ha denna typ av information/kunskapsspridning på sin webbsida.

49 Förskolan Tallbacken:

De fyra elementen

Dnr. 2006-003089-206 Start-/slutdatum: okt 2005—november 2006

Beviljat bidrag: 47 000 kr Utnyttjat bidrag: 10 339 kr

Annan finansiering: x kr praktisk hjälp av föräldrar

Syfte med åtgärden:

Att barnen ska ha möjlighet att utveckla miljömedvetenhet och ett ansvarstagande för natur och miljö.

Att barnen ska få positiva erfarenheter av orsakssammanhang och systemtänkande också inom natur och miljö.
 Att förskolan som en del av samhället ska verka för hållbar utveckling och arbeta medvetet med ett kretsloppstänkande.
 Att förskolans två gårdar ska bli inspirerande och locka till miljöexperiment och utforskande.
 Att barnens föräldrar ska ha möjlighet att bidra med insatser för en bättre miljö för barnen.

Åtgärden består av:

- 1) Experiment och projekt med luft och vind; flaggspel, vindsnurror, segel, luftballong, egna flygfordon, fågel- och fjäder-experiment mm. Alla växters betydelse för ren luft.
- 2) Experiment och projekt med vatten; droppa, spruta, strila, vattna, plaska på många olika sätt. Vattna odlingar, rena vatten/bygga enkla vattenreningsystem mm. Fysiklektion och undersökande arbete med vatten. Mer teoretiska resonemang utifrån de äldre barnens egna funderingar om vatten som källa till liv, rent/orent vatten.
- 3) Odlas. Så, plantera, gräva, experimentera –vad växer och hur? – sköta, skörda. Ansvara för växter och djur (fjärilar och småkryp) .
- 4) Kompostera, källsortera och återbruka.
- 5) Följa fjärils väg från ägg till fjäril. Småkryp i naturen och på gården. Anlägga och sköta fjärilsrestaurang.
- 6) Önskade miljöeffekter:
- 7) Barnens ökande medvetenhet om kretslopp, deras ansvarstagande för miljön.
- 8) Barnens ökande förtroendenhet med fysikaliska sammanhang .
- 9) Barnens ökande intresse för utforskande av sin närmiljö och miljösammanhang
- 10) Rikare biologisk mångfald på förskolans gårdar.
- 11) Pedagogers ökande miljömedvetenhet och ansvarstagande för hållbar utveckling.

Åtgärdens målsättningar	
Att barnen uppnår miljömedvetenhet och tar ansvar och värnar om sin miljö.	Delvis uppnått
Målet är att skapa inspirerande, lustfyllda och lärande gårdar.	Delvis uppnått
Att verka för hållbar utveckling och ett medvetet kretsloppstänkande.	Delvis uppnått
Nyckeltal: upp 4x 5 larver till fjärilar. Räkna fjärilar runt fjärilsrestaurangen. Odlas sallad, potatis och morötter i den av oss egenhändigt komposterade jorden. Så och driva upp solrosor i kompostjord och jämföra med solrosor i vår gamla, fattiga jord.	Delvis uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Karin Danielsson, förskolechef. Ny förskolechef: Sten Arnekrans.
 Miljögruppen som har förberett projektet består av Eva Norman, RosMarie Malmström, Marie Svensson, Carina Blomberg, Ulla-britt Ekström, Karin Danielsson.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet utfördes under förskolechef K. Danielsson. K Danielsson ersattes senare av Sten Arnekrans. Projektet har varit fungerat och målen har delvis uppnåtts.

Förskolan Tallbacken har sedan några år tillbaka fått miljöcertifieringen Grön Flagga och ville fördjupa det arbetet.

- Tre pedagoger har varit på kurs med Skolforum "lära in ute".
- 2-3 pedagoger har deltagit i miljögruppen i stadsdelen ang. bl. a. kompostering.
- Fixarkväll med föräldrar för att ställa i ordning gårdarna utifrån projektets idéer.
- Varmkompost och kallkompost har köpts in och påbörjats
- Många uteaktiviteter med fokus på natur, småkryp och djur har genomförts under vinter och vår 2006.

Bytet av förskolechef och flera personal under projektets gång har påverkat projektets förankring och kontinuitet. Arbetet inom projektet har avstannat och förskolan har inte heller utnyttjat hela det beviljade beloppet.

50 Sundbyskolan:

Sund inomhusmiljö

Dnr. 2006-003081-206 Start-/slutdatum: 2006-01-01—2006-06-15

Bidrag: 25 000 kr Utnyttjat bidrag: 0 kr

Annan finansiering: 0 kr

Syfte med åtgärden:

Genomgång av skolans energianvändning totalt i syfte att komma med förslag till förbättringar för att minska på energianvändningen och att kunna åstadkomma förbättringar för miljön och minskade kostnader. Projektet genomförs i åk 9 i NO.

Åtgärden består av:

- 1) Genomgång av energianvändning för uppvärmning
- 2) Genomgång av energianvändning för ventilation
- 3) Kontroll av energianvändning för el
- 4) Genomgång av hur apparater används. Kontroller av mätare

Åtgärdens målsättningar

Åstadkomma en redovisning av energianvändningen på skolan. Hur sker fördelningen av energianvändningen och hur kan den mätas?	Ingen kännedom
Om möjligt: en redovisning av hur energianvändningen utvecklats under de senaste åren.	Ingen kännedom
Komma med förslag till förbättringar och beräkningar hur stora spareffekter som kan åstadkommas.	Ingen kännedom

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Leif Tegman. Styrgrupp: Miljögruppen och projektledaren

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 3 – Hållbar energianvändning

Resultat: Projektet har i undervisningen arbetat med energianvändningen på skolan. Eleverna har i grupper undersökt hur mycket energi som används och hur detta kan förändras.

Projektet har ej inkommit med slutrapport.

51 Blommensbergsskolan:

Plantering

Dnr. 2006-003018-206 Start-/slutdatum: 2005-10-01—2006-05-31

Bidrag: 60 000 kr

Annan finansiering: x kr SISAB rustar upp gården och planterar träd i samband med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att stimulera eleverna att intressera sig för ekologisk plantering och bevarande av den gröna miljön. Att engagera eleverna i ekologifrågor och ge dem insikt i vilken roll ekologi har i vårt samhälle, hur man själv kan förbättra sin omgivning genom medvetna val och varför man ska göra det.

Åtgärden består av:

- 1) Inledande information och utbildning för samtliga elever.
- 2) Landskapsarkitekt
- 3) Grävning av gropar
- 4) Inköp av träd och material
- 5) Tillsättande av planteringsgrupp
- 6) Elevarbete
- 7) Invigning och avslut

Åtgärdens målsättningar	
Att plantera fyra träd senast 31 maj 2006	Uppnått (6st)
Elevarbete	Uppnått
Att engagera eleverna i ekologifrågor	Delvis uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Bengt Olsson, rektor, Projektadministratör: Linda Hanna, Lärare och elever (planteringsgrupp)

SISAB planerar var träden bör planteras. Landskapsarkitekt SISAB, Janina Kilberg ger förslag på trädsorter.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald.

Resultat: Projektmålen är uppnådda. Förankringen bland lärarna var ojämn. Flera lärare tyckte projektet var spännande och förde fram denna känsla till eleverna.

Arbetet inleddes med att samtliga elever fick information om planteringsprojektet, ekologisk plantering och utbildning om miljöpåverkan. En planteringsgrupp bildades med en representant från varje klass. Planeringsgruppen fick för sin årskurs presentera de olika träd som föreslagits av landskapsarkitekten och ett majoritetsbeslut avgjorde vilket träd årskursen ”adopterade”. Träd och växter har även planterats i krukor. I samband med projektet har SISAB gått med på att rusta upp gården. Detta arbete har påbörjats, och det kommer att planteras fler träd våren 2008. Skolan konstaterar att projektet varit litet och inte märkts så mycket. Däremot kommer träden att växa sig stora och ge ett lyft till skolgården i form av grönska. Arbetet har dokumenterats i bild och eleverna har skapat teckningar och modeller av utemöblerna. Projektiden var lång, och det var svårt att entusiasmera eleverna under den långa projektiden. Sittmöbler ska byggas och ställas ut på gården runt trädområdet.

53 Hägerstenshamnens skola:

Skolgård

Dnr. 2006-003014-206 Start-/slutdatum: 2005-09-20—2006-12-31

Bidrag: 30 000 kr

Annan finansiering: x kr 300 st vårlökar, lärarnas tidning + markarbete SISAB

Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att stimulera eleverna att intressera sig för ekologisk plantering och bevarande av den gröna miljön. Att engagera eleverna i ekologifrågor och ge dem insikt i vilken roll ekologi har i vårt samhälle, hur man själv kan förbättra sin omgivning genom medvetna val och varför man ska göra det.

Åtgärden består av:

- 1) Markanläggning (SISAB)
- 2) Anläggning av växthus
- 3) Plantering och sådd
- 4) Pedagogisk verksamhet
- 5) Skörd

Åtgärdens målsättningar	
Engagera eleverna i ekologifrågor och ge dem insikt om ekologiska samband	Uppnått
Anläggning av växthus	Uppnått
Plantering och skörd	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Bodil Hallberg, rektor; Gårdsgruppen: Anette Lindström, Vicky S, Hanna M, Bodil H.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald. Fler fjärilar och fåglar har kommit till odlingslotterna. Artbestämning av insekter.

Resultat: Eleverna planterade, vattnade, rensade och skördade med trädgårdsmästaren. Alla barn har deltagit. I aug, sept och halva oktober behövde inte skolan köpa in grönsaker till matsalen, utan använde gurka, sallad, squash och tomater från växthuset. Eleverna har fått större kunskap om de ekologiska sambanden och åt dessutom mer av de grönsaker de odlat själva.

Skolan har inspirerat andra skolor och förskolor att förändra sin gård. Projektet har bidragit till många idéer om följdåtgärder. Skolan genomför steg 3 Stockholms miljödiplom.

Aktiviteterna fortsätter i den egna verksamheten. Skolan har bla infört planterings- och skördedagar.

53 Förskolan Vandrarskon:

Känsla för naturen

Dnr. 2006-003079-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2008-06-30

Bidrag: 13 000 kr Utnyttjat bidrag: 9 080 kr

Annan finansiering: x kr Förskolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Projektet fokuserar på att plantera träd, buskar samt odla grönsaker tillsammans med barnen. Syftet är att barnen skall lära sig förstå samband i naturen genom att aktivt delta i odling och skörd och därmed värna om vår miljö.

Åtgärden består av:

- 1) Plantering av träd och buskar
- 2) Odling av grönsaker
- 3) Tillverkning av fågelholkar som sätts upp
- 4) Anläggning av rabatt med växter rika på nektar

Åtgärdens målsättningar	
Förbättra miljön för eleverna gm att möjliggöra för eleverna att få en positiv bild av sin närmiljö och förstå värdet av den. Öka barnens intresse och känsla för naturen. Öka medvetenheten om miljön runt omkring.	Uppnått
Använda gården i undervisningen.	Uppnått
Plantering och odling	Uppnått
Tillverkning av fågelholkar som sätts upp	Uppnått
Anläggning av rabatt med växter rika på nektar	Uppnått
Mäta antal inflyttade fåglar och fjärilar. Mäta antal planterade träd och buskar – ej uppnått pga bristande organisation i trädgårdsgruppen och bristande förankring med övriga pedagoger.	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Anette Lindström. ersattes senare av Magdalena Göth. Förskolan har en gårdsgrupp som består av 2 pedagoger, enhetens pedagogiska utvecklare. En av pedagogerna fungerar som projektledare.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel

Resultat:

Förskolan Vandrarskon ligger granne med skogen och med närhet till omkringliggande parker.

Förskolepersonalen har under de senaste åren utbildat sig i Friluftsförbundets regi och profilerar sig som en skogsförskola. Ett led i att förtydliga skogsprofilen var att delta i Tiomiljonerpotten och skapa en spännande och levande utomhusmiljö.

Personal, barn och föräldrar har tillsammans planterat (växter, träd, lökar), skördat och tillverkat fågelholkar som satts upp på förskolans gård.

Projektet ”känsla för naturen” har medfört att medvetenheten kring vår natur ökat både hos personalen på förskolan Vandrarskon. I slutet av projekttiden har trädgårdsgruppen haft sammankomster då de läst litteratur tillsammans i syfte att se hur de kan arbeta vidare med planteringar, skörd och fåglar ur en pedagogisk synvinkel. De har även deltagit i ett nätverk med närliggande förskolor, och fört diskussioner om utepedagogik. Litteraturfördjupningen och nätverksträffarna har bidragit till en nytändning och att fördjupa gårdsprojektet. Nya planer för gården har tagits fram med barnen och man har gemensamt gjort nya planteringar. För att säkerställa att projektet förankras bland all personal och barn kommer förskolan framgent att arbeta med temat årstider, där återkoppling görs till sambanden i naturen genom plantering och odling. Den matematiska aspekten kommer att föras in i detta arbete.

Barnen har genom sina handlingar fått ett ökat intresse och känsla för naturen. Förskolepersonalen har märkt att barnen i sina handlingar värnar och att vara aktsam om naturen.

Uterummet används idag i mycket högre grad än tidigare som en naturlig del av den pedagogiska verksamheten, och det arbetet kommer framöver att fördjupas och vidareutvecklas.

54 Karlbergs skolor:

Växthus

Dnr. 2006-003081-206 Start-/slutdatum: 2006-03-15—2008-04-30

Bidrag: 95 450 + 16 000 = 111 450 kr Utnyttjat belopp: 109 858 kr

Annan finansiering: x kr Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att möjliggöra och förbättra Karlbergs skolors odlingsarbete på skolgården. Att genom ett praktiskt arbetssätt utveckla elevernas kunskap om ekologi och hur var och en kan bidra till en hållbar utveckling av miljön.

Åtgärden består av:

- 1) Eleverna arbetar med odling (i teori och praktik)
- 2) Grävning
- 3) Anläggning av växthus

Åtgärdens målsättningar	
Odlingsarbete för åk 0-3 i Karlbergs skolor	Uppnått
Eleverna lär sig om ”den gröna växtens” livsbetingelser. Jorden-luften-vattnet – ekologin. Eleverna ska förstå grunderna i Ekologin och vad vi kan göra för att bidra till en hållbar utveckling. Eleverna ska få kunskap om växter och insekter samt mikroorganismer.	Uppnått
En grön skolgård med biologisk mångfald	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Gunni Lidström Sandberg. Odlingsgruppen samt föräldrar och barn i åk 1 vt 2006 och åk 2 ht 2006.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel:

Resultat: Växthus anlagt.

Projektet beviljades ytterligare 16 000 kr för inredning av växthuset.

Odlingsarbete med elever och föräldrar sker enligt skolans odlingstraditioner och kan med det beviljade bidraget utvecklas. Eleverna i år 2 har odlat olika rotfrukter och grönsaker/blommor, kryddor på friland. Installation av växthuset möjliggjorde odling av tomat, gurka och paprika för elever i år 1 och skörd i september år 2 (samma elever).

Grunder i ekologi: pedagogiskt arbete har genomförts för en ökad förståelse av växters livsbetingelser, ren luft, rent vatten, ren jord. De har arbetat för en förståelse av växters uppbyggnad, näring, insekters betydelse och mikroorganismer i näringskedjan.

Under 2006 deltog 26 elever i år 1 med odling i växthuset. 75 elever har arbetat med odling på friland. Föräldrar deltog i försådd vt06 och deltog i odlingen från vt07. föräldrar kommer att delta i odlingen kontinuerligt med sommarskötsel när skolan är stängd, samt vid skördefesten.

På skolan har man engagerad personal, engagerade föräldrar och stöttande skolläring. En tydlig och enkel odlingsplan finns för hela skolan. Fortlöpande odlingsarbete med elever och föräldrar sker enligt skolans odlingstraditioner.

55 Ekängens skola:

Trafik och hälsa

Dnr. 2006-003016-206 Start-/slutdatum: 2005-09-01—2006-11-30

Bidrag: 20 000 kr Utnyttjat belopp: 14 000 kr

Annan finansiering: x kr Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Att långsiktigt minska biltrafiken runt skolan samt bidra till ökad fysisk aktivitet och bättre hälsa. Att skolvägen ska bli en del av den vardagliga fysiska aktiviteten för barn och föräldrar. På det sättet kan vi bidra till ett minskat bilåkande, bättre luft i våra lokaler och en säkrare trafikmiljö för alla.

Åtgärden består av:

1) Hälsovecka

- Fysisk aktivitet på schemat, hopprep och gympa på skolgården
- Skoljoggen, heldag
- Information om Vandrande skolbuss
- Trafikkontorets tävling ”Gå och cykla till skolan”

Seminarium (Åsa Lindgren, trafikpedagog bjuds in till skolan för att informera och inspirera till ett arbete med trafik i skolan)

- 2) Engagera äldre (pensionärer) som skolpoliser
- 3) Dokumentera skolväg, ställa ut
- 4) Kartlägga resemönster
- 5) Reflex tillverkning
- 6) Informationsmaterial
- 7) Friskis & Sveltis Röris
- 8) Sammanställa en resepolicy för skolans elever och personal

Åtgärdens målsättningar	
Genomföra hälsovecka med aktiviteter för barn och personal, föreläsningar, tävlingar mm.	Uppnått
Fler elever går eller cyklar till skolan. Uppmuntra till daglig fysisk aktivitet. Resultat: Gå/cykla projektet genomfördes under två veckor. Nyckeltal: Andel resor med cykel el. till fots av totalt antal resor. Måta: Resvanor före och efter projektet.	Uppnått
Initiera vandrande skolbussar	Uppnått
Skapa en resepolicy	Ej uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: bitr rektor Jane Jonsson-Syrén . Rektor, lärare, fritidspersona, föräldrar och elever. Samarbete sker med stadsdelsförvaltningens miljösekreterare, trafikkontorets pedagog, övrig skolpersonal och anlitade föreläsare

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram samt Växthusgasprogrammet Mål 1 – Miljöeffektiva transporter: Minskat trafikbuller utomhus

Resultat: En hälsovecka genomfördes med aktivitetet. Alla sexåringar gjorde en stor karta över Älvsjö där de ritade in deras hus och skolan. Sedan nålades garn på kartan vilka visade barnens skolvägar. Gå/cykla tävlingen genomfördes under två veckor. Alla lärare har varit på RÖRIS-kurs gm Friskis & Sveltis och alla klasser har nu pausgympa under lektionstid.

Diskussioner har förts med föräldrarna om skjuts till skolan. Film om vandrande skolbussar har visats och vandrande skolbussar har startats uppl. Färre föräldrar skjutsar nu sina barn. Föräldrarådet har skrivit till trafiknämnden och stadsdelsnämnden ang. trafikförbättringar vilket resulterat i en 30-sträcka utanför skolan.

Skolan arbetar vidare med hälsoveckan, trafikdiskussioner och vandrande skolbussar.

56 Infos: datordonation

Dnr. 2006-003111-206 Start-/slutdatum: 2005-06-01—2008-04-30

Bidrag: 1 658 000 kr

Annan finansiering: x kr Del av arbetstid har finansierats av projektägaren.

Syfte med åtgärden:

Att minska miljöskulden i Stockholms stad och verka för positiv resursfördelning samt öka miljömedvetenheten bland skolelever i Stockholms stad.

Åtgärden består av:

- 1) Förmedling av datorutrustning från företag och myndigheter till förskolor, skolor och ideella organisationer. Miljöeffekter: Minskat resursuttag, förlängt brukarvärde och minskat avfall
- 2) Utformande av informations- och utbildningskampanj riktad mot skolelever i Stockholms stad. Miljöeffekter: Ökad miljömedvetenhet bland skolelever i staden.

Åtgärdens målsättningar	
Hantering av 20 000 datorenheter Resultat: 16 100 datorenheter	Delvis uppnått
Besparing på cirka 240 ton datoravfall Resultat: 190 ton datoravfall	Delvis uppnått
Förmedlat datorutrustning till ett nyanskaffningsvärde på 120 miljkr Resultat: nyanskaffningsvärdet var cirka 95 miljoner kronor	Delvis uppnått
Informationsmaterialet når 100% av Stockholms stads skolor	Uppnått
Kampanjen når minst 50% av Stockholms stads skolelever	Uppnått
Minst 50% av allmänheten i Stockholms stad ska ha kännedom om kampanjen	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Niklas Gunnäs, Wei Su. Kostnaderna för de två fast anställda har finansierats genom stödet från 10-miljonerspotten, dessa tjänster motsvarar 13,3% av arbetsstyrkan. Övriga kostnader har täckts av arbetslivsresurs, arbetsförmedlingen, Europeiska socialfonden i Sverige och föreningen Infos.

Organisationen bestod under projektet av föreningens styrelse, ett 100-tal frivilliga, mellan 4 till 11 samtida praktikanter, 2 projektanställda och 2 fast anställda. Vidare har Infos: dator donation ett nära samarbete med ett dagcenter för personer med psykologiska funktionshinder som bistått med bärhjälp, IT-tekniker, chaufförer och samordnare vilket motsvarar 3-4 heltidstjänster. Sammanlagt har arbetsstyrkan under projektet motsvarat 15 heltidstjänster.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram samt EU:s avfallshierarki

Mål 2 – Säkra varor

Mål 3 – Hållbar energianvändning: genom återanvändning av material minskar behovet av energi för produktion av nya varor

Mål 5 – Miljöeffektiv avfallshantering: Projektet har bidragit till avfallsminimering genom ökad återanvändning av IT-utrustning

Resultat:

Projektet har hanterat 16 100 datorenheter. Av förmedlad utrustning har 60% gått till mottagare i Stockholms stad, vilket motsvarar 190 ton datoravfall med ett nyanskaffningsvärde på 95 miljoner kronor. En anledning till att projektet inte nådde

sitt mål att hantera 20 000 datorenheter är att Stockholm stad bidrog inte med sin avskrivna IT-utrustning

Samtliga grundskolor i Stockholm stad har tagit del av informations- och utbildningskampanjen som finns tillgängligt på internet och som tryckbartmaterial. Annonskampanjen för den avslutande tävlingen är framtagen och annonsplatser i DI och Metro är bokade och betalda. Detta i kombination med Infos: dator donations bearbetning av massmedia har medfört att minst hälften av grundskolelever och allmänheten har nåtts av budskapet.

Projektet har haft ett brett samarbete med andra aktörer

En rad organisationer och myndigheter har bidragit med kontaktnät och erfarenheter. OK/Q8 har ställt upp med fri tillgång till lastbilar, Coop har bidragit med transportvagnar, Ez publish med programvara och support för organisationens Internät och intranät lösningar, Blancco med programvara för säker radering av hårddiskar, Microsoft med programvara, Skolelinux med support och programvara.

Arbetslivsresurs, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Arbetstorget för erfarna har bidragit med praktikanter. Grundskolan Växthuset har fungerat som ett "showcase" för hur skolor drastiskt kan minska sina IT kostnader med fri programvara och fria datorer från Infos. Miljöcentrum för företag har varit en ovärderlig tillgång genom sitt stora kontaktnät och stöd vid kontakter med företag, tjänstemän och beslutsfattare inom Stockholm stad. Stockholms universitet har varit behjälpliga med strategi- och marknadskommunikationsplan samt marknadsundersökningar. Volontärbyrån har hjälpt till med att förmedla frivilliga och hållit utbildning för volontärsamordnarna i organisationen. Naturskyddsföreningen, Greenpeace och Greenit har bidragit till innehållet i informations- och utbildningskampanjen.

Erfarenhetsspridning

Massmedia Infos: dator donation har medverkat i alla större nyhetskanaler som t.ex. SVT, TV4, Sveriges radio, DN, DI, Computer Sweden, Metro, Stockholm City och IDG. Detta har skett tack vare målinriktad bearbetning av journalister och nyhetsredaktioner med pressmeddelanden, faktaunderlag, personliga möten, debattartiklar osv. *Personliga kontakter* En stor del av organisations resurser har gått till att ta personliga kontakter och möten med tusentals företag och beslutsfattare inom offentlig sektor. Under en period hade Infos tre personer vars enda uppgift vara att via telefon kontakta företag och organisationer för att informera om verksamheten. *Informationsmaterial* Informationsbroschyrer har delats ut till företag, offentlig sektor, frivilliga och intresserade. *Internet* Organisationens hemsida har fungerat som en viktig informationskanal för givare, mottagare, frivilliga och allmänheten. Vår internetstrategi har varit att aktivt bearbeta de forum, mail- och diskussionsgrupper och nyhetskanaler som haft relevans för verksamheten. *Seminarier* Infos: dator donation har vid ett flertal tillfällen blivit inbjudna som talare vid olika seminarier angående bland annat CSR (Corporate social responsibility), miljö, skola och IT. Därutöver har egna seminarier och öppet hus ordnats för att presentera verksamhet för intresserade. *Övrig PR* Stockholm stad och flera av dess kranskommuner informerar om Infos: dator donations verksamhet via sina hemsidor.

Förvaltning av det genomförda projektet: Föreningen Infos har sedan mer än 15 år hjälpt organisationer och resurssvaga grupper med IT. Donationsverksamheten som

drivs under namnet Infos: datoronation är sedan 2004 en integrerad del av föreningens verksamhet och kommer att fortsätta att så vara. Utan externt stöd kommer verksamheten att bedrivas i mindre skala. Framöver kommer föreningens frivilliga att på sin fritid förmedla IT-utrustning och hjälpa andra ideella organisationer med IT.

57 Hjorthagen/Karlaplans förskolor:

En gård för lek och lärande

Dnr. 2006-003015-206 Start-/slutdatum: 2005-05-01—2006-05-31

Bidrag: 20 000 kr

Annan finansiering: x kr Östermalms Stadsdelsförvaltning, Kultur och miljö + egen tid + ideellt arbete av föräldrar

Syfte med åtgärden:

Att utveckla och förnya vår gård. Respektera miljön, kretsloppstänkande. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro ska präglade förskolans verksamhet.

Åtgärden består av:

- 1) Anläggning av gräsmattor , rabatter, komposter
- 2) Plantering av pilkojor, plantor, buskar, örter mm.

Åtgärdens målsättningar	
Utveckla och förnya gården. Barn och vuxna skall tillsammans få en levande grönskande gård att vårda i framtiden. Skapa mötesplatser och rum i uterummet.	Uppnått
Skapa respekt för miljön och ett kretsloppstänkande	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Kate Sümer, Lena Lidén

Projektgrupp: Består av fem personer. Arbetsgrupper har bildats där projektgruppen varit arbetsledare för de olika arbetsgrupperna. Föräldrar på förskolan har varit delar av arbetsgrupperna. Barnen på förskolan har deltagit i de olika beslutsprocesserna.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har varit fungerat bra och målen har uppnåtts. Projektet har haft god förankring och involverat och engagerat såväl barn, personal som föräldrar. Arbetet fortsätter i egen regi. God replikerbarhet – kräver dock engagemang av personalen.

Stadsdelen har finansierat en del av gårdens ombyggnad och föräldrar har bidragit praktiskt (gräva, plantera). Barnen har deltagit i gårdsarbete och beslutsprocessen. Inom ramen för projektet har vi anlagt gräsmattor, rabatter, komposter och planterat pilkojor, plantor, buskar, örter mm. Projektet har ökat mångfalden av blommor och växter och det är mindre damm och sand på gården.

Dokumentation finns från de olika beslutsprocesserna. Gården har fotograferats under hela processen. Kunskap om projektet har spridits genom bilddokumentation, nyhetsblad och studiebesök.

58 Intresseföreningen Nya Broskolan: *Närmiljön*

Dnr. 2006-003075-206 Start-/slutdatum: 2005-06-14—2007-06-13

Bidrag: 15 000 kr

Annan finansiering: x kr Skolan finansierar arbetstiden med projektet.

Syfte med åtgärden:

Bättre arbetsbelysning och sänkt energiförbrukning. Detta ger lägre energikostnader och förbättrad arbetsmiljö.

Åtgärden består av:

- 1) Inköp och byte av armatur
- 2) Inköp och byte till lågenergilampor

Åtgärdens målsättningar	
Byte av armatur och lampor till energisnåla alternativ	Uppnått
Sänka elförbrukningen med 10% Resultat: Elstammarna och lysrör och viss armatur har bytts ut. Elanvändningen har minskat. Skolan har inte haft elmätare i huset och känner inte till hur många kilowattimmar som sparats in. Att elmätare inte fanns var man inte medvetna om när målen sattes för projektet.	Ingen uppgift

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvarig: Mica Slätt. Tekniskt ansvarig: Gunnar Slätt

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms miljöprogram

Mål 3 och 6 – Minskad energianvändning och bättre inomhusmiljö genom bättre belysning

Resultat: Projektet har pågått 2005 – 2007 och medfört en hel del merarbete för de inblandade.

Tack vare de beviljade medlen blev skolan uppmärksam på sin belysning. Speciellt med tanke på att vi använder teckenspråk, som är ett visuellt språk, i undervisningen är vår inomhusbelysning av största vikt för oss. Nu fick vi hjälp på traven att se över vår ljusmiljö, men tyvärr började det inte så bra. Ett danskt företag, ILC International Lightning Company ApS, kontaktade skolan och utgav sig för att sälja miljövänliga lysrör och skulle vid ett senare tillfälle besöka oss för att mäta vår belysning. När de senare hörde av sig var det med en rövarhistoria om att lagret brunnit och att de nu sålde ut lysrören. Han som skulle komma för att kontrollera belysningen kunde inte komma av någon anledning. Intet ont anande beställde skolan fler lysrör. I samma

veva fanns elektriker på skolan för att byta elstammarna. De sa att de utbyta lysrören var gamla. Efter att ha hittat en blänkare om att samma företag lurat en svensk kommun på tvättmedel förstod skolan att de blivit lurade och ville inte ha några fler gamla lysrör. Att kontakta säljaren på det danska företaget visade sig omöjligt, men när väl de beställda lysrören kom tog skolan inte emot dem. Skolan fick kontakt med ett seriöst företag som besökte dem för att titta på belysningen. Företaget lämnade ett belysningsförslag, av vilket delar valdes ut (i de rum skolan valde att prioritera). Även övrig armatur byttes ut av elektrikerna, men till ett betydligt lägre pris. Nu är all armatur, lysrör, glödlampor och elstammar utbytta. Projektet blev mycket större och mer kostsamt än först planerat, men enligt skolan, förhoppningsvis mycket bättre.

Skolan anser att projektet varit lyckat, och det är en märkbar skillnad i belysning, vilket de även uppger känns efter en dag i klassrummen. De nya lamporna ger ett bättre sken vilket bidrar till ökad trivsel.

Energiförbrukningen har sänkts med nya elstammar och lågenergilampor, men skolan har inte haft elmätare i huset och känner inte till hur många kilowattimmar som sparats in.

Skolan har genom projektet blivit mer miljömedvetna. Man har arbetat Klimatakuten, med Grön Flagga och på temat kretslopp börjat källsortera och startat en kompost. De deltar även sedan flera år tillbaka i Håll Sverige Rents årliga skräpplockardag.

59 Stockholms Naturskyddsförening:

Upptäck naturen i innerstaden

Dnr. 2006-003103-206 Start-/slutdatum: 2006-01-01—2008-06-30

Bidrag: 1 725 000 kr Utnyttjat bidrag: 1 644 235 kr

Annan finansiering: x kr Fem innerstadsförvaltningar har deltagit i projektet och bidragit med arbetstid.

Syfte med åtgärden:

Genom att väcka intresse för och kunskap om närnaturen och de ekologiska sambanden i staden bäddar man för engagemang för stadens natur och miljö också i ett vidare perspektiv. Målet är att visa stadens natur för allmänheten genom boken "Upptäck naturen innanför tullarna" samt stadsdelsvisa naturbroschyrer och genom direkta guidningar. Projektet arbetar också gentemot innerstadens skol- och förskolebarn genom att ge personalen stöd, verktyg och lust att i sin pedagogiska verksamhet använda den egna gården, närparken och närmaste naturområde för kunskap och naturupplevelser. En viktig aspekt är att förmedla att man inte behöver ta sig långa sträckor ut ur staden för att få uppleva spännande och intressant natur.

Åtgärden består av:

1) Bokproduktion:

Ge ut en bok om innerstadens natur "Upptäck naturen innanför tullarna".

Att bokmaterialet görs tillgängligt på Internet inom naturutflyktsguiden

www.utinaturen.nu.

2) Aktiviteter för förskolor:

Att de auktoriserade guiderna utformar nya naturguidningar som kompletteras med en broschyr för varje stadsdelsområde.

Att förskolebarnen genomför naturaktiviteter på den egna gården eller i närparken.

3) Aktiviteter för allmänheten:

Att ordna guidningar för allmänheten till de områden som tas upp i boken.

4) Aktiviteter för skolklasser:

Att skolbarnen guidas i sin närmatur eller i naturområden som nås via kollektivtrafiken.

Åtgärdens målsättningar	
Bokproduktion	Uppnått
Ta fram handlednings- och utbildningsmaterial för förskolor i stadsmiljö	Uppnått
Ge utbildning för förskolepersonal vid ca 10 tillfällen Resultat: 7 utbildningstillfällen – 80 förskolepedagoger har deltagit	Delvis uppnått
Att genomföra uteaktiviteter med personal och barn, ca 45 förskolor Resultat: 45 förskolegrupper, cirka 420 förskolebarn (fler aktiviteter genomförs våren 2008)	Uppnått
Ge utbildning för skolpersonal vid ca 10 tillfällen Resultat: 8 utbildningstillfällen, 67 deltagare	Delvis uppnått
Ge skolklasser naturguidningar i närparker, ca 85 klasser Resultat: 45 skolklasser, 560 elever (fler aktiviteter genomförs våren 2008)	Delvis uppnått
Arrangera naturguidningar för allmänheten, ca 20 guidningar Resultat: 18 guidningar har genomförts, cirka 500 personer. Ytterligare tre guidningar är inplanerade våren 2008	Uppnått
Ta fram en guidehandledning per stadsdel. Resultat: 4 guidehandlingar	Uppnått
Ta fram stadsdelsvisa broschyrguider till närmaturen. Resultat: 4 broschyrguider	Uppnått
Information och marknadsföring av boken och guidningarna	Uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektledare: Anders Bergström

Projektsamordnare: Eva Sandberg

Projektgrupp: Stadsdelsförvaltningarna i innerstaden: Lisa Enarsson, Kungsholmens sdf, Liselott van den Tempel och Virginia Kustvall Larsson, Parkmiljögruppen Norra innerstaden/Östermalms sdf, Mats Christenson, Södermalms sdf. Samtliga projektmedarbetare från stadsdelarna har bidragit 3% av sin arbetstid. Naturguider har varit timanställda.

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Stockholms Miljöprogram

Mål 4 – Ekologisk planering och skötsel: Projektet bidrar till ökad biologisk mångfald.

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har fungerat bra och målen har uppnåtts. Projektet har haft god förankring och involverat och engagerat såväl förskole- och skolbarn, pedagoger som allmänhet.

Framgångsfaktorer: En stor del av målgruppen; förskolepedagoger och lärare, var mycket positivt inställda till deltagande i projektet.

Behov av vidareutbildning i frågor som rör natur och miljö inom förskola/skola kvarstår. Ett flertal deltagande pedagoger har efterfrågat en fortsättningskurs och fler besök av naturguider.

Kunskapsspridning: Utöver det material som tagits fram i projektet har artiklar om projektet publicerats i Mitt i Vasastan, Mitt i Södermalm, Svenska Dagbladet, Aftonbladet, Nyhetsbladet Grönskande levande gårdar samt ett inslag i Kanal Digital (lokal-TV).

60 KFUM Söder Fryshuset: *3-generationsprojektet*

Dnr. 2006-003004-206 Start-/slutdatum: 2005-11-01—2007-10-29

Bidrag: 90 000 kr Utnyttjat belopp: 41 015 kr

Annan finansiering: x kr Igångsättningskostnader för projektet har täckts av 21st Century Drama. Projektägaren finansierar arbetstiden med projektet. Alla deltagare bidrar med egen tid (ideellt arbete) Ulf Wickbom har varit moderator för plenarmöten.

Syfte med åtgärden:

Enligt socialantropologen Margaret Mead kan en substantiell påverkan av människans framtida miljö inte åstadkommas om inte tre generationer tillsammans diskuterar, analyserar och kommer fram till gemensamma beslut. Projektet syftar till att praktiskt pröva denna teori. Därför kom deltagarna i projektet från tre generationer: dagens ungdomar, personer ur föräldragenerationen samt ur far-/mor-föräldragenerationen. Syftet var att ta fram en strategi för hur problemet ska hanteras samt att projektet blir en prototyp som kan locka andra att starta liknande projektgrupper.

Åtgärden består av:

- 1) Stormöten
- 2) Workshops: Samråd över generationsgränserna med utgångspunkt från Stockholms miljöprogram.
- 3) Konkreta förslag och slutrapport
- 4) Erfarenhetsspridning

Åtgärdens målsättningar	
Projektet ska resultera i en påverkansstrategi för hur problemet ska hanteras och den av gruppen önskade miljöförändringen påbörjas, t ex genom information, påverkan, opinionsbildning.	Uppnått
Projektet skall kunna vara en prototyp som lockar andra att starta liknande projektgrupper.	Uppnått
Erfarenhetsspridning: Målet är att åstadkomma maximal spridningseffekt genom att skapa ”ringar på vattnet”.	Delvis uppnått

ÅTGÄRDENS ORGANISATION

Projektansvariga: Ivar Forstadius (Fryshuset) och Jan Ölander (Seniorkraft)

Utvärdering

Miljömål: Projektet stödjer Miljöprogrammets mål 1-6

Resultat: Åtgärden är genomförd. Projektet har fungerat bra och målen har uppnåtts. Målet (se nedan) med kunskapsspridning har uppnåtts i begränsad omfattning.

Framgångsfaktorer: I åldersblandade grupper har Stockholms stads miljöprogram diskuterats på ett strukturerat sätt. Projektet delmål var att: A) testa möjligheten att samarbeta över generationsgränserna och komma fram till konsensus ifråga om vad man vill åstadkomma. B) utforma ett konkret program för måluppfyllelse och C) sprida projektets resultat.

Under 2006 genomfördes 4 stormöten. På dessa diskuterades projektets utformning och utveckling. Vidare har de åldersblandade arbetsgrupperna träffats ytterligare 2-3 ggr och diskuterat sitt respektive fokusområde i Stockholms miljöprogram. Varje grupp har producerat en text utifrån de diskussioner och övningar som genomförts i gruppen. Därefter hölls ett nytt stormöte och beslut fattades om att arbetsgrupperna skulle fortsätta med ett samlande tema, hållbar konsumtion, i efterföljande fas i projektet. Det beslutades också att diskussionsunderlaget skulle sammanfattas i form av digitala berättelser, som i färdigt skick skulle läggas ut på olika webb-siter, inkl. youtube, Seniorskrafts och Fryshusets hemsidor.

Innehållet i de digitala berättelserna har som syfte att fungera som väckarklocka och attitydpåverkan. De har publicerats på Internet. Berättelserna finns också på DVD-skiva. Kulturskolan i Stockholm har lett arbetet med att färdigställa de digitala berättelserna. 1000 st DVD-filmer har tryckts upp där projektet beskrivs på konvolutet och filmen visar upp några av de digitala berättelserna.

Erfarenheter: I de inledande stormötena med de tre generationerna framgick tydligt att det var möjligt att föra en konstruktiv diskussion över generationsgränserna (17-75 år) med ömsesidig förståelse. Genomgående förvånades man över hur lika gamla och unga såg på miljöproblemen. Det gick relativt lätt att uppnå konsensus om vad projektet skulle ägnas åt och vad som konkret skulle göras, nämligen att genom digitala berättelser påverka för uthållig konsumtion. Diskussionerna har upplevts som mycket positiva, och de har varit den starkaste kraften till projektets framgång. Det var svårt att engagera mellangenerationer med barn och arbeten mitt i livet då de hade minst tid för detta ideella projektet. Medvetandegraden bland de deltagande har höjts väsentligt. De flesta av deltagarna var överens om att perspektiv, lyhördhet och en känsla av det individuella ansvaret är de tydligaste erfarenheterna av projektet.